Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw

Jaarverslag 2018

INHOUDSOPGAVE 2

BESTUURSVERSLAG

A	Voorwoord	3
B	Kerncijfers	6
C	Karakteristieken van het fonds	11
D	Verslag van intern toezicht en het verantwoordingsorgaan	21
E	Verslag van het bestuur	28
	Governance	29
	Uitbesteding	32
	Kernthema's	34
	Uitvoeringskosten	42
	Ontwikkelingen in de pensioensector	46
	Pensioenparagraaf	49
	Beleggingen	51
	Financiële paragraaf	63
	Risicoparagraaf	65
	Verwacht en gepland voor 2019	74
	Vaststelling van het bestuursverslag door het bestuur	75

JAARREKENING 76

Balans per 31 december	77
Staat van baten en lasten over 2018	78
Kasstroomoverzicht 2018	79
Algemene toelichting jaarrekening	80
Toelichting op de balans	86
Toelichting op de staat van baten en lasten	96

OVERIGE GEGEVENS

1	Bestemming saldo van baten en lasten	114
2	Actuariële verklaring	115
3	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	117

BIJLAGEN

1	Nevenfuncties bestuursleden	120
2	Begrippenlijst	122

A VOORWOORD

Voor u ligt het jaarverslag van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw. Verder aan te duiden als “het pensioenfonds” of “het fonds”. Het bestuur van het pensioenfonds, brengt hierbij verslag uit over de verrichte werkzaamheden, het gevoerde beleid en de ontwikkelingen in het jaar 2018. Tevens geeft het jaarverslag inzage in de financiële positie en in de resultaten van het pensioenfonds.

Het jaar 2018 heeft in het teken gestaan van de afronding van de transitie van het pensioenbeheer van Syntrus Achmea Pensioenbeheer (SAPB) naar AZL Pensioenfondsservices en de transitie van fiduciair vermogensbeheer van Achmea Investment Management (AIM) naar NN Investment Partners (NN IP).

De pensioenadministratie is per 1 januari 2018 overgedragen van SAPB naar AZL. Ook in het boekjaar 2018 heeft het bestuur veel aandacht moeten besteden voor de conversie (verwerking van de juiste data en nadere inrichting) van de aanspraken in de pensioenadministratie.

Het bestuur heeft in 2018 uitgebreid aandacht besteed aan de onderhandelingen met NN Investment Partners (NNIP) en de transitie van het fiduciair vermogensbeheer van AIM naar NNIP. De transitie is in de Beleggingsadviescommissie (BAC), stuur- en werkgroepen uitgebreid besproken en wordt in twee fases uitgevoerd. De eerste fase van de transitie betrof de administratieve overname van de volledige beleggingsportefeuille van het fonds alsmede van de fiduciaire adviestaken en de matching portefeuille. De tweede fase betreft de eventuele overgang van de return portefeuille. De overdracht is in juli 2018 volgens planning afgerond.

De financiële positie van het fonds is eind 2018 vrijwel gelijk gebleven ten opzichte van eind 2017. De beleidsdekkingsgraad (BDG) is iets gestegen van 101,6% eind 2017 naar 102,0% eind 2018. Deze stijging is echter nog niet toereikend. Als de dekkingsgraad op 31 december 2020 nog steeds lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,4%, dan worden naar alle waarschijnlijkheid de pensioenen verlaagd om de BDG tot de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,4% te krijgen.

In het boekjaar heeft het fonds een nieuwe ALM-studie uitgevoerd waarbij de herijking van ambitie, risicohouding en de financiële ontwikkelingen voor komende jaren is geëvalueerd. Op basis van deze analyse is de strategische asset allocatie op hoofdcategorieën vastgesteld en daarmee de verdeling over de belangrijkste beleggingsrisico’s (met name zakelijke waarden, rente). De uitkomsten zijn besproken in de bestuursvergadering in oktober 2018. Op basis van de ALM-studie is aan de BAC gevraagd om in 2019 met een advies te komen voor de nieuwe strategische asset allocatie (SAA) en de dynamische rente-afdekking.

In 2018 zijn er verschillende fondsdocumenten aangepast, onder andere als gevolg van inwerkingtreding van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). Het bestuur heeft naar aanleiding van de AVG in april 2018 het privacybeleid, de privacyverklaring, de verwerkersovereenkomst en het verwerkingenregister vastgesteld en tijdig geïmplementeerd. De privacyverklaring is in mei 2018 gepubliceerd op de website. Ook is op de website hierover een nieuwsbericht gepubliceerd.

In januari 2019 is de Europese Richtlijn IORP II in werking getreden. Als gevolg van de implementatie van deze wetgeving heeft het bestuur in november 2018 een besluit genomen over de invulling van de drie sleutelfuncties (de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie). De interne auditfunctie wordt door de (waarnemend) voorzitter van de BAC bekleed en de risicobeheerfunctie door de voorzitter van de Risicocommissie. De actuariële functie wordt uitbesteed aan de certificerend actuaris Willis Towers Watson. De uitvoerende werkzaamheden zullen worden belegd binnen het fonds of worden uitbesteed aan een externe partij. Daarnaast past het fonds in het kader van de implementatie van IORP II in 2019 diverse fondsdocumenten aan.

In 2018 zijn vanuit de FNV de heren A. Boonen en P.H. Roos als bestuurslid namens de deelnemers voorgedragen als opvolgers van Mevrouw M.A. Blomberg (per 1 juli 2017) en de heer W.J. van Houwelingen (6 juli 2018). DNB heeft op 9 mei 2018 de voorgenomen benoeming van de heer Boonen goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 7 juni 2018 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heer Boonen. DNB heeft op 20 februari 2019 de voorgenomen benoeming van de heer Roos goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 27 maart 2019 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heer Roos. Ook de zittingstermijn van de heer S.M.J. Custers als vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden in het bestuur liep op 10 februari 2019 af. De gepensioneerde leden van het VO hebben de heer H. Nieuwenhuijse voorgedragen als beoogde opvolger. DNB heeft op 20 februari 2019 de voorgenomen benoeming van de heer Nieuwenhuijse goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 27 maart 2019 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heer Nieuwenhuijse.

Op 1 juli 2018 liep de zittingstermijn van het VO af. Het bestuur is na voordracht (van werkgevers- en werknemersverenigingen) en verkiezingen (van pensioengerechtigden) overgegaan tot benoeming van het VO voor een nieuwe zittingstermijn van vier jaar ingaand per 1 juli 2018.

Mevrouw H.W.L.A. de Lange heeft haar functie als lid van de RvT per 1 januari 2019 neergelegd. Het Verantwoordingsorgaan (VO) heeft op 11 februari 2019, na een zorgvuldige selectieprocedure, de heer P.R.F. de Koning voorgedragen voor de openstaande zetel binnen de Raad van Toezicht (RvT) van het pensioenfonds. Het bestuur heeft op 15 februari 2019 ingestemd met de door het VO voorgedragen kandidaat. Inmiddels is de toetsingsprocedure bij DNB opgestart. DNB heeft op 4 april 2019 de voorgenomen benoemingen van de heer de Koning goedgekeurd. De heer de Koning is benoemd voor een zittingstermijn van vier jaar.

Het bestuur bedankt iedereen die in het verslagjaar heeft bijgedragen aan het goed functioneren van het pensioenfonds.

Amsterdam, 28 juni 2019

Namens het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw

De heer J.J. van den Heuvel	De heer H. Roeten
Voorzitter	Secretaris

B KERNCIJFERS

Meerjarenoverzichten

Pensioenregeling

(Bedragen x EURO 1)	2018		2017		2016		2015		2014	
Franchise	15.025		14.777		14.584		14.234		14.133	
Maximum Pensioengrondslag	39.589		38.924		38.179		37.742		37.281	
Premiepercentage	HVI*	JB*	HVI*	JB*	HVI*	JB*	HVI*	JB*	HVI*	JB*
Werkgever	12,35	12,35	12,20	12,20	12,15	11,15	11,75	11,50	11,75	11,50
Werknemer	12,35	12,35	12,20	12,20	12,15	11,15	11,75	10,50	11,75	10,50

* HVI: Houtverwerkende industrie; JB: Jachtbouw

Toeslagverlening*

	2018	2017	2016	2015	2014
Actieven	0%	0%	0%	1,00%	0%
Inactieven	0%	0%	0%	0,50%	0%

* Toeslagverlening per 1 januari van het jaar; per 1 januari 2019 is niet tot toeslagverlening overgegaan, zie financiële paragraaf.

Ontwikkelingen van het deelnemersbestand:

Deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden en aangesloten ondernemingen pensioenregeling

	31-12-2018		31-12-2017		31-12-2016		31-12-2015		31-12-2014	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Deelnemers	5.434	26,1	5.054	26,6	4.763	24,6	4.579	24,9	4.414	24,6
Arbeidsongeschikten	289	1,4	253	1,3	251	1,3	242	1,3	256	1,4
Gewezen deelnemers	11.466	55,1	10.815	56,9	11.481	59,4	10.672	58,2	10.451	58,2
Gepensioneerden	3.614**	17,4	2.889	15,2	2.839	14,7	2.853	15,6	2.836	15,8
Totaal	20.803	100,0	19.011	100,0	19.334	100,0	18.346	100,0	17.957	100,0
Aangesloten Ondernemingen		492*		836*		770*		740*		697

* Per 31-12-2018 waren er 492 ondernemingen met actieve deelnemers aangesloten. Ondernemingen zonder werknemers in dienst zijn ultimo 2018 niet meer meegenomen in de tabel. Per 31-12-2017 waren er 836 ondernemingen aangesloten, daarvan hebben er 364 (2016: 317, 2015: 311) geen werknemers in dienst.

** Ultimo 2018 laat het aantal gepensioneerden een forse stijging zien t.o.v. ultimo 2017. Dit is inclusief gepensioneerden zonder uitkering.

Mutatieoverzicht deelnemers boekjaar

		Bij		Af		
	Stand ultimo vorig verslagjaar	Collectieve waardeoverdracht	Anders	Collectieve waardeoverdracht	Anders	Stand ultimo verslagjaar
Actieven	5.052	0	1 322	0	940	5.434
Slapers	10.907	0	877	0	318	11.466
Gepensioneerden*	3.608	0	261	0	255	3.614
Arbeidsongeschikte deelnemers	289	0	0	0	0	289
Totaal	19.856	0	2.460	0	1.513	20.803

* Dit is inclusief gepensioneerden zonder uitkering.

Ontwikkelingen van de financiële situatie:

Premiebaten, pensioenuitkeringen en saldo waardeoverdrachten

(Bedragen x EURO 1.000)	**2018**	**2017**	**2016**	**2015**	**2014**
Feitelijke premie*	22.144	21.109	18.588	17.756	16.596
Feitelijke premie (exclusief premie overgangsregeling)	21.546	20.156	17.385	16.791	15.856
Zuivere kostendekkende premie	24.583	24.501	21.525	17.102	14.757
Gedempte kostendekkende premie	21.162	19.274	17.234	14.648	14.346
Pensioenuitkeringen	7.709	7.578	7.110	6.670	6.956
waarvan periodieke uitkeringen:	7.485	7.117	6.762	6.473	6.489
waarvan afkopen:	224	461	348	197	467
Saldo waardeoverdrachten	-589	124	-244	31	-46

* De feitelijke premie is inclusief de in rekening gebrachte VPL-premie.

Voorzieningen, stichtingskapitaal en reserves, belegd vermogen

(Bedragen x EURO 1.000)	**31-12-2018**	**31-12-2017**	**31-12-2016**	**31-12-2015**	**31-12-2014**
Voorzieningen	549.748	519.826	512.152	453.764	410.274
Rekenrente *	1,44%	1,6%	1,4%	1,8%	2,0%
Premiebestemmingsreserve	1.001	-	-	-	-
Algemene reserve	-3.967	15.108	-7.991	1.618	45.194
Beleggingen	540.776	539.158	516.803	478.689	519.221
Overige activa (Liquide middelen)	2.911	1.307	936	1.087	645
Langlopende schuld VPL	0	0	-5.199	-4.048	-3.069
TV herverzekering	24	24	-	-	-
Saldo overige activa en passiva	3.071	-5.555	-8.379	-20.346	-61.329
Totaal pensioenvermogen	**545.781**	**534.934**	**504.161**	**455.382**	**455.468**

* Betreft de bij de duration van de verplichtingen behorende rente uit de rentetermijnstructuur.

Dekkingsgraad

(In procenten)	**31-12-2018**	**31-12-2017**	**31-12-2016**	**31-12-2015**	**31-12-2014**
Aanwezige dekkingsgraad	99,3	102,9	98,4	100,4	111,0
Beleidsdekkingsgraad*	102,0	101,6	94,6	103,4	111,0
Vereiste dekkingsgraad	113,0	114,9	115,2	115,9	108,0
Reële dekkingsgraad*	82,5	81,1	76,3	82,8	-

Dit betreft de aanwezige en vereiste dekkingsgraad volgens het in de Pensioenwet opgenomen Financiële Toetsingskader Pensioenfondsen (gebaseerd op de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB). De actuele dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum de totale activa minus de schulden (zijnde totale activa -/- premiebestemmingsreserve -/- overige schulden en overlopende passiva) te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.
* Tot en met 2014 is de aanwezige dekkingsgraad bepalend voor de financiële positie van het fonds. Vanaf 2015 wordt de financiële positie bepaald op basis van de beleidsdekkingsgraad. Ook de reële dekkingsgraad is vanaf 2015 opgenomen in dit overzicht.

Ontwikkelingen van vermogensbeheer:

Verdeling beleggingsportefeuille

Verdeling beleggingsportefeuille **(Bedragen x EURO 1.000)**	**31-12-2018**		**31-12-2017**		**31-12-2016**		**31-12-2015**		**31-12-2014**	
Portefeuille	Bedrag	%	Bedrag	%	Bedrag	%	Bedrag	%	Bedrag	%
Vastgoedbeleggingen	43.545	8,1	29.041	5,4	25.706	5,0	22.247	4,6	11.916	2,3
Aandelen	81.789	15,1	93.353	17,3	96.269	18,6	75.387	15,7	49.589	9,6
Vastrentende waarden	395.503	73,1	383.478	71,1	349.501	67,6	338.460	70,8	339.480	65,4
Derivaten	-	-	16.041	3,0	26.278	5,1	25.246	5,3	105.102	20,2
Overige beleggingen	19.939	15,1	17.245	3,2	19.049	3,7	17.349	3,6	13.134	2,5
Totaal belegd vermogen	**540.776**	**100,0**	**539.158**	**100,0**	**516.803**	**100,0**	**478.689**	**100,0**	**519.221**	**100,0**

Beleggingsopbrengsten en kosten vermogensbeheer

(Bedragen x EURO 1.000)	**2018**	**2017**	**2016**	**2015**	**2014**
Directe opbrengsten	2.067	3.075	1.254	1.658	1.242
Indirecte opbrengsten	-1.262	12.480	40.608	-9.558	104.834
Kosten vermogensbeheer *	-1.391	-1.483	-1.332	-1.599	-1.293
Totaal	**-586**	**14.844****	**40.530****	**-9.499****	**104.783****

* Dit zijn de directe kosten van vermogensbeheer.
** Inclusief de beleggingsopbrengsten die zijn toegerekend aan de VPL-regeling (2017: € 220; 2016: € 308)

Beleggingsrendement

(In procenten)	2018	2017	2016	2015	2014
Totaal rendement exclusief overlay portefeuille	nvt	4,0%	7,0%	1,0%	25,2
Inclusief overlay portefeuille	0,18	3,0%	9,2%	- 1,6%	30,7
z-score	-0,17	0,23	0,23	0,11	0,17
Performancetoets:	0,26	0,49	0,58	0,69	0,78

Kosten pensioenbeheer en vermogensbeheer

	2018	2017	2016	2015	2014
Kosten vermogensbeheer als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	0,52*%	0,48%	0,56%	0,57%	0,54%
Kosten pensioenbeheer in euro's per deelnemer en pensioengerechtigde	€ 213,88	€ 346,51	€ 239,53	€ 251,76	€ 231,41

Een toelichting bij deze cijfers treft u in paragraaf uitvoeringskosten aan.

* Dit is mede verhoogd n.a.v. transitie vermogensbeheer van AIM naar NN IP.

C KARAKTERISTIEKEN VAN HET FONDS

KARAKTERISTIEKEN VAN HET FONDS

Profiel

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw (PHJ) is statutair gevestigd te De Meern en kantoorhoudend te Amsterdam. Het pensioenfonds is ingeschreven in het handelsregister bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41145265. De laatste statutenwijziging was op 19 december 2014. Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie, de belangenorganisatie voor pensioenfondsen.
Het doel van het pensioenfonds is om nu en in de toekomst uitkeringen te verstrekken aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid. Om dit doel te realiseren worden in overeenstemming met de statuten en het pensioenreglement premies geïnd bij de aangesloten ondernemingen en worden de verkregen middelen beheerd en belegd.

Missie, visie en strategie

In 2018 heeft, mede op verzoek van DNB, een herijking van Missie, Visie en Strategie van het pensioenfonds plaatsgevonden. De doestelling van het fonds is ongewijzigd. Missie, Visie en Strategie zijn op basis van gewijzigde inzichten aangepast. Dit heeft geleid tot onderstaande formuleringen:

Doelstelling
PHJ heeft ten doel het treffen van pensioenvoorzieningen en het verstrekken van uitkeringen voor de deelnemers en gewezen deelnemers en hun nagelaten betrekkingen ter zake van ouderdom, arbeidsongeschiktheid en/of overlijden. PHJ voert deze pensioenvoorzieningen uit in opdracht van CAO-partijen.

Missie
PHJ draagt zorg voor een goede, duurzame, kostenefficiënte uitvoering van de door sociale partners in de branches houtverwerkende industrie en jachtbouw overeengekomen pensioenregeling. Uitgangspunt hiervoor is de door het bestuur, na overleg met de sociale partners en de fondsorganen, vastgestelde risicohouding, die voldoet aan het prudent person beginsel.

Om duidelijk te maken waar PHJ voor staat, heeft PHJ een aantal kernwaarden geformuleerd:

1. *Continuïteit*

PHJ borgt de uitkering van het nominaal pensioen middels bescherming van de financiële positie van het fonds en uitvoering van de tussen sociale partners overeengekomen pensioenregeling.

2. *Betrokkenheid*

PHJ is zelf en via de sociale partners nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de branches houtverwerkende industrie en jachtbouw en bij de ontwikkelingen binnen de pensioensector in algemene zin.

3. *Betrouwbaarheid*

Pensioengerechtigden, (gewezen) deelnemers, werkgevers en hun vertegenwoordigers zien PHJ als een betrouwbare partner.

4. *Deskundigheid*

PHJ draagt zorg voor een professionele uitvoering en is aanspreekbaar op gedrag en besluiten van het pensioenfonds zelf en van haar adviseurs en uitbestedingspartners.

5. *Zorgvuldigheid*

In haar handelen waakt PHJ voor een beheerste procesvoering (waaronder het verandervermogen ten aanzien van veranderingen in wetgeving en uitvoering), kostenbewustzijn en de juiste inzet van de middelen van het pensioenfonds in het belang van pensioengerechtigden en (gewezen) deelnemers.

Visie
Vóór 2023 is PHJ (onderdeel van) een groter geheel, waardoor:

- snel en adequaat gereageerd kan worden op toekomstige veranderingen;
- de dienstverlening en de daarmee gemoeide kosten zich op een marktconform niveau bevinden.

PHJ is dan (onderdeel van) een goed functionerend en financieel robuust pensioenfonds met evenwichtige belangenbehartiging voor alle groepen deelnemers. Kwaliteit en kostenefficiënte uitvoering van het aan de deelnemers toegezegde pensioen staat voorop. PHJ is transparant en open in communicatie, gericht op realistische pensioenverwachtingen bij de deelnemers. PHJ neemt zijn verantwoordelijkheid hierin, naast de eigen verantwoordelijkheid van de deelnemers. De pensioengelden worden op een solide wijze beheerd. Er wordt gestreefd naar een pensioenresultaat voor alle groepen deelnemers binnen de door het bestuur, na overleg met de sociale partners en fondsorganen, vastgestelde risicohouding. Het nemen van risico's doet PHJ op een verantwoorde wijze.

Strategie

Het centrale thema in de strategie is verbinding:

- verbinding met pensioengerechtigden, (gewezen) deelnemers, werkgevers en hun vertegenwoordigers (sociale partners);
- verbinding met de pensioensector;
- verbinding met adviseurs en uitbestedingspartners.

Om de visie te bereiken werkt PHJ concreet en voortvarend aan de volgende thema's:

1. Draagvlak bij de achterban (sociale partners): het is van essentieel belang voor het bereiken van de visie dat deze kan rekenen op draagvlak bij de achterban. PHJ zal de visie dan ook actief uitdragen richting sociale partners en zich rekenschap geven van hun eventuele wensen dienaangaande.
2. Netwerken: PHJ zal de benodigde schaalgrootte niet bereiken via een zelfstandig voortbestaan als pensioenfonds. PHJ zal op zoek gaan naar mogelijke partners binnen de pensioensector om mee samen te gaan zonder daarbij de wensen van de sociale partners uit het oog te verliezen.
3. Professionele ondersteuning: het bestuur maakt voor de realisatie van de visie optimaal gebruik van de kennis en kunde van adviseurs en uitbestedingspartners op het juiste moment op het juiste deelonderwerp. Flexibele inzet van voldoende professionele en kwalitatief hoogwaardige ondersteuning is daarom essentieel voor het realiseren van de visie.
4. Vertrouwen: het bereiken van de visie staat of valt met het vertrouwen dat de belanghebbenden hebben in het gehele proces. PHJ draagt zorgt voor transparante, heldere communicatie over de verschillende stappen in het hele traject naar alle stakeholders, deelnemers voorop.

Organisatie van PHJ

Verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden

In het vervolg van dit hoofdstuk beschrijven wij de huidige organisatie van ons fonds aan de hand van het onderstaande schema

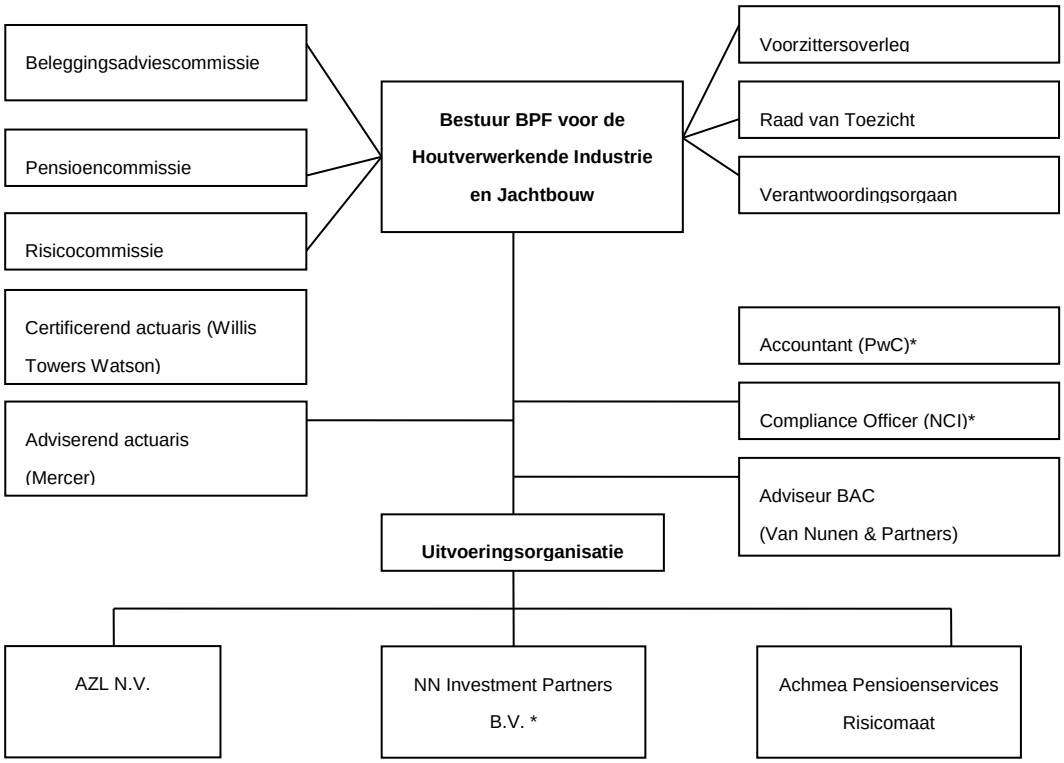

*Tot jaarrekening 2017 was KPMG de accountant van het fonds. Vanaf jaarrekening 2018 is PwC de accountant en per 1 januari 2019 CiC de compliance officer van het fonds. Per 1 juli 2018 heeft NNIP het fiduciair vermogensbeheer overgenomen van AIM.

Het bestuur

Onderstaande organisaties dragen voor benoeming de leden van het bestuur en van het verantwoordingsorgaan voor:

1) de Nederlandse Emballage- en Palletindustrie Vereniging en de Nederlandse Vereniging van Klompenfabrikanten
2) Dutch-Man, Nederlandse branchevereniging
3) FNV
4) CNV Vakmensen
5) Hiswa Vereniging

Het bestuur is verantwoordelijk voor het beheer van het fonds en het uitvoeren van de door de werkgever toegezegde pensioenregeling, waaronder het doen van pensioenuitkeringen aan pensioengerechtigden. Onderdeel van deze verantwoordelijkheid is het inrichten en uitvoeren van interne controlemaatregelen gericht op de juiste en volledige registratie van de gegevens van het fonds.

Het bestuur heeft bevoegdheden krachtens de statuten en reglementen van het fonds, alsmede de hiermee verbonden uitvoeringsbesluiten en de uitvoeringsovereenkomst, tot het verrichten van betalingen en het aangaan van contractuele verplichtingen met derden.

Samenstelling van het bestuur

Het pensioenfonds heeft een paritair samengesteld bestuur dat zich terzijde laat staan door een externe actuaris, een externe accountant, enkele commissies, een verantwoordingsorgaan en een Raad van Toezicht. Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst; alle werkzaamheden (pensioenadministratie, vermogensbeheer, bestuursondersteuning, etc.) zijn uitbesteed.

Het bestuur van het pensioenfonds bestaat uit acht leden, daarvan zijn er vier benoemd namens werkgevers, drie namens werknemers en één namens pensioengerechtigden. De bestuursleden van werkgeverszijde en van werknemerszijde worden voorgedragen door de werkgeversverenigingen c.q. door werknemersverenigingen in de sectoren.
De leden namens pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan worden via verkiezingen geselecteerd en dragen één bestuurder namens de pensioengerechtigden voor.

De leden van het bestuur worden door het bestuur benoemd voor vier jaar. Na afloop van deze periode zijn zij opnieuw benoembaar. Elk bestuurslid kan maximaal twee keer voor een periode van vier jaar worden herbenoemd. Aan het eind van het verslagjaar was de samenstelling van het bestuur als volgt:

Leden werkgevers	**Datum in functie**	**Benoemd tot**	**Geboortejaar**	**Voorgedragen door**
De heer mr. A.J.M. Ceelaert	1 januari 2000	20 november 2019	1958	1 en 2
De heer J.J. van den Heuvel	20 maart 2015	20 maart 2019	1966	5
De heer F.F. Faber	1 januari 2009	1 januari 2020	1952	1
Vacature*	-	-	-	-

Leden werknemers	**Datum in functie**	**Benoemd tot**	**Geboortejaar**	**Voorgedragen door**
De heer H. Roeten	28 maart 2013	28 maart 2020	1961	4
De heer A. Boonen**	7 juni 2018	7 juni 2022	1982	3
De heer W.J. van Houwelingen***	13 februari 2014	21 februari 2022	1960	3

Lid pensioengerechtigden	**Datum in functie**	**Benoemd tot**	**Geboortejaar**	**Voorgedragen door**
De heer S.M.J Custers****	8 januari 2015	10 februari 2019	1954	Op voordracht VO

Eind 2018 was de heer J.J. van den Heuvel voorzitter van het pensioenfonds en de heer H. Roeten secretaris van het pensioenfonds.
* De heer P.M. Schuil is per 12 oktober 2017 uitgetreden als bestuurslid en als werkgeversvoorzitter van het pensioenfonds. Vanuit de werkgeversverenigingen EPV en Dutch-Man is de heer R.A.M. van Hoesel als aspirant-bestuurder voorgedragen voor de invulling van deze vacature. Hij woont sinds oktober 2018 als aspirant bestuurder de bestuurs- en de BAC-vergaderingen bij om ervaring op te doen als algemeen bestuurslid voor toetsing voorgedragen bij DNB. De heer Van Hoesel heeft begin maart 2019 bij SPO de benodigde opleiding op geschiktheidsniveau A afgerond. Hij is hij op 12 april 2019 als algemeen bestuurslid voorgedragen voor toetsing bij DNB. DNB heeft op 16 mei 2019 de voorgenomen benoeming van de heer Van Hoesel goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 12 juni 2019 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heer Van Hoesel.
** Mevrouw M.A. Blomberg is per 1 juli 2017 uitgetreden als bestuurslid namens de deelnemersvertegenwoordiger vanuit de FNV. De FNV heeft de heer A. Boonen voorgedragen als beoogde opvolger. DNB heeft op 9 mei 2018 de voorgenomen benoeming van de heer Boonen goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 7 juni 2018 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heer Boonen.
*** De heer W.J. van Houwelingen is per 6 juli 2018 uitgetreden als bestuurslid namens de deelnemersvertegenwoordiger vanuit de FNV. De FNV heeft de heer P.H. Roos voorgedragen als beoogde opvolger. DNB heeft op 20 februari 2019 de voorgenomen benoeming van de heer Roos goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 27 maart 2019 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heer Roos.
**** De zittingstermijn van de heer S.M.J. Custers als vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden in het bestuur liep op 10 februari 2019 af. De gepensioneerde leden van het VO hebben de heer H. Nieuwenhuijse voorgedragen als beoogde opvolger. DNB heeft op 20 februari 2019 de voorgenomen benoeming van de heer Nieuwenhuijse goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 27 maart 2019 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heer Nieuwenhuijse.

Bestuurlijke commissies

In verband met toenemende complexiteit werkt het pensioenfonds met een aantal bestuurlijke commissies. De commissies doen voorbereidend werk zodat het bestuur een afgewogen besluit kan nemen. De afzonderlijke commissies kunnen in de voorbereidingsfase

dieper ingaan op de achtergronden en consequenties van de door het bestuur te nemen beleidsbeslissingen. De bestuurlijke commissies kunnen zich tevens laten bijstaan door externe deskundigen.

In 2018 waren de volgende bestuurlijke commissies werkzaam:

Voorzittersoverleg

Het voorzittersoverleg wordt gevormd door de voorzitter en secretaris van het bestuur. Het voorzittersoverleg heeft in 2018 negen maal vergaderd. Het voorzittersoverleg doet voorbereidend werk in diverse algemene kwesties waarover het bestuur een besluit moet nemen, en adviseert het bestuur over pensioenzaken. Het voorzittersoverleg bespreekt daarnaast procesmatig de onderwerpen voor de bestuursvergaderingen vooraf met de pensioenuitvoerder. Hiermee wordt de effectiviteit en de slagkracht van de bestuursvergaderingen groter. De voorzitters brengen advies uit aan het bestuur. Het bestuur neemt de beslissingen over het beleid.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie (BAC) bestaat in 2018 uit de heren W.J. van Houwelingen (tot 6 juli 2018) en F.F. Faber. De heer A. Boonen neemt als bestuurslid vanaf Q4 2018 als toehoorder deel aan de BAC-vergaderingen.

De BAC heeft het afgelopen jaar zes maal vergaderd. De commissie adviseert en ondersteunt het bestuur van het pensioenfonds bij het financiële management. Zij heeft onder andere taken met betrekking tot vermogensbeheer en het beoordelen en vertalen van de rapportages op het gebied van vermogensbeheer en balans- en risicomanagement. De leden van de BAC werden in 2018 bijgestaan door een onafhankelijke deskundige, de heer A.M. van Nunen, directeur/eigenaar van Van Nunen & Partners. De BAC bespreekt het strategisch beleggingsbeleid in de vorm van het beleggingsplan. Specifiek worden in elke vergadering de rendementen en de risico´s van beleggingen besproken. Daarnaast is in 2018 aandacht besteed aan onder andere de evaluatie en rebalancing van de portefeuille, het valuta- en renteafdekkingsbeleid, de jaarevaluatie externe beleggingsmanagers, voorstel voor nieuwe dynamische renteafdekking en nieuwe strategische assetallocatie en crossingsmogelijkheden.
In 2018 heeft de BAC tevens uitgebreid aandacht besteed aan de onderhandelingen met NN Investment Partners (NNIP) en de transitie van het fiduciair vermogensbeheer van AIM naar NNIP. In de tweede helft van juli 2018 heeft de daadwerkelijk transitie plaatsgevonden van het fiduciair vermogensbeheer van AIM naar NNIP alsmede het beheer van de matching portefeuille. De transities zijn uitgebreid in de bestuur- en werkgroepen besproken en in twee fases uitgevoerd. De eerste fase van de transitie betrof de administratieve overname van de volledige beleggingsportefeuille van PHJ alsmede van de fiduciaire adviestaken. De overdracht is op 16 juli 2018 volgens planning afgerond. De BAC brengt na elke vergadering verslag en advies uit aan het bestuur. Het bestuur neemt de beslissingen over het beleggingsbeleid.

Pensioencommissie

De pensioencommissie bestaat in 2018 uit de heren mr. A.J.M. Ceelaert, J.J. van den Heuvel en H. Roeten. De commissie heeft in 2018 zes maal vergaderd. De pensioencommissie heeft taken met betrekking tot communicatie, aansluiting en wijzigingen pensioenregeling:

- De commissie draagt zorg voor een adequaat communicatiebeleid en bespreekt onder meer het strategisch communicatiebeleid, het communicatiejaarplan, de communicatiebegroting, het UPO, de voorwaardelijkheidsverklaring en de nieuwsbrieven. In 2018 hebben daarnaast de organisatie en inrichting premie en incasso en handhavingsbeleid bij AZL, wijziging pensioenreglement, communicatiejaar- en communicatiebeleidsplan, het risicomanagement, het verkorte jaarverslag en het websitebezoek op de agenda gestaan.
- De commissie kan op verzoek en op eigen initiatief een besluit nemen inzake het aansluiten van een werkgever bij het fonds. De voornaamste taak met betrekking tot aansluiting is het bespreken van knelpunten in de verplichtstelling, het adviseren van beleid rondom het aansluiten van werkgevers en het monitoren van de aansluitingsprocedure door de administrateur. Daarnaast onderhoudt de commissie de relatie met de contactpersonen bij de Sociaal Fondsen. Deze contactpersonen worden uitgenodigd om als toehoorder bij de commissievergaderingen aanwezig te zijn. Wanneer er vanuit de uitvoeringsorganisatie twijfels rijzen bij de aansluiting van de werkgevers, wordt dit voorgelegd aan de commissie. Voor het aansluiten van werkgevers heeft het bestuur mandaat gegeven aan de commissie om hierover beslissingen te nemen.
- De commissie adviseert het bestuur inzake wijzigingen van het pensioenreglement.

De commissie brengt verslag en advies uit aan het bestuur.

Risicocommissie

De Risicocommissie bestaat in 2018 uit de heren F.F. Faber, H. Roeten, W.J. van Houwelingen (tot 6 juli 2018) en A. Boonen (vanaf 6 juli 2018). De commissie heeft in 2018 achtmaal vergaderd. De risicocommissie heeft taken met betrekking tot risicobeheersing, jaarwerk en administratieve organisatie:

- De commissie is verantwoordelijk voor de bewaking van het integrale risicomanagement van het pensioenfonds. Het in beeld brengen van de risico's waaraan het fonds wordt blootgesteld in de sfeer van beleggingsrisico's, uitbestedingsrisico's, operationele risico's en integriteitsrisico's en van de wijze waarop deze risico's worden bewaakt en gemeten. De verschillende risico's zijn over de commissies verdeeld en iedere commissie heeft input geleverd voor de inrichting van het risicomanagementprogramma. Het bestuur neemt de beslissingen over het risicobeleid.
- De commissie begeleidt het jaarwerk en beoordeelt het functioneren van de externe accountant, de externe actuaris en de administrateur. Tevens monitort de commissie de begroting van het pensioenfonds en de rapportage Dienstverleningsovereenkomst (DVO) van de administrateur.

De commissie brengt verslag en advies uit aan het bestuur.

Klachten- en geschillenprocedure

Het bestuur van PHJ heeft een klachten- en geschillenprocedure opgesteld. Deze procedure is ook op de website geplaatst zodat het voor alle belanghebbenden eenvoudig te vinden is hoe en waar men een klacht of geschil kan indienen. In 2018 zijn er geen klachten- of geschillen geweest.

Klachtenbehandeling

Een deelnemer, gewezen deelnemer, andere aanspraakgerechtigde of pensioengerechtigde heeft het recht bij de administrateur een klacht in te dienen over de uitvoering van de pensioenregeling. Deze procedure is als bijlage opgenomen in het pensioenreglement en ook op de website geplaatst.

Beroep op het bestuur

Indien klager het niet eens is met de beslissing van de administrateur, heeft klager het recht in beroep te gaan bij het bestuur. Dit wordt bij de beslissing op de klacht aan klager meegedeeld. Klager kan binnen veertien dagen nadat hij over de beslissing op de klacht is geïnformeerd, schriftelijk of per e-mail verzoeken de klacht aan het bestuur voor te leggen. Dit verzoek bevat een zo duidelijk mogelijke omschrijving van de redenen waarom naar het oordeel van klager de beslissing op de klacht niet in stand kan blijven. Het bestuur geeft binnen acht weken na ontvangst van de klacht een oordeel over de vraag of de beslissing op de klacht in redelijkheid genomen had kunnen worden.

Klacht of geschil voorleggen aan de Ombudsman Pensioenen

Indien het bestuur beroep van de klager afwijst of deze het niet eens is met het besluit van het bestuur, dan kan de (gewezen) deelnemer of pensioengerechtigde deze klacht of dit geschil voorleggen aan de Ombudsman Pensioenen.

Beroep bij de rechter

Indien het bestuur de beslissing van de administrateur bevestigt, heeft klager ook het recht een beroep te doen bij de bevoegde rechter. Bij de beslissing wordt aan klager meegedeeld welke rechter in het betreffende geval bevoegd is.

Bestuurlijke werkgroepen

Het bestuur richt een werkgroep in wanneer er tijdelijke projecten zijn die niet passen onder één van de bestaande commissies. In 2018 was er één werkgroep actief.

Stuurgroep Toekomst

Het bestuur heeft in de periode 2015-2016 een stuurgroep Toekomst aangesteld. In 2017 werd deze stuurgroep ontbonden, omdat toen de prioriteit bij de transitie van het pensioenbeheer en vermogensbeheer kwam te liggen.

In Q4 2018 heeft het bestuur opnieuw een stuurgroep Toekomst aangesteld bestaande uit de heren J.J. van den Heuvel, A.J.M. Ceelaert en A. Boonen. De stuurgroep Toekomst zal zich bezighouden met het onderzoek in 2019 en hierover advies uitbrengen aan het bestuur. De stuurgroep zal daarbij de door het bestuur eerder vastgestelde uitgangspunten nemen, welke gebruikt zijn in de transitiegesprekken in 2016. De stuurgroep zal periodiek het bestuur, de CAO-partijen en de fondsorganen over haar werkzaamheden en het proces informeren.

Raad van Toezicht

Het intern toezicht wordt uitgeoefend door de Raad van Toezicht (RvT). Dit intern toezichtorgaan heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het orgaan onderhoudt een actieve dialoog met het bestuur. Het is belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De RvT legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan. Het interne toezicht betrekt in zijn toezicht de naleving door het fonds van normen in de Code Pensioenfondsen. De RvT doet in hoofdstuk D verslag van zijn bevindingen in dit jaarverslag. Aan het eind van het verslagjaar was de samenstelling van de RvT als volgt:

Leden	Datum in functie	Benoemd tot	Geboortejaar
De heer J.W.G. van Oostveen (voorzitter)	1 juli 2014	1 juli 2022	1961
Mevrouw H.W.L.A. de Lange*	1 juli 2014	1 juli 2021	1969
De heer R.C. Labadie	1 juli 2104	1 juli 2020	1952

* Mevrouw De Lange heeft haar functie als lid van de RvT per 31 december 2018 neergelegd. Het Verantwoordingsorgaan (VO) heeft op 11 februari 2019, na een zorgvuldige selectieprocedure, de heer (Paul) de Koning voorgedragen voor de openstaande zetel binnen de RvT van het pensioenfonds. Het bestuur heeft, conform de bindende voordracht van het VO, op 15 februari 2019 ingestemd met de door het VO voorgedragen kandidaat. DNB heeft op 4 april 2019 de voorgenomen benoeming van de heer de Koning goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 24 april 2019 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heer de Koning.

Het Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan (VO) over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Daarnaast heeft het VO de bevoegdheid om een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid en over beleidskeuzes voor de toekomst. Het VO baseert zijn oordeel op het jaarverslag van het fonds, de jaarrekening, de bevindingen van de RvT en overige informatie.

Adviesrecht

Het bestuur stelt het VO in de gelegenheid advies uit te brengen over elk voorgenomen besluit dat betrekking heeft op:

a. het beleid inzake beloningen;
b. de vorm en inrichting van het intern toezicht;
c. de profielschets voor leden van de Raad van Toezicht;
d. het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
e. het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
f. het wijzigen van het reglement van het verantwoordingsorgaan;
g. het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid, dan wel het verlenen van toeslagen;
h. vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten;
i. gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds of de overname van verplichtingen door het fonds;
j. liquidatie, fusie of splitsing van het fonds;
k. het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst; en
l. de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Het VO heeft in 2018 vier keer vergaderd, waarvan twee keer met de voorzitters van het bestuur en de RvT.

Samenstelling

Het VO bestaat uit 8 leden: 3 leden namens werknemers, 2 leden namens pensioengerechtigden en 3 leden namens werkgevers. Het oordeel van het VO wordt, samen met de reactie van het bestuur daarop, in het jaarverslag opgenomen. Voor het verslag van het VO verwijzen wij u naar paragraaf D van dit jaarverslag. Aan het eind van het verslagjaar was de samenstelling van het VO als volgt:

Leden werkgevers	**Datum in functie**	**Benoemd tot**	**Geboortejaar**	**Voorgedragen door**
De heer A.G.H. Leenders	1 juli 2018	1 juli 2022	1963	2
De heer A. Pastor (voorzitter)	1 juli 2018	1 juli 2022	1963	5
De heer E.J. Tiggelaar	11 december 2018	1 juli 2022	1987	1

Leden werknemers	**Datum in functie**	**Benoemd tot**	**Geboortejaar**	**Voorgedragen door**
De heer G. den Hartog	1 juli 2018	1 juli 2022	1962	3
De heer B. Letterman	11 december 2018	1 juli 2022	1961	3
De heer J.W. van Beers	11 december 2018	1 juli 2022	1955	4

Leden pensioengerechtigden	**Datum in functie**	**Benoemd tot**	**Geboortejaar**	**Voorgedragen door**
De heer T. Grovenstein	1 juli 2018	1 juli 2022	1943	4
De heer H. ten Klooster	1 juli 2018	1 juli 2022	1951	4

Op 1 juli 2018 liep de zittingstermijn van het VO af. Het fonds heeft in april 2018 voordragende partijen gevraagd om kandidaten voor (her)benoeming voor te dragen voor de vertegenwoordigers van de werknemers, pensioengerechtigden en werkgevers. Wat betreft de geledingen heeft dit geleid tot de volgende uitkomsten:

Vanuit de werkgeversverenigingen zijn de heren R.A.M. van Hoesel, A.G.H. Leenders en A. Pastor opnieuw voorgedragen en herbenoemd voor een periode van 4 jaar. De heer Van Hoesel heeft op 3 oktober 2018 i.v.m. zijn toetreden tot het bestuur zijn functie als lid/voorzitter van het VO neergelegd. De heer Pastor heeft per 3 oktober 2018 de taak van voorzitter van het VO overgenomen van de heer Van Hoesel. Vanuit de werkgeversvereniging HVI is de heer E.J. Tiggelaar voorgedragen en in december 2018 benoemd voor de zetel die door het vertrek van de heer Van Hoesel is ontstaan in het VO.

Vanuit de werknemersvereniging FNV is de heer G. den Hartog opnieuw voorgedragen voor herbenoeming. De andere twee VO-leden vanuit de FNV zijn niet meer kandidaat gesteld in het nieuwe VO voor een nieuwe zittingstermijn. Dit betreft de heren A. Kruithof en S. van Dijk. Voor deze geleding stonden er op 1 juli 2018 nog twee vacatures open. Voor deze vacatures zijn de heren J.W. van Beers (voorgedragen door het CNV), B. Letterman (voorgedragen door de FNV) in december 2018 benoemd.

Vanuit de pensioengerechtigden zijn er vanuit CNV Vakmensen twee kandidaten voorgedragen: de heren Tymen Grovenstein en Herman ten Klooster. Daarnaast heeft een andere gepensioneerde van het fonds zich kandidaat gesteld voor de verkiezingen. Vanuit de FNV heeft de heer J. Neessen zich niet meer kandidaat gesteld voor deze geleding in het nieuwe VO. Omdat er voor de vertegenwoordigers van pensioengerechtigden twee vacatures beschikbaar waren en er zich namens deze geleding drie kandidaten verkiesbaar hebben gesteld, zijn er voor de geleding pensioengerechtigden verkiezingen gehouden. De twee kandidaten met de meeste stemmen (de heren Grovenstein en Ten Klooster) zijn door het bestuur benoemd als lid van de pensioengerechtigden per 1 juli 2018 in het VO.

Externe deskundigen

Naast deze interne organen kent het fonds ook externe deskundigen.

- De certificerend actuaris rapporteert jaarlijks over de financiële positie van het fonds en geeft een actuariële verklaring af.

- De adviserend actuaris adviseert het bestuur gevraagd en ongevraagd over relevante onderwerpen zoals de in de reglementen gebruikte berekenings- en omrekeningsfactoren en voert ook alle actuariële berekeningen uit.
- De externe onafhankelijke accountant controleert de jaarrekening en de verslagstaten ten behoeve van de toezichthouder. Hij rapporteert aan het bestuur in de vorm van een controleverklaring bij de jaarrekening en een accountantsverslag. Hierin wordt melding gemaakt van zijn eventuele opmerkingen en aanbevelingen omtrent de administratieve organisatie en interne controle van het fonds.
- De externe BAC-adviseur de heer A.M. van Nunen staat de leden van de BAC als onafhankelijke deskundige bij.

Externe partijen

Het pensioenfonds werkt samen met de volgende externe partijen.

Pensioenbeheer
AZL Pensioenfondsservices te Amsterdam

Fiduciair vermogensbeheer
Achmea Investment Management B.V. te Zeist (tot 1 juli 2018)
NN Investment Partners B.V. te Den Haag (vanaf 1 juli 2018)

Adviserend actuaris
De heer drs. S. Keijmel AAG, Mercer (Nederland) B.V. te Rotterdam

Certificerend actuaris
De heer R.T. Schilder AAG, Willis Towers Watson te Amstelveen

Accountant
De heer drs. H.C. van der Rijst RA, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. te Amsterdam

Compliance officer
De heer A.R. Stappers, Nederlands Compliance Instituut B.V. te Capelle aan den IJssel (tot 2019)

Adviseur beleggingsadviescommissie
De heer A.M. van Nunen, directeur/eigenaar Van Nunen & Partners B.V. te Alphen

D VERSLAG VAN INTERN TOEZICHT EN HET VERANTWOORDINGSORGAAN

VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

Inleiding

De taken van de raad van toezicht zijn vooral gericht op:

- Het toezicht op het beleid van het bestuur en de algemene gang van zaken bij het pensioenfonds.
- Toezicht op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur.
- Het met raad terzijde staan van het bestuur.
- Het verlenen van goedkeuring aan onder andere het bestuursverslag en de jaarrekening, het beloningsbeleid, de profielschets voor bestuurders en de toetsing van benoemingen van bestuursleden.

De raad van toezicht is bevoegd leden van het bestuur te schorsen of te ontslaan en legt doormiddel van een verslag verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan.

Daarnaast richt de raad van toezicht zich op het beoordelen van beleidsprocedures en -processen en de “checks en balances” binnen het fonds, het beoordelen van de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd en het beoordelen van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico’s op de korte en langere termijn. Ook staat de raad van toezicht het bestuur met raad terzijde.

Oordeel

De raad van toezicht constateert dat in 2018 de bestuurlijke besluitvormingsprocessen naar behoren zijn verlopen. De aanbevelingen uit het rapport van 2017 zijn door het bestuur grotendeels opgevolgd.

Wijze van rapporteren

De Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen vragen dat de raad van toezicht verantwoording aflegt aan verantwoordingsorgaan en werkgever(s) over uitvoering van taken en uitoefening van bevoegdheden alsmede een rapport van bevindingen opstelt bestemd voor bestuur en verantwoordingsorgaan. De verantwoording aan de werkgevers verloopt via de vertegenwoordiging van de werkgevers in het verantwoordingsorgaan.
Na overleg met het verantwoordingsorgaan en het bestuur, heeft de raad van toezicht over 2018 één rapport opgesteld waarin zowel bevindingen worden gerapporteerd als verantwoording wordt afgelegd. De raad van toezicht heeft bij haar werkzaamheden de VITP-Toezichtcode toegepast.

De raad van toezicht vergaderde in 2018 vijfmaal in combinatie met het voorzittersoverleg en tweemaal met het gezamenlijke bestuur. Daarnaast vergaderde de raad van toezicht ook nog driemaal in eigen kring. Verder was de raad van toezicht één of meerdere malen als toehoorder aanwezig bij vergaderingen van het bestuur, de risicocommissie, de pensioencommissie en de beleggingsadviescommissie. De raad van toezicht heeft in 2018 tweemaal met het verantwoordingsorgaan gesproken. Ook bij de bestuurlijke evaluatie in 2019 was de raad van toezicht aanwezig.

Verslag raad van toezicht 2018

De raad van toezicht constateert dat in een wederom lastig jaar in zijn algemeenheid de besluitvormingsprocessen in het bestuur in 2018 adequaat zijn verlopen. De financiële positie van het fonds is slecht. Daardoor is de kans op indexering in de nabije toekomst gering en is het risico op kortingen groot. In het verslagjaar is de transitie naar AZL van de deelnemersadministratie afgerond. Daarnaast is ook een overgang van het vermogensbeheer in gang gezet. Het bestuur heeft de bestuurlijke vacatures kunnen invullen. De raad van toezicht beoordeelt de governance desondanks als kwetsbaar en vraagt aandacht voor het plannen van de invulling van toekomstige bestuurlijke functies. Mede door de tussentijdse vacatures in het bestuur zijn de inspanningen van het bestuur in 2018 bijzonder groot geweest. De raad van toezicht heeft waardering voor de inzet van het bestuur.

Uitoefening van de bevoegdheden en goedkeuringsrechten

Aan de goedkeuring van de raad van toezicht zijn onder andere onderworpen de besluiten van het bestuur tot vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening, de profielschets bestuurders en het beloningsbeleid. De raad van toezicht heeft ook wettelijke bevoegdheden waaronder die bij een procedure tot benoeming van een nieuw bestuurslid. De raad van toezicht heeft aan de hand van

door het bestuur voorgelegde verzoeken het volgende goedgekeurd of getoetst en het bestuur van de goedkeuring of uitvoering van de toetsing in kennis gesteld.

- Goedkeuring van de jaarrekening 2018. De goedkeuring is het sluitstuk van een toezichtperiode. Deze goedkeuring is te bezien vanuit de taak en rol van toezicht op processen en transparantie in de verslaggeving. Daarnaast heeft de raad op een aantal specifieke toezichtcriteria getoetst.
- Goedkeuring profielen voor de invulling van vacante bestuurdersposities en de toetsing aan het profiel van nieuwe bestuurders.

Bevindingen en aanbevelingen uit het rapport van de raad van toezicht
Evenals vorig jaar beveelt de raad van toezicht aan om met de inzet van het voltallige bestuur aandacht te schenken aan strategische vraagstukken waaronder de bestuurlijke continuïteit en toekomststrategie van het fonds.

Pensioenbestuur
De raad van toezicht is van mening dat de bestuurswisselingen en de transitie naar een nieuwe uitvoeringsorganisatie ook in 2018 een zware belasting zijn geweest voor het bestuur en voor de dagelijkse gang van zaken. De raad van toezicht is van mening dat de strategische uitwerking van de toekomst hierdoor in 2018 te weinig aandacht heeft gekregen. Mede op advies van de raad van toezicht heeft het bestuur een opvolgingsplan en een nieuw geschiktheidsplan opgesteld.

Beleidsprocedures en kwaliteit besluitvorming
De raad van toezicht constateert dat het bestuur ondanks vacatures en de aandacht voor de transitie van de deelnemersadministratie de reguliere besluitvormingsprocessen naar behoren heeft doorlopen.

Organisatie en uitbesteding
Het bestuur heeft de uitvoering van de pensioenadministratie ondergebracht bij AZL. Verder heeft recentelijk ook een transitie plaats gevonden van het vermogensbeheer naar NN IP. Hierdoor is de uitvoering van de uitbesteding voor de komende tijd geborgd.

Risicomanagement
De raad van toezicht hecht grote waarde aan evaluatie van uitbesteding en de uitvoering en kwaliteit van de risicomanagementprocessen. De raad van toezicht beveelt aan om na de volledige afronding van de transities de uitbestede diensten te evalueren waarbij de raad van toezicht graag ziet dat ook de werking en dienstverlening van het risicomanagement in de evaluatie betrokken wordt.

Verantwoording en toezicht
Wij bevelen aan om in het komende jaar de discussie over de toekomststrategie van het fonds te voeren. Het is daarbij van groot belang dat alle partijen vroegtijdig worden meegenomen in de discussie.

Evenwichtige belangenafweging
In gesprekken met het bestuur neemt de raad van toezicht waar dat er aandacht is voor evenwichtige belangenafweging. Het bestuur probeert in het besluitvormingsproces de stappen van beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming te doorlopen.

Conclusie
De raad van toezicht is van oordeel dat de beleidsafwegingen, de bestuurlijke procedures en de “checks en balances” voldoende zijn ontwikkeld en dat het fonds passend wordt bestuurd.

Daarnaast is de raad van oordeel dat het bestuur succesvol de continuïteit van de uitvoering heeft kunnen borgen waarbij het bestuur voldoende aandacht heeft besteed aan de mogelijke transitie risico’s.
Voor de komende periode vraagt de raad van toezicht aandacht voor de bestuurlijke continuit mede door bestuurlijk een strategische discussie te voeren over de toekomst van het fonds.

Amsterdam, 12 juni 2019

Raad van toezicht

Jan Willem van Oostveen (voorzitter)
Rob Labadie
Paul de Koning

Reactie bestuur

Het bestuur heeft kennis genomen van de conclusies en aanbevelingen die de raad van toezicht in haar verslag heeft opgenomen. Het bestuur herkent en onderschrijft de aanbevelingen uit het verslag over 2018 (en de aansluitende periode tot verslagdatum). Deze aanbevelingen zullen in de tweede helft van 2019 voortvarend worden opgepakt. Het bestuur bedankt de raad voor haar betrokken inzet bij het fonds.

VERSLAG VAN HET VERANTWOORDINGSORGAAN

Inleiding

Het verantwoordingsorgaan (VO) bestaat uit acht leden: drie leden namens deelnemers, twee leden namens pensioengerechtigden en drie leden namens werkgevers. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het VO zijn vastgelegd in een afzonderlijk reglement. Het bestuur legt verantwoording af aan het VO over het beleid en de wijze waarop het beleid is uitgevoerd. Het VO heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Het VO baseert het oordeel op:

- het jaarverslag;
- de jaarrekening;
- het rapport van de raad van toezicht; en
- de overige (verstrekte) informatie, zoals besproken in de vergaderingen van het verantwoordingsorgaan gedurende 2018.

Voor het invullen van haar taak heeft het verantwoordingsorgaan in 2018 vier keer vergaderd, waarvan twee keer met de voorzitters van het bestuur en twee keer overleg gevoerd met de raad van toezicht (RvT). Tevens is de RvT geraadpleegd over dienst bevindingen.

Oordeel 2018

Taakuitoefening

Het verantwoordingsorgaan heeft de taak om advies uit te brengen over:

- het beleid inzake beloningen;
- de vorm en inrichting van het intern toezicht;
- de profielschets voor leden van de raad van toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- het wijzigen van het reglement van het verantwoordingsorgaan;
- het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid, dan wel het verlenen van toeslagen;
- vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds of de overname van verplichtingen door het fonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het fonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst; en
- de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Vergaderingen in 2018

In 2018 is het VO in totaal vier maal bij elkaar gekomen, waarvan twee maal met de voorzitters van het bestuur en de RvT.

In deze vergaderingen werd gesproken over het jaarverslag 2017 en onderwerpen die op de bestuursagenda stonden, waaronder de verkiezingen VO, benoeming nieuwe VO per 1 juli 2018en het actualiseren van de overlevingsgrondslagen en correctiefactoren, de afstemming van de resultaten uit de aanvangshaalbaarheidstoets en de toekomstvisie van het fonds. Andere onderwerpen waren:

- Het communicatiejaarplan 2019;
- De afronding transitie/implementatie van het pensioenbeheer van SAPB naar AZL;

- Het uitvoeren van de aanvangshaalbaarheidstoets 2018;
- Het opstellen en indienen van het herstelplan;
- De aanpassing van pensioenregeling 2019 en andere fondsdocumenten;
- De Implementatie AVG;
- De uitvoering nieuwe ALM-studie;
- De vacatures en benoeming van bestuur, VO en RvT.

Bevindingen

Het VO heeft op grond van de gesprekken met het bestuur en de beoordeelde documentatie de volgende bevindingen over het verslagjaar 2018:

Communicatie

Het bestuur houdt de pensioengerechtigden, deelnemers en werkgevers via de nieuwsbrieven en nieuwsberichten op de website regelmatig op de hoogte over de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Het communicatiebeleidsplan 2018-2020 en communicatiejaarplan 2018 is door het bestuur ter advies voorgelegd aan het VO. Het VO heeft het bestuur positief geadviseerd.

Wetgeving en reglementen

In het verslagjaar zijn de reglementen en de ABTN als gevolg van de wettelijke ontwikkelingen aangepast. Het VO stelt vast dat deze aanpassingen juist zijn voorbereid en uitgevoerd.

Toeslagbeleid

De beleidsdekkingsgraad was eind oktober 2018 102,4%. Daarmee was de beleidsdekkingsgraad lager dan 110%. Het bestuur heeft moeten besluiten, conform het beleid van het fonds, geen toeslagen te verlenen op de pensioenrechten en -aanspraken van actieven en inactieven. Het VO heeft daar positief over geadviseerd.

Beleggingsbeleid

Het VO heeft het beleggingsbeleid bekeken en beoordeeld. Het VO staat achter de keuzes van het bestuur.

Risicobeleid

Het pensioenfonds beschikt over een beleid Integraal RisicoManagement, waarin het risicomanagementbeleid is vastgelegd. Om nadere invulling te geven aan het beleid wordt jaarlijks een Jaarplan Integraal RisicoManagement besproken en waar nodig geactualiseerd. Het VO is positief gestemd over het feit dat door het bestuur de risico’s actief worden gemonitord.

Financiële positie van het pensioenfonds

Het VO is van mening dat de financiële positie van het pensioenfonds aan de hand van de geleverde documenten nauwlettend moet worden gemonitord.

Beloningsbeleid

Het bestuur heeft het VO in 2018 meegenomen bij de vaststelling van het beloningsbeleid voor 2019. Het VO heeft daar positief over geadviseerd.

Oordeel

Op grond van het voorgaande is het VO van oordeel dat:

- het bestuur voldoende informatie aan het VO heeft verstrekt om zich een oordeel te vormen;

- het handelen van het bestuur in 2018 in overeenstemming is geweest met de statuten en reglementen;
- het bestuur in 2018 een consistent beleid heeft gevoerd, waarbij de belangen van alle betrokkenen afgewogen en geborgd zijn.

Aanbevelingen

Op grond van de bevindingen en het oordeel heeft het VO de volgende aanbevelingen aan het bestuur:

Naar aanleiding van de aanbeveling van het VO en de RvT heeft het bestuur in 2018 een opvolgingsplan opgesteld en de openstaande vacatures in het bestuur en VO zijn ingevuld. Daarmee kwam het bestuur tegemoet aan onze aanbeveling inzake de procedure rondom bestuurlijke continuïteit. In het kader van de bestuurlijke continuïteit vragen wij het bestuur ook dringend aandacht voor de opvolging van de zittende bestuursleden waarvan de maximale termijnen op korte termijn zullen verlopen.

Wij vragen net als voorgaande jaren ook uw aandacht op de toekomstige continuïteit van het fonds.

Naar aanleiding van het DNB beleggingsonderzoek in 2019 bevelen wij het bestuur aan om in 2019 haar processen op het gebied van het vermogensbeheer en risicomanagement onder de loep te nemen en waar nodig deze verder in haar beleid uit te werken en vast te leggen.

Het VO is positief over de wijze van samenwerking met het bestuur en de RvT en de openheid waarmee de diverse zaken zijn besproken. Zij bedankt alle betrokkenen voor de prettige samenwerking in 2018.

Amsterdam, 12 juni 2019

Namens het VO van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw

A. Pastor

Voorzitter

Reactie bestuur

Het bestuur spreekt allereerst haar dank uit aan het VO voor de bevindingen, het oordeel en de aanbevelingen. Het bestuur ervaarde in 2018 een constructieve samenwerking met het VO. Het bestuur kan zich vinden in de in het verslag van het VO genoemde punten en neemt de aanbevelingen van het VO ter harte.

E VERSLAG VAN HET BESTUUR

GOVERNANCE

Bestuur

Bestuursvergaderingen

Het bestuur heeft in het verslagjaar 2018 tien maal vergaderd. Belangrijkste onderwerpen waren:

- De financiële ontwikkelingen en de financiële positie van het fonds;
- Uitvoering Aanvangshaalbaarheidstoets 2018;
- Uitvoering herstelplan 2018;
- Uitvoering ALM-studie;
- Communicatiejaarplan 2019;
- Onderzoeken/uitvragen door toezichthouders DNB/AFM;
- Afronding transitie/implementatie pensioenregeling bij AZL;
- Transitie naar nieuwe fiduciair vermogensbeheerder in 2018;
- Nieuwe Code Pensioenfondsen 2018: belang van diversiteit;
- Implementatie AVG;
- Vacatures en benoeming bestuur, VO en RvT;
- Nieuw beleid DGA's/bestuurders vanaf 1 januari 2018;
- Evaluatie uitbesteders;
- Zelfevaluatie bestuur/bestuursincident;
- Instellen stuurgroep toekomst;
- Wet Waardeoverdracht Kleine Pensioenen;
- Nieuwe accountant in 2019;
- Nieuwe Compliance officer in 2019;
- Aanpassing pensioenregeling 2018;
- Aanpassing ABTN en financieel crisisplan;
- Aanpassing geschiktheidsplan en opstellen opvolgingsplan;
- Beëindiging en communicatie VPL-regeling;
- Effecten nieuwe Prognosetafel AG2018 en overlevingstafels en flexfactoren;
- Actuele ontwikkelingen in de pensioensector.
- Nieuwe strategische assetallocatie
- Beleggingsplan 2019
- Implementatie IORP II

Geschiktheid bestuurders

Het bestuur hecht er groot belang aan dat het pensioenfonds op deskundige wijze wordt bestuurd. Ook geeft het bestuur zich rekenschap van de eisen die de Pensioenwet, de Wet versterking bestuur pensioenfondsen en de Beleidsregel geschiktheid 2012 stellen aan de geschiktheid van de bestuurders. Het bestuur van het pensioenfonds heeft een geschiktheidsplan waarin de kaders van het toetsen en bevorderen van de collectieve- en individuele geschiktheid van de bestuursleden zijn geschetst. Bij elke mutatie in het bestuur gaat het bestuur na of geschiktheid nog voldoende aanwezig is.
De leden van het bestuur volgen bijeenkomsten, seminars en opleidingen om het gewenste deskundigheidsniveau te behouden. Zo zijn in het verslagjaar diverse bijeenkomsten van DNB, AIM/NNIP en de Pensioenfederatie bezocht en zijn opleidingen gevolgd bij SPO, WTW, Nyenrode, Swalef en TIAS. Ook zijn er kennissessies geweest voor het bestuur op het gebied van IORP II.

Het geschiktheidsplan (samen met het opleidings- en opvolgingsplan) is geactualiseerd en in december 2018 vastgelegd, mede rekening houdend met de actuele bestuurssamenstelling en opleidingen.

Diversiteit

Om de diversiteit binnen het bestuur, het VO en de RvT te bevorderen heeft het fonds haar diversiteitsbeleid in 2018 aangescherpt en dit opgenomen in de functieprofielen/profielschetsen. Het fonds stelt verder in 2019 een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen, waarin een expliciete oproep wordt gedaan aan de voordragende partijen om hier bij hun voordracht rekening mee te houden. Het diversiteitsbeleid krijgt de komende periode verder vorm als een groeimodel, waarin het bestuur concrete doelen stelt om zo de diversiteit binnen haalbare termijnen te bereiken.

Integere bedrijfsvoering

Artikel 143 van de Pensioenwet legt vast dat er een integere bedrijfsvoering moet zijn. De wijze waarop het bestuur een integere bedrijfsvoering realiseert is vastgelegd in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het fonds.

Zelfevaluatie bestuursincident

In de loop van 2018 hebben bestuur en RvT te kennen gegeven om gezamenlijk het DGA-dossier/bestuursincident te willen evalueren onder externe begeleiding (Mens&Kennis). Begin januari 2019 is de zelfevaluatie bestuursincident uitgevoerd. Het incident en de impact op het bestuur is hierdoor goed afgesloten.

Naleving wet- en regelgeving

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat:

- het pensioenfonds in het boekjaar 2018 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- het pensioenfonds in het boekjaar 2018 geen aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet is gegeven;
- in het boekjaar 2018 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld.

Sinds 2016 geldt er een wettelijke meldplicht van een datalek in de zin van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp). Deze wet regelt de zorgvuldige omgang met persoonsgegevens. De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) ziet toe op de 'meldplicht datalekken'. De nieuwe meldplicht houdt in dat er direct een melding gedaan moet worden bij de AP zodra er sprake is van een (ernstig) datalek. Ons fonds heeft in 2018 niet te maken gehad met datalekken.

Verder zijn bij het bestuur geen overtredingen van wet- en regelgeving bekend.

Zelfevaluatie

Ieder bestuur van een pensioenfonds is verplicht tot een periodieke zelfevaluatie. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur te bewaken en waar mogelijk te verbeteren. Het bestuur evalueert jaarlijks het eigen functioneren als geheel. Eénmaal per drie jaar vindt de zelfevaluatie plaats onder begeleiding van een externe partij. De zelfevaluatie vond in december 2017, januari 2018 en januari 2019 onder begeleiding van Mens & Kennis plaats.

Beloningsbeleid

Het fonds beschikt over een beloningsbeleid. Het beloningsbeleid is per 1 januari 2019 aangepast, na het inwinnen van het advies van het verantwoordingsorgaan en na goedkeuring van de raad van toezicht. Voor een uitgebreidere omschrijving van het beloningsbeleid met een overzicht van de bedragen per gremium wordt verwezen naar de website van het fonds.

Gedragscode

Het fonds heeft een gedragscode. Doel van deze gedragscode is het stellen van regels en richtlijnen teneinde belangenconflicten tussen het pensioenfonds en betrokkenen in privé te voorkomen. Daarnaast regelt de gedragscode hoe moet worden omgegaan met vertrouwelijke informatie van het pensioenfonds. De gedragscode bevordert de transparantie en zorgt ervoor dat alle betrokkenen, ook voor hun eigen bescherming, duidelijk weten wat wel en niet geoorloofd is. Elke betrokkene verklaart jaarlijks schriftelijk de gedragscode te zullen naleven.

Incidenten- en klokkenluidersregeling

Het bestuur vindt het belangrijk dat degenen die financieel afhankelijk zijn van het fonds, zonder gevaar voor hun positie kunnen rapporteren over onregelmatigheden binnen het pensioenfonds. Dit kan gaan om onregelmatigheden van algemene, operationele en financiële aard. Het bestuur heeft hiervoor een incidenten- en klokkenluidersregeling opgesteld. Bij de incidenten- en

klokkenluidersregeling gaat het om het melden van een incident of een vermoeden van incident bij de onafhankelijke vertrouwenspersoon en onregelmatigheden van algemene, operationele en financiële aard. Het bestuur heeft in 2018 op voorstel van de compliance officer een splitsing gemaakt tussen incidenten- en klokkenluidersregeling. Deze uitsplitste regelingen zijn in december 2018 door het bestuur vastgesteld.

Compliance over 2018

PHJ heeft Het Nederlands Compliance Instituut (NCI) aangewezen als externe compliance officer. Vanuit die functie is het NCI verantwoordelijk voor de uitoefening van het toezicht op compliance en integriteit inclusief de naleving van de Gedragscode.

NCI heeft het toezicht in mei 2019 afgerond over de periode 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018. Het compliance rapport met de bevindingen over 2018 is behandeld in de risicocommissie/het bestuur. De belangrijkste aanbeveling in het rapport is dat het bestuur wordt geadviseerd om in 2019 een SIRA uit te voeren. Het bestuur heeft besloten om in 2019 hieraan opvolging te geven.

UITBESTEDING

Het bestuur heeft op grond van zijn verantwoordelijkheid voor het beheer van het fonds en voor de noodzakelijke risicobeheersing en professionalisering gekozen voor uitbesteding van alle werkzaamheden betreffende pensioen- en vermogensbeheer aan externe partijen. Het bestuur heeft een uitbestedingsbeleid vastgesteld en dit opgenomen in de ABTN, waarin de criteria voor de selectie van de uitbestedingsrelaties en normen voor de bewaking van de kwaliteit van de uitvoering van de uitbestede werkzaamheden zijn vastgesteld. Het proces van uitbesteding wordt betrokken in het integraal risicomanagement wat het pensioenfonds uitvoert. Daarbij wordt in het integraal risicomanagement aan de afzonderlijk uitbestede bedrijfsprocessen of bedrijfsactiviteiten apart aandacht besteed. Het bestuur spreekt de uitbestedingsrelatie aan als de afspraken niet of onvoldoende worden nagekomen en neemt adequate maatregelen als de uitbestedingsrelatie of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, schade veroorzaakt door handelen of nalaten.

Administrateur

Het fonds heeft de administratie uitbesteed aan AZL Pensioenfondsservices te Amsterdam (AZL). Een gedetailleerde beschrijving van de uitbestede werkzaamheden ten aanzien van de pensioenadministratie is nader vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst (DVO)/SLA. In de DVO/ SLA-rapportage wordt per kwartaal inzicht gegeven in de dienstverlening van AZL, zodat het fonds in staat is inhoudelijk en gestructureerd te sturen.
De administrateur is verantwoordelijk jegens het bestuur voor:

- De implementatie van het beleid en de bewaking van de uitvoering;
- De kwartaalrapportages aan DNB volgens de daarvoor geldende regels;
- Het schriftelijk of mondeling onverwijld rapporteren van relevante bijzonderheden;
- De uitkeringenadministratie;
- De verzekerdenadministratie;
- De bestuursondersteuning;
- De financiële administratie.

AZL is voor de uitvoering van de werkzaamheden van het pensioenfonds in het bezit van een ISAE 3402 type II rapportage. Voor ons fonds lopen een aantal processen buiten de ISEA-verklaring.
Het bestuur heeft de uitvoering van haar pensioenadministratie per 1 januari 2018 overgedragen aan AZL te Amsterdam. In 2017 en tot medio 2018 is in verband met de transitie intensief contact geweest tussen SAPB en AZL. Medio 2017 is de pensioenbeheerovereenkomst met AZL en de beëindigingsovereenkomst met SAPB gesloten.

Actuaris en accountant

De certificerend actuaris en de accountant zijn gedurende verslagjaar op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen het fonds. Waar nodig zijn de standpunten van de actuaris en de accountant meegewogen in de besluitvorming van het bestuur. De adviserend actuaris is in alle bestuursvergaderingen aanwezig geweest waarin zijn adviezen werden besproken. Het ging daarbij onder meer over het vaststellen van de premies, ervaringssterfte, de herziening van de flexfactoren en de haalbaarheidstoets.

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer is tot 1 juli 2018 uitbesteed aan Achmea Investment Management B.V. (AIM) en vanaf 1 juli 2018 aan NNIP. In de tweede helft van juli 2018 heeft de transitie van de matching portefeuille van AIM naar NNIP plaatsgevonden alsmede het beheer van de vermogensportefeuille. Het pensioenfonds en AIM/NNIP hebben hun afspraken over uitbesteding vastgelegd in een overeenkomst van vermogensbeheer. Alle overeenkomsten bieden de mogelijkheid om de bestaande dienstverlening tussentijds aan te passen of nieuwe diensten toe te voegen. Het bestuur heeft onder meer de volgende taken uitbesteed aan AIM/NNIP:

- het beheren van het vermogen volgens de door het bestuur gegeven aanwijzingen. Deze aanwijzingen worden jaarlijks vastgelegd in het beleggingsplan en bijbehorende beleggingsrichtlijnen. Maandelijks en per kwartaal worden risico en performance rapportages verstrekt;
- het verzorgen van financieel pensioenmanagement;
- het voorstellen van een strategisch beleid;
- het aangaan van overeenkomsten;

- meten van performance;
- rapporteren en financieel afhandelen.

Het bestuur heeft in 2018 uitgebreid aandacht besteed aan de onderhandelingen met NNIP en de transitie van het fiduciair vermogensbeheer van AIM naar NNIP. De transities zijn uitgebreid in de stuur- en werkgroepen besproken en worden in twee fases uitgevoerd. De eerste fase van de transitie betrof naast de transitie van de matching portefeuille de administratieve overname van de volledige beleggingsportefeuille van het fonds alsmede van de fiduciaire adviestaken. De overdracht is op 25 juli 2018 volgens planning afgerond. De tweede fase betreft de eventuele overgang van de return portefeuille.

KERNTHEMA'S

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen waarmee het pensioenfonds te maken heeft gekregen in 2018. Als gevolg van deze ontwikkelingen zijn door het bestuur besluiten genomen en keuzes gemaakt. In dit hoofdstuk wordt hieraan aandacht besteed.

Financiële positie per einde 2018

(Beleids-)dekkingsgraad

Sinds de invoering van het nieuwe FTK moeten pensioenfondsen hun beleidsbeslissingen/beleidsmaatregelen baseren op de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Deze beleidsdekkingsgraad is bepalend voor:

- het moment dat het pensioenfonds in een tekortsituatie komt, dan wel uit een tekortsituatie komt;
- de evaluatie van het herstelplan;
- het doorvoeren van eventuele kortingen;
- het toeslagbeleid.

De beleidsdekkingsgraad van het fonds bedroeg ultimo 2018 102,0% (ultimo 2017 was dit 101,6%).De minimale vereiste dekkingsgraad bedroeg 104,4% en de vereiste dekkingsgraad bedroeg 113,0%. Het fonds heeft minimaal een dekkingsgraad nodig van 104,4% om alle pensioenen te kunnen betalen. Dit betekent dat er sprake is van een dekkingstekort alsmede een reservetekort.

Nieuw herstelplan

In geval van een tekort ten opzichte van het Vereist Eigen Vermogen (VEV) moeten pensioenfondsen jaarlijks door middel van een nieuw herstelplan aantonen dat het mogelijk is in een periode van maximaal tien jaar te herstellen tot een beleidsdekkingsgraad gelijk aan het vereist vermogen van het fonds. Het MVEV bedroeg per 31 december 2018 104,4%. Hiermee ligt de beleidsdekkingsgraad van PHJ onder de minimaal vereiste dekkingsgraad en is er sprake van een dekkingstekort. Omdat het fonds eind 2017 een tekort had, heeft het fonds in 2018 een nieuw herstelplan opgesteld en dit op 3 april 2018 bij DNB ingediend en per brief van 18 mei 2018 heeft DNB laten weten in te stemmen met het herstelplan. In het herstelplan zijn geen aanvullende maatregelen opgenomen. Omdat de financiële positie van het fonds eind 2018 (ten opzichte van eind 2017) vrijwel gelijk is gebleven, heeft het fonds het herstelplan in het voorjaar van 2019 geactualiseerd en dit begin april 2019 opnieuw ingediend bij DNB en per brief van 23 mei 2019 heeft DNB laten weten in te stemmen met dit herstelplan.

De beleidsdekkingsgraad (BDG) is iets gestegen van 101,6% eind 2017 naar 102,0% eind 2018. Deze stijging is echter nog niet toereikend. Als de dekkingsgraad op 31 december 2020 nog steeds lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,4%, dan worden de pensioenen naar alle waarschijnlijkheid verlaagd om de BDG tot de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,4% te krijgen.

Haalbaarheids-/aanvangshaalbaarheidstoets

Met een haalbaarheidstoets kijkt het fonds of de afgesproken ambities worden gerealiseerd en ook of het premiebeleid voldoende realistisch en haalbaar is. Daarnaast wordt gekeken naar de herstelcapaciteit van een fonds. Bij grote veranderingen zoals de invoering van het nieuwe FTK, een nieuwe pensioenregeling of een andere significante wijziging moet het pensioenfonds een "aanvangshaalbaarheidstoets" uitvoeren. Vervolgens doet het fonds ieder jaar de "jaarlijkse haalbaarheidstoets" en rapporteert die uiterlijk 30 juni van het lopende boekjaar aan DNB.

De haalbaarheidstoets kijkt naar het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat geeft aan in welke mate de pensioentoezegging kan worden verleend, rekening houdend met volledige prijsinflatie. Deze haalbaarheidstoets wordt uitgevoerd als monitor van gestelde normen en beoordeelt het fonds of het verwacht pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slechtweerscenario in lijn zijn met de door het pensioenfonds zelf gekozen ondergrenzen. Deze zelf gekozen ondergrenzen moeten passen binnen de risicohouding van het fonds.

In het kader van de per 1 januari 2017 uitgevoerde aanvangshaalbaarheidstoets zijn door het fonds in samenspraak met CAO-partijen en het verantwoordingsorgaan grenzen gesteld aan het gewenste pensioenresultaat. Vanuit de feitelijke situatie (feitelijke dekkingsgraad) moet het verwachte pensioenresultaat minimaal gelijk zijn aan 83%. Daarnaast mag de (relatieve) afwijking van het pensioenresultaat in een slechtweerscenario ten opzichte van het verwachte pensioenresultaat niet hoger zijn dan 34%.

In 2018 is de nieuwe haalbaarheidstoets uitgevoerd gebaseerd op de feitelijke situatie (feitelijke dekkingsgraad) per eind 2017 van 102,9%. De nieuwe haalbaarheidstoets met de gewijzigde ondergrenzen is eind juni 2018 ingediend bij DNB. Uit de in 2018 uitgevoerde haalbaarheidstoets volgt dat:

- Het verwachte pensioenresultaat (op fondsniveau) gelijk is aan 91,0%: deze valt boven de vastgestelde ondergrens van 83%.
- De relatieve afwijking in het slechtweerscenario is gelijk aan 29,5%: deze ligt onder de vastgestelde bovengrens van 34%.

Uit deze haalbaarheidstoets blijkt dat het fonds hiermee voldoet aan de normering van de pensioenresultaten die is vastgesteld op basis van de per 1 januari 2017 uitgevoerde aanvangshaalbaarheidstoets. Daarmee wordt voldaan aan beide criteria die aan de uitkomsten van de jaarlijks uit te voeren haalbaarheidstoets zijn gesteld.

De CAO-partijen, het VO en de RvT zijn in juni 2018 schriftelijk geïnformeerd over de uitkomsten van de uitgevoerde haalbaarheidstoets 2018.

Toeslagverlening per 1 januari 2019

De pensioenen kunnen alleen worden verhoogd met een toeslag, als de financiële situatie van het pensioenfonds goed genoeg is. De beleidsdekkingsgraad moet dan hoger zijn dan 110%. Aangezien ons pensioenfonds een beleidsdekkingsgraad heeft die lager is dan 110% kunnen de opgebouwde pensioenaanspraken en de al ingegane pensioenuitkeringen zowel in 2019 en de eerste jaren daarna zo goed als zeker niet of nauwelijks worden verhoogd.

Communicatie financiële situatie

Het bestuur houdt de pensioengerechtigden, deelnemers en werkgevers via de nieuwsbrieven en nieuwsberichten op de website regelmatig op de hoogte over de ontwikkeling van de dekkingsgraad. De door het pensioenfonds uitgebrachte nieuwsbrieven staan tevens op de website van het pensioenfonds.

Het fonds acht de kans groot dat de actuele dekkingsgraad op 31 december 2020 lager is dan het Minimum Vereist Vermogen. Naar aanleiding van de te treffen voorbereidingen op een mogelijke korting eind 2020 is besloten om in Q2 2019 een plan van aanpak op te stellen over hoe het fonds hiermee dient om te gaan met en welke acties het fonds dient te ondernemen als zich eind 2020 een mogelijke korting voordoet. Het doel is om te komen tot een (communicatie) draaiboek richting de pensioengerechtigden, (gewezen) deelnemers en werkgevers.

Afronding transitie naar nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie 2018

Eind 2016/begin 2017 heeft Syntrus Achmea Pensioenbeheer (SAPB) besloten om haar dienstverlening aan bedrijfstakpensioenfondsen te beëindigen, zo ook aan PHJ. Daarop hebben het fonds en SAPB in 2017 in het kader van de opzegging een beëindigingsovereenkomst gesloten, waarin is opgenomen dat het fonds vóór 1 juli 2019 SAPB finale kwijting zal verlenen.
Begin 2017 heeft het bestuur besloten om de uitvoering van de pensioenadministratie van het fonds onder te brengen bij AZL. In juli 2017 is een door het fonds en AZL getekende pensioenbeheerovereenkomst tot stand gekomen. Vanaf Q3 2017 is gestart met de implementatie van de transitie van de pensioenadministratie.

Het bestuur heeft een stuurgroep Transitie die het implementatie- en transitieproces naar AZL heeft begeleid. In deze stuurgroep kwamen een delegatie van het bestuur van PHJ, AZL en SAPB samen om voortgang, risico's en issues te bespreken en managen. De voortgang werd door middel van deze activiteiten en mijlpalenplanning doorlopend gemonitord, waarin inzicht werd gegeven in de tijdsplanning van de implementatie. Elke fase werd afgerond met een positief resultaat/mijlpaal/besluit.

De transitie van het pensioenbeheer van SAPB naar de nieuwe uitvoeringsorganisatie AZL is in 2018 vrijwel afgerond en overgedragen aan AZL. Ook in het boekjaar 2018 heeft het bestuur veel aandacht moeten besteden voor de conversie (verwerking van de juiste data en nadere inrichting) van de aanspraken in de pensioenadministratie bij AZL.

Bij conversie in juli 2018 bleek dat er tussen het eerder door SAPB aangeleverde deelnemersbestand en het eind deelnemersbestand aan AZL geen aansluiting kon worden gevonden met de voorzieningen uit het jaarwerk. De geconstateerde verschillen in de aanspraken en de

deelnemersaantallen zijn geanalyseerd en de impact van de verschillen (op de voorziening) is inmiddels verklaard en gerapporteerd aan het fonds en de certificerend actuaris en de accountant.

Transitie fiduciair vermogensbeheer 2018

Het fonds heeft eind 2016 na een intensieve selectieprocedure gedurende een periode van bijna twee jaar de beslissing genomen om, nadat de transitie van het pensioenbeheer succesvol is afgerond, te onderzoeken om het fiduciair vermogensbeheer onder te brengen bij NN Investment Partners B.V. (NNIP), de rechtsopvolger van Delta Lloyd Asset Management B.V. (DLAM).
Eind 2017 is gestart met de onderhandelingen om te komen tot een concept Fiduciaire Dienstenovereenkomst tussen PHJ en NNIP. De leden van de BAC ondersteund door een externe BAC-adviseur hebben de onderhandelingen gevoerd met NNIP.
Op basis van het advies van de BAC, ondersteund door een second opinion van advocatenkantoor Houthoff, is begin juli 2018 de Fiduciaire Dienstenovereenkomst goedgekeurd en ondertekend door het bestuur.

Parallel aan de onderhandelingen over de Fiduciaire Dienstenovereenkomst werd een aanvang gemaakt met de organisatie van de feitelijke transitie van het Fiduciair Vermogensbeheer. Voor de feitelijke transitie van het Fiduciair Vermogensbeheer van Achmea Investment Management (AIM) naar NNIP zijn stuur- en werkgroepen opgericht. In deze stuur- en werkgroepen zaten vertegenwoordigers van AIM, NNIP en het fonds. De vergaderingen vonden plaats aan de hand van het PHJ Transitieplan-Vermogensbeheer.

In de tweede helft van juli 2018 heeft de transitie van de matchingportefeuille plaatsgevonden van AIM naar NNIP alsmede het beheer van de beleggingsportefeuille. De transities zijn uitgebreid in de stuur- en werkgroepen besproken en in twee fases uitgevoerd. De eerste fase van de transitie betrof de transitie van de matching portefeuille en de administratieve overname van de volledige beleggingsportefeuille van het fonds alsmede van de fiduciaire adviestaken. De overdracht van de beleggingsportefeuille is op 16 juli 2018 volgens planning verlopen en de transitie van de matching portefeuille is op 25 juli 2018 afgerond. De tweede fase betreft de transitie van de overige assets van de beleggingsportefeuille. Voor de transitie van de matching portefeuille heeft het bestuur een opdrachtbrief aan AIM laten toekomen.

Het bestuur heeft in september 2018 geconcludeerd dat de transitie van het fiduciair advies, de administratieve overname van de beleggingsportefeuille alsmede de transitie van de matching assets van het fonds goed is verlopen.

ALM-studie 2018

In het verslagjaar heeft het fonds een nieuwe ALM-studie uitgevoerd waarbij de herijking van ambitie, de risicohouding en de financiële ontwikkelingen voor komende jaren zijn geëvalueerd. Op basis van deze analyse is de strategische asset allocatie op hoofdcategorieën vastgesteld en daarmee de verdeling over de belangrijkste risico's (met name zakelijke waarden en rente).De uitkomsten zijn besproken in de bestuursvergadering van 16 oktober 2018.

De bevindingen van de ALM-studie kunnen als volgt worden samengevat:

- (Alternatief) indexatiebeleid: er wordt op korte termijn een wijziging van het pensioenstelsel voorzien en omdat het fonds op dit moment financieel niet in staat is om te indexeren, is besloten om (na goedkeuring van de CAO-partijen) het huidige indexatiebeleid tot 2021 onveranderd te laten en vanaf 2021 (na afstemming/goedkeuring van de CAO-partijen) over te gaan naar het alternatieve indexatiebeleid.
- Beleggingsbeleid: omdat het fonds in herstel verkeert, mag PHJ het huidige risicoprofiel niet vergroten. Het fonds mag niet meer risico's nemen dan op basis van het VEV dat bij die strategische mix hoort. In de portefeuille kan daarom alleen in de huidige strategische mix en de renteafdekking geschoven worden (uitruil risicofactoren). Drie jaar geleden is er naar aanleiding van de ALM-studie gekozen om de renteafdekking te verlagen.
  Wat betreft het beleggingsbeleid t.a.v. de strategische asset allocatie (SAA) is besloten om de huidige beleggingsportefeuille/-beleid voorlopig te handhaven. Vanuit de uitkomsten van de nieuwe ALM-studie is in de nieuwe SAA aangeven waarom voor een bepaalde assetmix wordt gekozen en wat de beste SAA-portefeuille voor de toekomst is. In 2019 zal worden onderzocht hoe het fonds zich richting de SAA kan bewegen.

In de ALM-studie is de verdeling geoptimaliseerd tussen de matching portefeuille en de return portefeuille. Het bestuur heeft besloten dat de optimale verdeling is:

- Matching portefeuille 61%
- Return portefeuille 39%
- Rente-afdekking 50% op UFR curve
- Valuta-afdekking voorzover niet binnen de fondsen de valuta's worden afgedekt, 75% afdekking van vreemde valuta binnen aandelen ontwikkelde markten

Hiermee is de Strategische portefeuille van het fonds voor 2019-2022 op hoofdlijnen vastgesteld.
Op basis van de ALM-studie is aan de BAC gevraagd om in 2019 te onderzoeken of overgegaan moet worden naar een dynamische renteafdekkingsbeleid. Vervolgens zal het bestuur over het dynamische renteafdekkingsbeleid een besluit nemen.

Aanpassing pensioenregeling en fondsdocumenten

Met ingang van 1 januari 2018 is een aantal wijzigingen doorgevoerd in de pensioenregeling van ons fonds. Naast de jaarlijkse reguliere aanpassingen in de fondsdocumenten en de aanpassingen in de pensioenregeling zijn het geschiktheidsplan, het beleggingsplan en de -richtlijnen, het integriteitsbeleid, de incidentenregeling, de klokkenluidersregeling, het uitbestedingsbeleid, het beloningsbeleid en de ABTN geactualiseerd/aangepast.

Aanpassing geschiktheidsplan en opstellen opvolgingsplan

Het bestuur dient naast geschiktheid ook te zorgen voor continuïteit binnen het bestuur. Om de continuïteit van het bestuur te waarborgen heeft het bestuur in december 2018 naast een opleidingsplan ook een opvolgingsplan vastgesteld en dit opgenomen als bijlage bij het geschiktheidsplan. Het opvolgingsplan is opgesteld mede naar aanleiding van de aanbevelingen van de RvT en in overeenstemming met de (nieuwe) voorschriften inzake *opvolging, termijnen en werving en selectie* (de statuten, Code Pensioenfondsen en Handreiking Geschikt Pensioenfondsbestuur 2017).

Om de continuïteit in het bestuur te borgen is ook besloten om te werken met aspirant-bestuurders om het aftreden van de bestuursleden op te vangen. De voordragende partijen zullen worden gevraagd om tijdig de aspirant bestuurders voor te dragen. De aspirant bestuurders worden daarmee (voorafgaand aan zijn/haar voordracht bij DNB) in de gelegenheid gesteld om een aantal bestuurs- en commissievergaderingen bij te wonen om zich zo het reilen en zeilen van het fonds eigen te kunnen maken.

VPL-/overgangsregeling

De CAO-partijen in de sector HVI hebben eind 2017 besloten om de VPL-regeling per 31 december 2017 te beëindigen en de op dat moment aanwezige middelen in de bestemmingsreserve VPL-regeling in zijn geheel per 31 december 2017 aan te wenden voor gedeeltelijke toekenning van aan de betreffende deelnemers in het vooruitzicht gestelde VPL-aanspraken. Met de op 31 december 2017 aanwezige bestemmingsreserve VPL-regeling kon ca. 79% van de conform de overgangsregeling in het vooruitzicht gestelde VPL-aanspraken worden toegekend.
Met ingang van 2018 wordt er geen premie meer toegevoegd aan de bestemmingsreserve VPL-regeling. De door de sector HVI betaalde premie van 1,5% van de pensioengrondslag basisregeling wordt in de jaren 2018 tot en met 2020 gecontinueerd maar toegevoegd aan een premiebestemmingsreserve HVI die door CAO-partijen HVI in enig jaar kan worden aangewend ter financiering van de door het bestuur van het fonds vastgestelde premie voor de financiering van de basisregeling in dat jaar.

Implementatie AVG

De Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) is op 25 mei 2018 in werking getreden. Het bestuur heeft naar aanleiding van de AVG in april 2018 het privacybeleid, de privacyverklaring, de verwerkersovereenkomst en het verwerkingenregister vastgesteld. De privacyverklaring is in mei 2018 gepubliceerd op de website. Ook is op de website hierover een nieuwsbericht gepubliceerd.

Evaluatie uitbesteders/adviesrelaties
Het fonds heeft voor de evaluaties van uitbestedingspartijen in 2018 een standaard proces vastgesteld om haar uitbestedingspartijen jaarlijks te evalueren. Dit is vastgelegd in de ABTN en het evaluatieformulier uitbestedingspartijen (uitvoeringsorganisaties pensioenbeheer en vermogensbeheer) en adviesrelaties (certificeerders, actuarissen en individuele adviseurs) in 2018. In het boekjaar 2018 hebben geen evaluaties plaatsgevonden.

Vacatures en benoeming bestuur, VO en RvT
Mevrouw M.A. Blomberg is per 1 juli 2017 uitgetreden als bestuurslid namens de deelnemersvertegenwoordiger vanuit de FNV. De FNV heeft de heer A. Boonen voorgedragen als beoogde opvolger. DNB heeft op 9 mei 2018 de voorgenomen benoeming van de heer Boonen goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 7 juni 2018 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heer Boonen.
In juli 2018 heeft de heer W.J. van Houwelingen zijn functie als bestuurslid namens werknemers neergelegd. Eind september 2018 heeft FNV de heer P.H. Roos als beoogde opvolger voorgedragen bij het bestuur. Daarnaast liep de zittingstermijn van de heer S.M.J. Custers op 10 februari 2019 af als vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden in het bestuur. De gepensioneerde leden van het Verantwoordingsorgaan hebben de heer Nieuwenhuijse voorgedragen als beoogde opvolger van de heer Custers bij het bestuur.
Het bestuur heeft in januari 2019 de heren Roos en Nieuwenhuijse voorgedragen voor toetsing bij DNB. DNB heeft op 20 februari 2019 de voorgenomen benoemingen van beide heren goedgekeurd. Het bestuur is in haar vergadering van 27 maart 2019 overgegaan tot de definitieve benoeming van de heren Roos en Nieuwenhuijse. De twee nieuwe bestuursleden zijn benoemd voor een periode van vier jaar.

Op 1 juli 2018 liep de zittingstermijn van het VO af. Het bestuur is na voordracht (van werkgevers- en werknemersverenigingen) en verkiezingen (van pensioengerechtigden) overgegaan tot benoeming van het VO voor een nieuwe zittingstermijn van vier jaar ingaand per 1 juli 2018.

Eind 2018 heeft mevrouw H.W.L.A. de Lange haar functie als lid van de RvT neergelegd. Het fonds heeft een profielschets met als aandachtgebied governance en communicatie vastgesteld. Deze is op 10 december 2018 naar de VITP (de beroepsvereniging intern toezichthouders in de pensioensector) gestuurd met het verzoek om geschikte kandidaten voor te dragen voor de openstaande zetel binnen de RvT. Tegelijk is op de website van het pensioenfonds ook een tekst gepubliceerd, waarin mensen in de gelegenheid zijn gesteld om zich kandidaat te stellen. Het VO heeft op 11 februari 2019, na een zorgvuldige selectieprocedure, de heer P. de Koning voorgedragen bij het bestuur. Het bestuur heeft, conform de bindende voordracht van het VO, de heer de Koning in maart 2019 voor toetsing voorgedragen bij DNB. DNB heeft op 4 april 2019 de voorgenomen benoemingen van de heer de Koning goedgekeurd. De heer de Koning is benoemd voor een zittingstermijn van vier jaar.

Onderzoeken door toezichthouders DNB/AFM
In 2018 heeft het pensioenfonds aan de volgende informatieverzoeken van DNB/AFM voldaan:

- Uitvraag/vragenlijst implementatie IORP II (DNB)
- Uitvraag strategische risico's

Naar aanleiding van de uitvraag strategische risico's heeft het bestuur DNB geïnformeerd over de door DNB gedefinieerde 10 strategische risico's. Het bestuur heeft deze strategische risico's besproken en heeft na discussie per risicogebied aangegeven welke zaken zorgen voor een "laag risico" en welke zaken zorgen voor een "hoog risico". Daarbij is gebruik gemaakt van de invulling die DNB per risicogebied heeft gedefinieerd.

Naast bovenstaande uitvragen heeft het bestuur DNB periodiek op de hoogte gehouden van de samenstelling/ontwikkelingen binnen het fonds en voortgang en afronding van het transitie van het pensioenbeheer.

DNB/AFM heeft in 2018 geen onderzoeken bij ons pensioenfonds uitgevoerd. Eind december 2018 heeft DNB aangegeven in februari/maart 2019 bij het fonds een on-site beleggingsonderzoek te willen doen. Het onderzoek is medio februari 2019 gestart en begin mei 2019 afgerond. Het bestuur zal de bevinden/uitkomsten van het onderzoek in 2019 opvolgen en zal daar waar nodig acties ondernemen.

Nieuw beleid DGA's/bestuurders vanaf 1 januari 2018

De DGA's/bestuurders zijn uitgesloten van deelname aan de pensioenregeling van PHJ. Het bestuur heeft in december 2017 besloten om het beleid inzake DGA's/bestuurders beter uit te werken.

De deelname aan de regeling van een DGA/bestuurder wordt per direct stopgezet voor alle DGA's/bestuurders die ten onrechte zijn aangesloten. Om een beter (handhavings-)beleid te formuleren heeft het bestuur vanaf 1 januari 2018 het volgende besloten:

- Alle richtlijnen worden geformaliseerd en één keer per jaar wordt een uitvraag gedaan, zodat de werkgevers/deelnemers kunnen aangeven of ze wel/geen DGA/bestuurder zijn;
- Er wordt vanaf 1 januari 2018 een verjaringstermijn van 5 jaar gehanteerd: vijf jaar pensioenopbouw bij het fonds wordt teruggedraaid en de afgedragen premie wordt door PHJ als onverschuldigde betaling aan DGA's/bestuurders gerestitueerd;
- Alle gemaakte kosten worden in mindering gebracht op de door de DGA's te ontvangen premierestitutie; en
- Er zal geen wettelijke rente worden vergoed.

Het beleid is verder aangescherpt in het pensioenreglement en hierover is ook een tekst opgenomen op de website, waarin de deelnemers/werkgevers beter worden geïnformeerd.

Wet Waardeoverdracht Kleine Pensioenen

Op 16 februari 2018 is het 'Besluit van 5 februari 2018 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet waardeoverdracht klein pensioen' gepubliceerd. Het doel van de wetgever is om kleine pensioenen van slapers te bundelen tot een pensioen van aanzienlijkere omvang. Daarnaast beoogt de wet het terugdringen van de administratieve lasten van het pensioenfonds op de slaperspensioenen.

Het bestuur heeft op 22 november 2018 ten aanzien van deze nieuwe wet besloten om:

- Pensioenen kleiner dan of gelijk aan € 2 die zijn ontstaan voor 1 januari 2019 te laten vervallen.
- Pensioenen kleiner dan of gelijk aan € 2 die ontstaan vanaf 1 januari 2019 te laten vervallen en van rechtswege te doen toekomen aan het pensioenfonds.
- Pensioenen groter dan € 2 en kleiner dan de afkoopgrens van € 474,11 ontstaan voor 1 januari 2018 automatisch over te dragen naar de nieuwe pensioenuitvoerder en het afkopen te beperken.
- Pensioenen groter dan € 2 en kleiner dan de afkoopgrens van € 474,11 ontstaan na 1 januari 2018 automatisch over te dragen naar de nieuwe pensioenuitvoerder. De deelnemer heeft hierin geen keuze meer. Daardoor wordt het bestand opgeschoond en gaan de kosten per deelnemer op termijn omlaag.

Het bestuur heeft tevens besloten om ook de verlaagde afkoopgrens van € 300 die het pensioenfonds hanteerde te laten vervallen.

Nieuwe accountant en compliance officer

Het bestuur heeft op 1 november 2018 besloten om de controle van de jaarrekening en de verslagstaten van het fonds met ingang van boekjaar 2018 bij PwC neer te leggen. Tevens heeft het bestuur eind 2018 besloten om Compliance-i-Consultancy B.V. in te stellen als externe compliance officer van het fonds per 1 januari 2019.

Prognosetafel AG2018 en het actualiseren van de overlevingsgrondslagen en flexfactoren

Op 12 september 2018 publiceerde het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG) de nieuwe Prognosetafel AG2018. Uit de nieuwe Prognosetafel AG2018 blijkt dat Nederlanders gemiddeld nog steeds ouder worden. Ten opzichte van de Prognosetafel AG2016 is de stijging van de levensverwachting afgevlakt/naar beneden toe bijgesteld. De afname bij vrouwen is groter dan bij mannen. Pensioenfondsen dienen hiermee rekening te houden bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Het bestuur heeft in haar vergadering van 16 oktober 2018 besloten om per 31 december 2018 over te gaan naar de nieuwe Prognosetafel AG2018.

Het toepassen van de nieuwe Prognosetafel AG2018 heeft voor ons fonds geleid tot een daling van de technische voorzieningen met circa 1,15%, waardoor de actuele dekkingsgraad per eind augustus 2018 is gestegen van 102,2% naar 103,4%. De kostendekkende premie daalde met ongeveer 1,0%.

Het bestuur heeft in haar vergadering van 22 november 2018 ook de factoren herzien als gevolg van de gewijzigde overlevingsgrondslagen.

Integraal Risicomanagement/IRM-beleidsplan

Het pensioenfonds beschikt over een Beleid Integraal Risicomanagement, waarin het risicomanagementbeleid is vastgelegd. Om nadere invulling te geven aan het beleid wordt jaarlijks een Jaarplan Integraal Risicomanagement opgesteld.
De risicocommissie is verantwoordelijk voor de bewaking van het integrale risicomanagement (hierna: IRM) van het pensioenfonds, die hierover adviseert aan het bestuur. Eén van de taken van de commissie is aan het bestuur een risicojaarplan voor te leggen, dat een voorstel bevat met de belangrijkste aandachtspunten op het gebied van IRM voor het daaropvolgende boekjaar.
Dit document geeft weer hoe het pensioenfonds het beleid op het gebied van integraal risicomanagement in 2018 nader inhoud geeft. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar jaarlijks terugkerende activiteiten en thema's. De thema's zijn per bestuurscommissie uitgewerkt aan de hand van de specifiek aan de betreffende commissie toegewezen risicogebieden.
Naast de jaarlijks terugkerende activiteiten is er een aantal thema's benoemd die nadere aandacht vragen. Deze thema's kunnen ontleend zijn aan:

- Actuele ontwikkelingen binnen of buiten het pensioenfonds;
- Een noodzakelijke periodieke herijking van een hoofdrisico;
- Thema-onderzoeken van DNB.

De jaarlijks terugkerende activiteiten zijn ontleend aan de beheersmaatregelen behorende bij de aan de betreffende commissie toegewezen risicogebieden. De commissie is verantwoordelijk voor de monitoring en het (laten) uitvoeren van de betreffende activiteiten. Dit houdt in dat niet alle activiteiten door de commissie zelf dienen te worden uitgevoerd. De commissies rapporteren vervolgens rechtstreeks aan het bestuur. De Risicocommissie heeft in de vergadering van november 2018 haar onderdelen geactualiseerd. Ondanks dat bepaalde activiteiten zijn gedelegeerd of uitbesteed, blijft het bestuur van het pensioenfonds verantwoordelijk voor de beheersmaatregelen met betrekking tot de risico's die samenhangen met de uitvoering door deze partijen.

Het huidige product en de dienstverlening op het gebied van Integraal Risico Management (IRM)/RisicoMaat wordt in 2019 als apart product gecontinueerd bij Achmea Pensioenservices. Hiervoor heeft het bestuur een aparte overeenkomst Risicomaat afgesloten.

Communicatie

In het boekjaar is opnieuw veel aandacht besteed aan communicatie met deelnemers en pensioengerechtigden. De uitgangspunten voor de communicatie zijn geformuleerd in het communicatieplan. Het bestuur heeft in 2017 het communicatiebeleidsplan PHJ 2018-2020 en in december 2018 het communicatiejaarplan voor 2019 vastgesteld.

Communicatiebeleidsplan 2018-2020

Dit plan dient als leidraad voor de communicatie en vormt de basis voor de jaarplannen 2018 tot en met 2020. Het beleidsplan is strategisch en tactisch van opzet. Het beschrijft de communicatiestrategie en de daarvan afgeleide uitgangspunten voor de communicatie richting doelgroepen.

Het beleidsplan 2018- 2020 is geschreven in lijn met het voorgaande beleid. Wel is toegevoegd dat er een duidelijke strategie richting digitale communicatie gekozen wordt, met behoud van aandacht voor deelnemers waar digitale communicatie nog niet vanzelfsprekend is.

Communicatiejaarplan 2019

Het jaarplan is gericht op de concrete implementatie van het beleid. Het communicatieplan is geschreven in lijn met de voorgaande jaren. In lijn met het beleid wordt er in 2019 meer aandacht besteed aan digitale communicatie. Specifiek zullen er aanvullende acties worden verricht in 2019 om de mailadressen van de deelnemers te verzamelen.

Om de speerpunten te realiseren, heeft ons fonds in 2018 (naast de wettelijk verplichte communicatie en nodige procescommunicatie) de volgende communicatieactiviteiten ondernomen:

De communicatie in 2018 richtte zich op de volgende speerpunten:

- digitale communicatie;
- communicatie via werkgevers;
- communicatie over de nieuwe pensioenregeling.

Ingezette communicatie in 2018

Digitale communicatie

In 2018 bleef het fonds aandacht besteden aan het verkrijgen van e-mailadressen om digitale communicatie mogelijk te maken. In de nieuwsbrieven werd steeds ook een oproep gedaan om e-mailadressen aan te leveren. In iedere nieuwsbrief voor werkgevers zijn werkgevers opgeroepen om hun e-mailadres op te geven bij het fonds. Ook aan de brancheorganisaties is gevraagd om in hun communicatie een tekst op te nemen waarin werknemers (en werkgevers) wordt gevraagd hun e-mailadres aan te leveren.

Communicatie via werkgevers, deelnemers en gepensioneerden

De deelnemers, werkgevers en gepensioneerden hebben in 2018 twee maal de gedrukte nieuwsbrief en twee maal de digitale nieuwsbrief ontvangen, waarin o.a. de overgang van de pensioenuitvoering naar AZL, relevante pensioenontwikkelingen en wettelijke wijzigingen werden gecommuniceerd.

Om de werkgevers goede ondersteuning bieden, zijn in 2018 de voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten hebben de experts vanuit AZL werkgevers bijgepraat over de regeling, (digitale) communicatie en hebben de vragen van de werkgevers/deelnemers beantwoord.

Pensioen 1-2-3 en Pensioenvergelijker

Pensioen 1-2-3 is een digitaal communicatiemiddel dat iedere pensioenuitvoerder op grond van de Wet pensioencommunicatie moet gebruiken. Dit document bestaat uit drie lagen. De deelnemer krijgt gelaagde informatie over zijn pensioenregeling. Laag 1 bevat een beknopte weergave van de pensioenregeling. In laag 2 worden de onderdelen uit laag 1 uitgebreider beschreven. Laag 3 bestaat uit documenten die bij de regeling horen, bijvoorbeeld het pensioenreglement. De Pensioen 1-2-3 van PHJ is op de website te vinden.

Overige pensioencommunicatie

In het boekjaar heeft het pensioenfonds naast de wettelijk verplichte communicatie onder andere de volgende communicatiemiddelen ingezet:

- De brochure “Mijn pensioenregeling” is in lijn met de uitgangspunten in de Wet pensioencommunicatie, in heldere taal geactualiseerd en herschreven en gepubliceerd op de website.
- In maart en september 2018 hebben de deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers een nieuwsbrief ontvangen.
- Het verkort jaarverslag is op de website geplaatst.

UITVOERINGSKOSTEN

Kosten uitvoering pensioenbeheer

Het fonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. Het fondsbestuur vindt het belangrijk open te zijn over deze kosten.
Onderstaand is in dit kader een rapportage over de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling opgenomen. De kosten worden gepresenteerd met inachtneming van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en AFM. Hierdoor kunnen de kosten die pensioenfondsen maken met elkaar worden vergeleken.
De kosten van pensioenbeheer bedragen voor 2018 € 1.997 (2017: € 2.840). Omgerekend is dit € 228,69 (2017: € 346,51) per deelnemer en gepensioneerde.

Bestuur, advies en controle	**2018**	**2017**
*Bedragen * 1.000*		
Accountantskosten	39	42
Controle certificerend actuaris	13	20
Kosten adviseurs	120	75
Contributies en bijdragen	73	61
Bestuurskosten	245	250
Transitiekosten	-	337
Overig	6	12
Totaal	496	797

Administratie	**2018**	**2017**
Kosten deelnemers en pensioengerechtigden	1093	714
Kosten werkgevers	-	237
Kosten financieel beheer en bestuursondersteuning	-	567
Transitiekosten	408	525
Totaal	1.501	2.043
Totaal pensioenbeheerkosten	**1.997**	**2.840**

Actieve deelnemers*	**5.723**	**5.307**
Gepensioneerde**	**3.614**	**2.889**
Totaal	**9.337**	**8.196**
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer	**213,88**	**346,51**

* Dit is inclusief arbeidsongeschikten (289).
** Dit is inclusief gepensioneerden zonder uitkering.

Toelichting bij de kosten:

Bestuur, advies en controle
De afname van de kosten *bestuur, advies en controle* wordt voornamelijk veroorzaakt doordat er in 2018 geen transitiekosten waren. De kosten van de adviserend actuaris zijn in 2018 gestegen.

Administratie
Kosten deelnemer en pensioengerechtigden: deze kosten hebben betrekking op alle werkzaamheden die de administrateur van het fonds verricht om de pensioenaanspraken te administreren, de uitkeringen van de pensioengerechtigden te verzorgen en alle deelnemers en gerechtigden te informeren. Te denken valt hierbij aan het verwerken van waardeoverdrachten, het afkopen van kleine pensioenen, het toekennen van pensioenen en de communicatie met alle doelgroepen (helpdesk, website, pensioenplanner, nieuwsbrief, Uniform Pensioenoverzicht, start- en stopbrief enzovoorts).

Kosten werkgever: deze kosten hebben betrekking op alle activiteiten die voortvloeien uit het beheer van het bestand van aangesloten werkgevers. Het gaat om de kosten voor de aanlevering en verwerking van de werknemersgegevens, het opleggen en innen van de pensioenpremies en het onderhouden van de contacten met die werkgevers. Hierbij horen ook de kosten voor het aansluiten van nieuwe werkgevers.

Kosten financieel beheer en bestuursondersteuning: deze kosten hebben betrekking op het voeren van het secretariaat ten behoeve van bestuur en verantwoordingsorgaan; het opstellen van het jaarverslag en het samenstellen van financiële rapportages en de advies- en controlekosten door SAPB.

Kosten uitvoering vermogensbeheer

De totale kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd aan de Toezichthouder in de jaarstaat J402. Bij het transparant maken van de kosten vermogensbeheer 2018 zijn de aanbevelingen en definities van de Pensioenfederatie in acht genomen. Dat wil zeggen dat de cijfers zijn gebaseerd op werkelijke kosten (indien aanwezig), hetzij een resultaat zijn van schattingen welke qua methodiek minimaal voldoen aan de vereisten van de Pensioenfederatie.

De kosten vermogensbeheer zijn te onderscheiden naar de kostencomponenten: beheerkosten, performance gerelateerde kosten, transactiekosten en overige vermogensbeheerkosten. Beheerkosten zijn de management fees die de vermogensbeheerders in rekening brengen voor het beheren van het betreffende vermogen (beleggingsfonds). Indien er sprake is van een beheervergoeding die afhankelijk is van het rendement vallen deze onder performance gerelateerde kosten. De beleggingsfondsen maken ook nog kosten voor bijkomende zaken zoals administratie en controle; deze kosten vallen onder de overige vermogensbeheerkosten.

Bij transactiekosten maken we nog onderscheid tussen de transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten en aan- en verkoopkosten. De eerste zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren binnen de beleggingsfondsen. Deze kosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden niet separaat kosten in rekening worden gebracht, maar deze zich uiten in het verschil tussen de bied- en laat-spread. De aan- en verkoopkosten zijn dan de kosten die betaald worden door de beleggingsfondsen zelf aan te kopen dan wel te verkopen.

De volgende paragrafen gaan dieper in op de kosten over het afgelopen jaar 2018, waarbij een vergelijking wordt gemaakt ten opzichte van 2017. Hierbij wordt ook meer inzicht gegeven in factoren die de hoogte van de kosten in belangrijke mate beïnvloeden.

Vergelijking kosten 2017 en 2018

Onderstaande tabellen geven een overzicht per beleggingscategorie van de totale kosten voor het vermogensbeheer over 2017 en 2016 uitgesplitst naar beheerkosten, performance gerelateerde kosten en transactiekosten.

Vermogensbeheerkosten (x € 1.000)		**2018**			**2017**	
		Bedrag	**%**		**Bedrag**	**%**
Beheerkosten en overige vermogensbeheerkosten	€	1.500	0,28%	€	1.469	0,29%
Fiduciair Beheer	€	488	0,09%	€	617	0,12%
Prestatieafhankelijke vergoeding	€	12	0,00%	€	43	0,01%
Transactiekosten	€	783	0,15%	€	342	0,07%
Totaal	€	2.782	0,52%	€	2.471	0,48%

De totale kosten zijn afgelopen jaar gestegen ondanks de lagere kosten voor fiduciair beheer (tweede helft van het jaar is nieuwe fiduciair beheerder gestart). De hogere kosten worden veroorzaakt door hogere transactiekosten. In 2018 is het beheer van de matching portefeuille overgegaan van Achmea IM naar NNIP en heeft aan transitie ca €170k gekost. Daarnaast is voor de uitbreiding van onze vastgoedportefeuille aan- en verkoopkosten voor ca €65k uitgegeven.

De overige ca €200k verhoging wordt veroorzaakt doordat de vermogensbeheerder van de beleggingsfondsen significant meer transactiekosten binnen de beleggingsfondsen hebben gerapporteerd. In het jaarverslag van vorig jaar meldden wij nog lagere

transactiekosten omdat we waren overgegaan van geschatte kosten (methode Pensioenfederatie) op werkelijk door vermogensbeheerder gerapporteerde kosten. Nu blijkt dat de vermogensbeheerders het rapporteren van deze kosten steeds nauwkeuriger en uitgebreider doen waardoor de kosten flink zijn gestegen (onzichtbare kosten uit het verleden worden steeds zichtbaarder).

Evaluatie kosten

De gemiddelde beleggingskosten die DNB over 2017 rapporteert van alle pensioenfondsen in Nederland zijn 0,39% en de transactiekosten 0,10%. Deze kosten zijn voor PHJ in 2018 respectievelijk 0,37% en 0,15% waarbij de transactiekosten in 2018 hoger zijn als gevolg van de transitie in 2018.

Hierbij geldt dat PHJ een beleggingsmix heeft met enerzijds relatief veel vastrentende waarden wat tot lagere dan gemiddelde kosten zou moeten leiden en anderzijds veel vastgoed en alternatieve beleggingen wat tot hogere dan gemiddelde kosten zou moeten leiden. Per saldo liggen de beleggingskosten iets onder het DNB gemiddelde en derhalve op een goed relatief niveau..

Toelichtingen op de kosten: (bedragen X € 1.000)

Het gemiddeld belegd vermogen was in 2017 € 513.606 en is in 2018 gestegen naar € 536.438. De totale kosten vermogensbeheer over het jaar 2018 bedragen € 2.782. Afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen van € 536.438 komen de totale kosten van het vermogensbeheer (beheerkosten, performance gerelateerde kosten en transactiekosten) in 2018 neer op 0,52% (2017: 0,48%) van het gemiddeld belegd vermogen. De stijging van de totale kosten wordt veroorzaakt door hogere transactiekosten waarvan ongeveer de helft als gevolg van de transitie van de matching portefeuille en de andere helft door de transactiekosten binnen de beleggingsfondsen die door de vermogensbeheerders zijn gerapporteerd.

Onderstaande tabel toont de uitsplitsing van alle kosten per beleggingscategorie.

Kengetallen	Beheerkosten	Performance-gerelateerde kosten	Transactiekosten excl. aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	Overige vermogensbeheerkosten	Totaal (EUR)
Vastrentende waarden	866.162	0	397.523	166.045	78.850	1.508.580
Aandelen	222.804	0	34.036	18.904	6.069	281.812
Vastgoed	187.732	0	2.181	64.541	29	254.483
Alternatieve beleggingen	55.774	11.702	20.575	0	0	88.052
Overig	2.802	0	537	0	0	3.339
Overlay	44.258	0	73.776	4.617	0	122.651
Fiduciair beheer	488.185	0	0	0	0	488.185
Bewaarloon	35.389	0	0	0	0	35.389
Totaal (EUR)	**1.903.106**	**11.702**	**528.628**	**254.107**	**84.948**	**2.782.490**
Totaal (%)	**68,4%**	**0,4%**	**19,0%**	**9,1%**	**3,1%**	**100,0%**
Totaal (bps)	**35,5**	**0,2**	**9,9**	**4,7**	**1,6**	**51,9**

Beheerkosten en overige vermogensbeheerkosten

Deze kosten zijn in 2018 vergelijkbaar met de kosten in 2017.

Fiduciair beheer

Het fiduciair beheer is vanaf 1 juli 2018 overgenomen door NNIP en dit heeft geleid tot lagere kosten voor fiduciair beheer. In 2019 zullen deze kosten verder dalen aangezien de daling dan voor het gehele jaar impact heeft.

Prestatieafhankelijke vergoeding

De variabele beloning voor de beheerders van alternatieve beleggingen is afgenomen door mindere prestaties en doordat de portefeuille steeds kleiner wordt.

Transactiekosten

In 2018 is het beheer van de matching portefeuille overgegaan van Achmea IM naar NNIP. Onze bekleggingsportefeuille vastgoed is uitgebreid. Naast de kosten van de transitie en de vastgoedportefeuille zijn de transactiekosten met ca €200k verhoogd doordat de vermogensbeheerder van de beleggingsfondsen significant meer transactiekosten binnen de beleggingsfondsen hebben gerapporteerd. In het jaarverslag van vorig jaar meldden wij nog lagere transactiekosten omdat we waren overgegaan van geschatte kosten (methode

Pensioenfederatie) op werkelijk door vermogensbeheerder gerapporteerde kosten. Nu blijkt dat de vermogensbeheerders het rapporteren van deze kosten steeds nauwkeuriger en uitgebreider doen waardoor de kosten flink zijn gestegen (onzichtbare kosten uit het verleden worden steeds zichtbaarder).

Totale kosten categorie

De totale kosten per categorie zijn in onderstaande tabel weergegeven als percentage over het betreffen beheerd vermogen. Zo zijn de kosten voor alle vastrentende beleggingen (van liquiditeiten tot en met obligaties opkomende markten en rentederivaten) als percentage over het vastrentende vermogen 0,40% geweest.

Kosten per categorie en kosten over betreffend AuM		**2018**	
		Bedrag	**%**
Vastrentende waarden en overlays	€	1.631	0,40%
Aandelen	€	282	0,35%
Vastgoed	€	254	0,60%
Alternatieve beleggingen	€	88	0,91%
Fiduciair beheer	€	488	0,09%
Overig (incl bewaarloon)	€	39	nvt
Totaal	€	2.782	nvt

ONTWIKKELINGEN IN DE PENSIOENSECTOR

Governance

Code Pensioenfondsen

Op 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen in werking getreden. De Code heeft tot doel het functioneren van de besturen van pensioenfondsen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Hiertoe zijn door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' geformuleerd. De Code is gebaseerd op het 'pas toe of leg uit' beginsel. Een pensioenfonds past de normen van de Code toe of zet in het jaarverslag gemotiveerd uiteen waarom een norm niet (volledig) is toegepast. Bepalend voor de werking van de Code is hoe de pensioenfondsen met de intenties van de Code omgaan, niet de mate waarin ze die naar de letter naleven. Dit betekent dus dat er ruimte is om af te wijken van de Code, mits dit weloverwogen gebeurt. De Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen ziet toe op de naleving van de Code.

Op 3 oktober 2018 is een nieuwe Code Pensioenfondsen verschenen, ter vervanging van de Code uit 2014. De herschikte Code Pensioenfondsen is nu gerubriceerd naar acht beter bruikbare/herkenbare thema's en bekort van 83 naar 65 normen. De acht thema's zijn *Vertrouwen waarmaken; Verantwoordelijkheid nemen; Integer handelen; Kwaliteit nastreven; Zorgvuldig benoemen; Gepast belonen; Toezicht houden en inspraak waarborgen; Transparantie bevorderen*. Inhoudelijk is de Code uit 2018 nagenoeg hetzelfde gebleven. Deze bevat naast één niet inhoudelijke wijziging drie inhoudelijke wijzigingen. De niet inhoudelijke wijziging betreft de zelfevaluatie van bestuursorganen met een onafhankelijke derde partij. Deze zelfevaluatie kan voortaan driejaarlijks i.p.v. tweejaarlijks plaatsvinden. Naast de driejaarlijkse zelfevaluatie wordt met de drie andere normen aandacht gevraagd voor de zelfevaluatie van het VO, het stappenplan diversiteit en de positie van het VO bij benoeming en ontslag.

Ons fonds heeft de lijst met 65 normen bestudeerd en heeft vastgesteld dat veruit de meeste normen uit de Code worden nageleefd. In bepaalde gevallen wijkt ons fonds af van de normen uit de Code. Dat wordt in het onderstaande per norm nader toegelicht.

- *Norm 33* gaat over diversiteit in de samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan, zodat deze een redelijke afspiegeling vormt van de belanghebbenden. In de vernieuwde Code Pensioenfondsen staat dat ieder pensioenfondsbestuur een stappenplan opstelt om de diversiteit in de fondsorganen te bevorderen. *In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.*
  Deze norm uit de Code wordt niet volledig nageleefd. Om de diversiteit binnen het bestuur, het VO en de RvT te bevorderen heeft het fonds haar diversiteitsbeleid in 2018 aangescherpt en dit opgenomen in de functieprofielen/profielschetsen. In het bestuur nemen twee bestuurders zitting die jonger zijn dan 40 jaar. Het bestuur en VO kennen op dit moment geen vrouwelijke leden. In 2019 zal het fonds een stappenplan opstellen om diversiteit binnen het bestuur te bevorderen, waarin een expliciete oproep wordt gedaan aan de voordragende partijen bij hun voordracht hier rekening mee te houden. Het diversiteitsbeleid krijgt de komende periode verder vorm als een groeimodel, waarin het bestuur concrete doelen stelt om zo de diversiteit binnen haalbare termijnen te bereiken.
- *Norm 34: De zittingsduur van een bestuurslid is maximaal vier jaar. Een bestuurslid wordt in principe maximaal twee keer herbenoemd.*
  Deze normen uit de Code worden niet volledig nageleefd. Als de huidige zittingstermijn van bestuurders afloopt en er bestuursleden aan de maximale termijn zitten, dan worden zij in principe niet herbenoemd. Om de continuïteit in het bestuur te borgen is door het bestuur in 2018 een opvolgingsplan opgesteld. Hierin is het uitgewerkt dat binnen het fonds gewerkt zal worden met aspirant-bestuurders ter vervanging van de bestuursleden waarvan de maximale zittingstermijn binnen afzienbare termijn zal verlopen. De voordragende partijen zullen daarom tijdig worden gevraagd om hiervoor de aspirant bestuurders voor te dragen.

Daarnaast wordt, conform de aanbeveling van de Monitoringscommissie, onderstaand gerapporteerd over de volgende normen uit de Code van 2018:

- *Norm 5*: *Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn.*

Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.
Het bestuur legt door middel van het jaarverslag verantwoording af en geeft hierin het inzicht in de risico's. De werkgevers, (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden worden periodiek d.m.v. nieuwbrieven en berichten op de website geïnformeerd. Het bestuur probeert in het besluitvormingsproces de stappen van beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming te doorlopen en geeft, in de gesprekken die het met de RvT en het VO voert, aandacht aan de evenwichtige belangenafweging.

- *Norm 31*: *De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.*
  Fondsorganen houden bij dit beleid rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Ten minste eens in de drie jaar evalueert het bestuur dit beleid.
- *Norm 47: Het intern toezicht betrekt deze Code bij de uitoefening van zijn taak*
  Het intern toezicht rapporteert jaarlijks in het jaarverslag op welke wijze de Code binnen het pensioenfonds wordt nageleefd en toegepast.
- *Norm 58*: *Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.*
  Het bestuur beschrijft in dit jaarverslag de missie, visie en strategie van het pensioenfonds. Ook beschrijft het bestuur hierin of en in hoeverre het pensioenfonds de gestelde doelen heeft bereikt. De MVS wordt tevens gepubliceerd op de website.
- *Norm 62*: *Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.*
  Het bestuur beschrijft haar overwegingen omtrent verantwoord beleggen en hoe het fonds invulling geeft aan verantwoord beleggen. Dit wordt opgenomen in dit jaarverslag en tevens gepubliceerd op de website.
- *Norm 64*: *Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.*
  Dit wordt jaarlijks gerapporteerd in de door de compliance officer uitgebrachte rapportage en gerapporteerd in dit jaarverslag.
- *Norm 65*: *Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.*
  Het bestuur van PHJ heeft een klachten- en geschillenprocedure opgesteld. Deze is opgenomen in dit jaarverslag en is ook gepubliceerd op de website, zodat het voor alle belanghebbenden eenvoudig te vinden is hoe en waar men een klacht of geschil kan indienen.

Pensioenstelsel

Nieuw pensioenstelsel

De overheid en de pensioensector werken al jarenlang hard aan een nieuw pensioenstelsel. Het kabinet verwacht dat de wetgeving in 2020 gereed is en het nieuwe pensioenstelsel vervolgens geïmplementeerd kan worden. In zijn brief van 1 februari 2019 aan de Tweede Kamer kondigt minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de stappen aan die hij wil zetten richting een robuuster en persoonlijker pensioenstelsel. De minister zet daarmee de lijn van het regeerakkoord door. De afschaffing van de doorsneesystematiek maakt onderdeel uit van de stappen van de minister. Daardoor krijgen alle pensioenregelingen in ieder geval fiscaal het karakter van een premieregeling.

Hoewel een algemene tijdslijn nog ontbreekt, zal het bestuur in 2019, met het oog op een mogelijke implementatie, de impact van de overgang naar een nieuw pensioenstelsel op onderdelen in kaart brengen.

UPO-modellen 2019

In de Staatscourant van 28 december 2018 zijn de nieuwe UPO-modellen 2019 gepubliceerd. De Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars publiceerden de modellen en handleiding voor het UPO 2019 al begin juli 2018. Het UPO 2019 is als gevolg van de implementatiewet IORP II op diverse onderdelen gewijzigd ten opzichte van het UPO 2018.

Uniforme Rekenmethodiek

In de Pensioenwet is vastgelegd dat het te bereiken pensioen vanaf 2019 niet alleen wordt weergegeven in de vorm van het reglementair te bereiken pensioen. In de communicatie richting de deelnemers moet het te bereiken pensioen daarnaast óók in drie scenario's worden weergegeven: een optimistisch, verwacht en pessimistisch scenario. De rekenmethode om de uitkomsten in drie scenario's te berekenen, wordt de Uniforme Rekenmethodiek (URM) genoemd.

Pensioenverdeling bij scheiding 2021

Het wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding is het vervolg op de evaluatie van de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding. Minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft het wetsvoorstel tot 24 januari 2019 ter consultatie voorgelegd. Het voorstel leidt tot andere gevolgen voor het pensioen bij echtscheiding en einde van een geregistreerd partnerschap dan tot nu toe. De beoogde wettelijke standaard wordt namelijk een zelfstandig ouderdomspensioen voor de ex-echtgenoot of ex-partner dat automatisch wordt afgesplitst.

De minister wil de Wet pensioenverdeling bij scheiding 2021 op 1 januari 2021 laten ingaan. De wet wordt dan van toepassing op scheidingen vanaf die datum.

AFM en toezicht op pensioen

In de agenda voor 2019 kondigt de Autoriteit Financiële Markten (AFM) aan dat zij zich gaat richten op de correctheid van informatie. Voor pensioenuitvoerders gaat de AFM toetsen of de financiële positie van deelnemers na pensionering conform verwachting is door goede informatie, effectieve keuzebegeleiding en passende producten. De AFM

- onderzoekt in welke mate pensioenfondsen die in 2020 verplicht moeten korten hun informatieverstrekking correct, duidelijk, tijdig en evenwichtig vormgeven;
- onderzoekt en treedt indien nodig handhavend op wanneer niet voldaan wordt aan de Wet verbeterde premieregelingen;
- onderzoekt inconsistenties in de aan de deelnemer verstrekte pensioenaanspraken.

PENSIOENPARAGRAAF

Overeenkomstig artikel 10 PW wordt de pensioenregeling gekarakteriseerd als een uitkeringsovereenkomst.

De basis van de regeling, tot een vast jaarinkomen van € 54.614,- maximum premiegrondslag, wordt gevormd door de geïndexeerde middelloonregeling. Daarnaast is er een excedentregeling voor werknemers met een vast jaarsalaris van meer dan € 54.614,- tot maximaal een salaris van € 105.075,- per jaar (per 1 januari 2018). De werkgever moet dan wel meedoen aan deze regeling.

Kenmerken regeling
De kenmerken van de regeling (in 2018) waren als volgt:

Regeling	Middelloon op basis van deelnemersjaren
Toetredingsleeftijd ouderdomspensioen	20 jaar
Pensioenleeftijd	67 jaar
Pensioengevend salaris	€ 105.075,-
Pensioengevend salaris basisregeling	€ 54.614,-
Pensioengevend salaris excedentregeling	€ 105.075,-
Maximum pensioengevend salaris	€ 54.614,-
Franchise	€ 15.025,-.
Maximum pensioengrondslag	€ 39.589,- (=Pensioengevend salaris -/- franchise)
Opbouwpercentage	1,738%
Nabestaandenpensioen	Risicobasis

Wat biedt de pensioenregeling?

- Het partnerpensioen is tijdens de actieve deelneming volledig op risicobasis verzekerd en gelijk aan 70% van het ouderdomspensioen. Het wezenpensioen is voor ieder kind gelijk aan 20% van het partnerpensioen;
- Bij arbeidsongeschiktheidspensioen
  WAO:
  Het arbeidsongeschiktheidspensioen is per dag gelijk aan het op grond van artikel 21 lid 2 van de WAO geldende percentage van het verschil tussen het dagloon en het vervolgdagloon.
  WIA:
  Het arbeidsongeschiktheidspensioen bedraagt, ongeacht de mate van arbeidsongeschiktheid, per dag 5% van het WIA-dagloon dat geldt op de dag dat de WGA-uitkering ingaat.
  Het dagloon wordt gemaximeerd op de wijze als bedoeld in hoofdstuk 3 van de Wet financiering sociale verzekeringen. Deze verzekering is vanaf 1 januari 2009 niet meer van kracht.
- Premievrijstelling: Bij arbeidsongeschiktheid (WAO of WIA) vindt er een premievrijstelling plaats (afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid) voor de pensioenvormen ouderdomspensioen, partnerpensioen, en wezenpensioen
- Partnerpensioen uitruilen in ouderdomspensioen:
  De (gewezen) deelnemer die op grond van het pensioenreglement aanspraken heeft verworven op partnerpensioen, heeft op de pensioneringsdatum het recht zijn partnerpensioen geheel of gedeeltelijk om te ruilen in een hoger ouderdomspensioen. Bijzonder partnerpensioen en wezenpensioen worden niet uitgeruild;
  Op de pensioneringsdatum respectievelijk bij beëindiging van het dienstverband met een werkgever in deze branche heeft de (gewezen) deelnemer het recht zijn tot dat tijdstip opgebouwde ouderdomspensioen gedeeltelijk uit te ruilen in een hoger partnerpensioen. Verevend ouderdomspensioen wordt niet uitgeruild.
- Vervroegen ouderdomspensioen:
  De (gewezen) deelnemer heeft het recht om het ouderdomspensioen (gedeeltelijk) eerder te laten ingaan dan op de pensioendatum. Het ouderdomspensioen kan niet eerder ingaan dan op de eerste dag van de maand volgend op de maand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd bereikt die gelegen is vijf jaar voor de voor de (gewezen) deelnemer geldende AOW-gerechtigde leeftijd.

- Uitstellen ouderdomspensioen:
  De (gewezen) deelnemer heeft het recht de pensioendatum uit te stellen tot uiterlijk de eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd bereikt die gelegen is vijf jaar na de voor de (gewezen) deelnemer geldende AOW- gerechtigde leeftijd. Het verzoek tot uitstel van het ouderdomspensioen moet zes maanden vóór de pensioendatum worden ingediend.

VPL-/Overgangsregeling

Voor de deelnemer werkzaam in de bedrijfstak Houtverwerkende Industrie (HVI) die:

- geboren is vóór 1986, en;
- op 31 december 2005 deelnemer aan het BPF voor de Houtverwerkende Industrie was op grond van artikel 2 lid 1 van het op die datum geldende pensioenreglement, en;
- op 1 januari 2006 deelnemer is geworden aan het BPF voor de Houtverwerkende Industrie op grond van artikel 2 lid 1 van het vanaf deze datum geldende pensioenreglement en volledig aan deze pensioenregeling deelneemt worden in beginsel extra aanspraken op ouderdoms- en partnerpensioen ingekocht.

De financiering van deze in te kopen aanspraken op ouderdoms- en partnerpensioen wordt uitgesteld tot de daadwerkelijke inkoop daarvan. Deze aanspraken worden ingekocht op 31 december 2020 of op de pensioneringsdatum als deze eerder gelegen is. De inkoop vindt alleen plaats indien het deelnemerschap onafgebroken van 1 januari 2006 is voortgezet tot en met 31 december 2020 of tot de eerder gelegen pensioneringsdatum.

CAO-partijen in de Houtverwerkende Industrie hebben besloten deze overgangsregeling per 31 december 2017 te beëindigen en de premie met ingang van 2018 tot en met 31 december 2020 te blijven heffen en toe te voegen aan een premiebestemmingsreserve HVI ten behoeve van de toekomstige financiering van de basisregeling. Per 31 december 2017 heeft vanuit de op dat moment aanwezige bestemmingsreserve overgangsregeling toekenning en financiering van extra aanspraken op ouderdoms- en partnerpensioen plaatsgevonden op de volgende wijze:

- voor de deelnemers voor wie de pensioneringsdatum vóór 31 december 2017 is vastgesteld en voor de deelnemers die zijn geboren in 1951 en 1952 is de aanspraak op ouderdoms- en partnerpensioen volledig toegekend en ingekocht op 1 januari 2018;
- voor de overige deelnemers is op 1 januari 2018 een voor ieder gelijk evenredig deel van de aanspraak op ouderdoms- en partnerpensioen toegekend en ingekocht dat zodanig is vastgesteld dat deze gefinancierd zijn uit de op 31 december 2017 resterende bestemmingsreserve overgangsregeling.

Toeslagbeleid

De stichting streeft er naar om jaarlijks per 1 januari de opgebouwde pensioenaanspraken, de voorwaardelijke pensioenaanspraken (overgangsmaatregel) en de ingegane pensioenen te verhogen indien de middelen van het pensioenfonds toereikend zijn.
De opgebouwde pensioenaanspraken en de voorwaardelijke pensioenaanspraken (overgangsmaatregel) van actieve deelnemers worden in beginsel verhoogd met het percentage wat als volgt bepaald wordt:

- voor 4/5 deel het percentage waarmee de lonen in de bedrijfstak voor de Houtverwerkende Industrie op 1 oktober van het laatst verstreken jaar zijn gewijzigd ten opzichte van 1 oktober van het daaraan voorafgaande jaar; en
- voor 1/5 deel het percentage waarmee de lonen in de bedrijfstak voor de Houten en Kunststoffen Jachtbouw op 1 oktober van het laatst verstreken jaar zijn gewijzigd ten opzichte van 1 oktober van het daaraan voorafgaande jaar.

De opgebouwde pensioenaanspraken van gewezen deelnemers en de ingegane pensioenuitkeringen worden in beginsel verhoogd met het percentage waarmee de prijzen op 1 oktober van het laatst verstreken jaar zijn gewijzigd ten opzichte van 1 oktober van het daaraan voorafgaande jaar (CPI-cijfer alle huishoudens, afgeleid).
De ingegane arbeidsongeschiktheidspensioenen worden in beginsel verhoogd in overeenstemming met het percentage waarmee het dagloon ingevolge de WAO/WIA wordt verhoogd.

BELEGGINGEN

1. Beleggingsomgeving 2018

De stabiliserende economische groei, politieke onzekerheid, handelsspanningen en de geleidelijke normalisatie van het monetaire beleid zorgden vorig jaar in bijna alle beleggingscategorieën voor dalende rendementen.
In 2018 namen de rendementen in bijna alle beleggingscategorieën af. Dit kwam door verschillende factoren: de Federal Reserve (Fed) begon de rente effectief te verhogen, het handelsconflict tussen de Verenigde Staten en China dreigde economisch gezien roet in het eten te gooien en aan het begin van het jaar waren de waarderingen in veel beleggingscategorieën aan de hoge kant.

Wereldwijde groei
De wereldwijde groei is vorig jaar gestabiliseerd. De onderliggende regionale verschillen zorgden voor minder stabiele kapitaalstromen en daarmee voor fluctuerende wisselkoersen, vooral in de vorm van een hogere Amerikaanse dollar als gevolg van een versoepeling van het begrotingsbeleid. Deze trend werd versterkt door een zwakker groeimomentum in Europa en Japan, waar de groei eind 2017 zeer solide was. Vanwege de regionale groeiverschillen werd verwacht dat ook het monetaire beleid uiteen zou lopen. Dit stuwde de koers van de dollar nog verder op. De markten hadden het onder deze omstandigheden moeilijk. Sommige segmenten waarin veel werd belegd, reageerden sterk op de stijging van de financieringskosten in dollars.

De Amerikaanse economie groeide in bijna heel 2018 sterk, dankzij eenmalige gunstige effecten van belastingverlagingen van president Trump. Fundamenteel gezien werd de groei positief beïnvloed door een sterke wisselwerking tussen de inkomsten en de bestedingen van zowel consumenten als bedrijven. Met zijn belastingbeleid wist Donald Trump de negatieve gevolgen van zijn protectionisme voor de Amerikaanse groei en de aandelenmarkt te verhullen. Hierdoor kon hij zich in handelsconflicten agressiever opstellen. Dit beleid zorgde er ook voor dat de Fed zich gesterkt voelde in een verdere verhoging van de rente, waardoor de dollar steeg.

De Fed verhoogde de rente vorig jaar vier keer (in maart, juni, september en december), telkens met 25 basispunten. In de loop van het jaar kreeg de Fed het steeds moeilijker door de combinatie van een soepeler begrotingsbeleid en protectionisme in de VS. In zekere zin gaf dit de centrale bank vertrouwen in haar geleidelijke renteverhogingen. Het beleid van Trump zorgde er echter ook voor dat Fed-voorzitter Jerome Powell constant zorgvuldig moest laveren tussen oververhitting van de binnenlandse markt en externe risico's die van invloed kunnen zijn op de Amerikaanse economie.

De Europese Centrale Bank (ECB) kondigde aan het begin van het jaar al aan dat zij haar kwantitatieve versoepeling in het vierde kwartaal zou beëindigen. De ECB hield woord, al benadrukte voorzitter Mario Draghi dat de centrale bank dit middel indien nodig opnieuw kan inzetten. De ECB zal de rente naar verwachting op zijn vroegst in september 2019 voor het eerst verhogen.

De Bank of Japan hield in 2018 vast aan haar rentecurvebeleid en haar opkoopprogramma voor obligaties. Na vijf jaar en opkopen ter waarde van USD 3,5 biljoen ligt de inflatie nog altijd onder de beoogde 2%. Dit komt doordat er al meer dan tien jaar sprake is van deflatieverwachtingen. Om die te koppelen aan de 2%-doelstelling, is een langere periode van oververhitting nodig die ervoor zorgt dat de inflatie versnelt.

Wereldwijde politiek
Op politiek vlak waren er gedurende heel 2018 handelsspanningen. Aan het begin van het jaar introduceerde Trump importheffingen op USD 60 miljard aan Chinese goederen en op aluminium en staal uit een aantal landen. Deze spanningen liepen in het tweede en derde kwartaal verder op, waardoor er veel onzekerheid ontstond over hoe protectionistisch het beleid zou worden. Vooral opkomende economieën hadden last van de zorgen over de gevolgen voor de groeivooruitzichten van China en andere handelspartners van de VS op de lange termijn. Begin december spraken president Trump en zijn Chinese ambtgenoot Xi af om drie maanden lang geen nieuwe importheffingen in te voeren. Hierdoor namen de handelsrisico's voor de korte termijn af.

In Europa voerde de Brexit de boventoon. Aan het eind van het jaar bereikte de Britse premier Theresa May wel een uittredingsakkoord met de leiders van de Europese Unie, maar deze werd begin 2019 verworpen door het Britse parlement. Een 'No Deal' behoort daardoor nog steeds tot de mogelijkheden. De onzekerheid van de afgelopen twee jaar houdt dus nog even aan.

In Europa namen de politieke spanningen ook toe door de toename van het populisme in Italië en Frankrijk. In Italië resulteerden de verkiezingen van maart in een parlement zonder meerderheid en een coalitie tussen Lega en de anti-establishmentpartij Vijfsterren. De nieuwe populistische regering voerde een maandenlange begrotingsdiscussie met de ECB. Hoewel ze eind december eindelijk een compromis bereikten, was de binnenlandse vraag in Italië toen al fors verslechterd. Dit zorgde voor een afnemend vertrouwen onder ondernemers. In Frankrijk leidden protesten van de 'gele hesjes' in de laatste weken van het jaar tot rellen. President Macron moest gas terugnemen en concessies doen aan de demonstranten.

Wereldwijde financiële markten

Wereldwijd herstelden aandelen van een zwak eerste kwartaal en behaalden in euro's gemeten een halfjaarresultaat van +3,6%. Dit bleek echter niet duurzaam. Sterker nog, aandelen verloren flink in de tweede jaarhelft en de laatste drie maanden vormden zelfs een van de slechtste kwartalen van de afgelopen 45 jaar. Wat betreft sectoren deden nutsbedrijven en gezondheidszorg het goed met jaarwinsten van respectievelijk 8,1% en 8,2%. De meeste sectoren eindigden echter in de min, waarbij de financiële sector, energie en basismaterialen dubbelcijferige verliezen leden. De waarderingen van Europese aandelen eindigden veel lager dan die van aandelen uit de VS; in de afgelopen 20 jaar kwamen vergelijkbare verschillen in de koers-winstverhoudingen slechts twee keer voor.

Hoewel 2018 goed begon voor obligatiespreads, ging het vanaf februari bergafwaarts. Dit had meerdere oorzaken. Aan het begin van het jaar waren de waarderingen over het algemeen krap, na jaren met een lage volatiliteit en instroom in de categorie als gevolg van de zoektocht naar rendement. De combinatie van krappe waarderingen en de richting van het monetaire beleid was nadelig voor obligatiespreads. De toegenomen politieke risico's en de economische onzekerheid zorgden er uiteindelijk voor dat beleggers hun positionering aanpasten. Door zorgen om opkomende markten stegen de spreads op obligaties uit deze landen. Dit effect werd nog versterkt door valutatrends en de dalende grondstoffenprijzen. In Europa leidden zorgen over Italië tot hogere spreads op zowel investment grade- als high yield-obligaties. Hierdoor zijn de spreads weer beland op de niveaus van begin 2017 of 2016.

Alleen veilige staatsobligaties boden in 2018 enig soelaas, want de onzekerheid op de wereldwijde markten dreef beleggers richting veilige categorieën. Dit leidde aan het eind van het jaar tot lagere rentes op veilige staatsobligaties. De Amerikaanse 10-jaarsrente daalde in december met 30 basispunten, terwijl de 10-jaarsrente op Duitse staatsobligaties (Bunds) 7 basispunten inleverde. Ondanks de sterke dalingen in november en december steeg de Amerikaanse 10-jaarsrente in 2018 per saldo toch met 28 basispunten. De 10-jaarsrente op Duitse Bunds daalde in 2018 al met al met 19 basispunten.

In de tweede helft van 2018 raakte de olieprijs in een vrije val. De gezamenlijke olieproductie van Saudi-Arabië, Koeweit, de Verenigde Arabische Emiraten, Irak en Rusland nam tussen mei en december met ongeveer 1,4 miljoen vaten per dag toe. Hierdoor was het aanbod veel groter dan de vraag. De olieprijs daalde in drie maanden tijd van 75 dollar (West Texas Intermediate) naar 45 dollar per vat. Begin december sprak de OPEC+ af om de productie met 1,2 miljoen vaten per dag te beperken om de markt weer in evenwicht te brengen.

Opkomende markten kregen in 2018 te maken met een correctie. Vanaf het eind van de eerste jaarhelft verslechterde de financiële omstandigheden. Opkomende markten bleven per saldo duidelijk achter bij ontwikkelde markten, zowel voor aandelen als obligaties. Dit kwam vooral door het protectionisme van Trump en de enigszins afgenomen zoektocht naar rendement als gevolg van de sterkere dollar en de hogere Amerikaanse rentes.

Aandelenindices (%)[1]	2018
MSCI World	-3,6
MSCI US	0,3
MSCI Europe	-10,0
MSCI Japan	-8,2
MSCI Emerging Markets	-9,9
MSCI Developed Asia ex Japan	-5,7

[1] total return indices (in euro)

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN IP (1/1/2019)

Obligatie & Credit Yields		%
	31-dec-18	31-dec-17
10-jaars Bund (Duitsland)	0,25	0,42
10-jaars Treasury (VS)	2,69	2,41
US Investment Grade Credits	4,20	3,25
Euro Investment Grade Credits	1,10	0,66
Global High Yield	7,66	5,24
EMD Hard Currency	6,86	5,27
Asian Debt Composite	5,56	4,59

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN IP (1/1/2019)

10-jaars obligatierentes

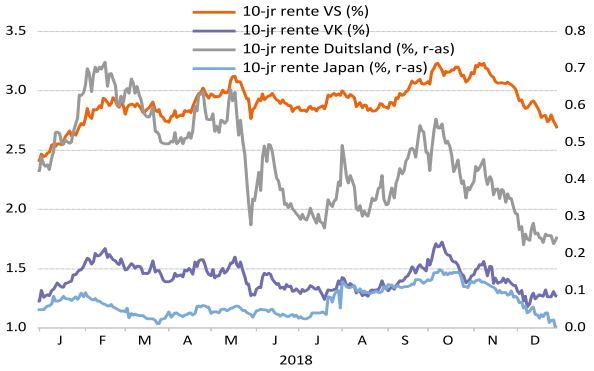

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN Investment Partners

Euro, yen en pond versus de Amerikaanse dollar

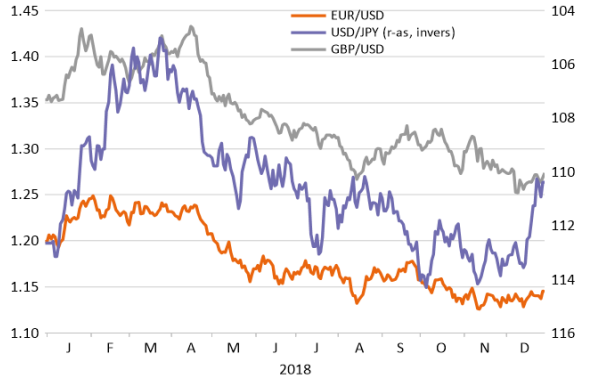

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN Investment Partners

Olie en grondstoffen

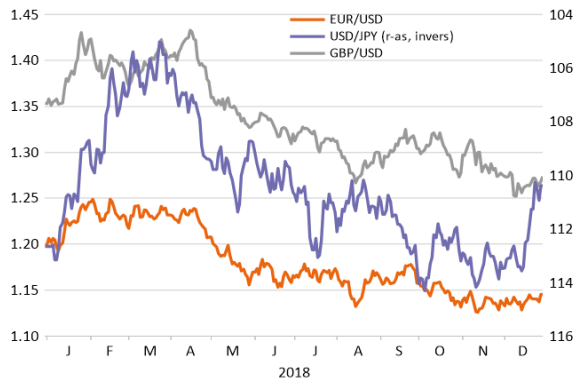

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN Investment Partners

2. Gevoerd beleid 2018

ALM en beleggingsbeleid

In de loop van 2018 is een ALM-studie uitgevoerd. Onder andere zijn de effecten van het beleggingsbeleid op premie, indexatie- en kortingskansen geanalyseerd. In deze ALM-studie zijn economische scenario's doorgerekend waarbij 15 jaar is vooruitgekeken. Daarbij zijn zowel gunstige als minder gunstige economische scenario's doorgerekend. Belangrijk aspect was de afweging tussen aandelenrisico en renterisico. Op lange termijn is aandelenrisico aantrekkelijker voor PHJ maar op korte termijn is het onverstandig om het renterisico te verminderen gezien de economische verwachtingen op middellange termijn.

Momenteel bevindt PHJ zich in herstel, dit betekent dat het risicoprofiel slechts beperkt aangepast kan worden. De volgende algemene doelstellingen zijn door het bestuur gedefinieerd voor het te voeren beleggingsbeleid:

- Herstel, waarbij het risicoprofiel (in termen van vereist vermogen) niet mag toenemen;
- Verbeteren van het verwachte rendement en verwachte risico ten opzichte van de verplichtingen;
- Minimaliseren van verwacht waardeverlies met het oog op eventuele door te voeren kortingen op de pensioentoezegging.

Uit de ALM studie heeft het bestuur de Strategische Asset Allocatie voor de komende 3 jaar vastgesteld en vervolgens daarbinnen de normportefeuille voor 2019. In de volgende tabel is de strategische portefeuille opgenomen en vervolgens de normportefeuilles van 2018 en 2019.

Categorie	**Strategische Asset Allocatie 2019-2022**	**Normportefeuille 2018**	**Normportefeuille 2019**
Nominale matching	40,0%	36,0%	36,0%
Euro Bedrijfsobligaties	10,0%	17,0%	17,0%
NL Woninghypotheken	10,0%	7,0%	7,0%
Indexleningen	1,5%	1,5%	1,5%
Totaal Matching Portefeuille	**61,5%**	**61,5%**	**61,5%**
Rente-afdekking (UFR)	**50,0%**	**50,0%**	**50,0%**

Categorie	**Strategische Asset Allocatie 2019-2022**	**Normportefeuille 2018**	**Normportefeuille 2019**
Hoogrentende Obligaties	***13,0%***	***13,0%***	***13,0%***
Global High Yield obligaties	4,5%	4,5%	4,5%

Obligaties Opkomende Markten	8,5%	8,5%	8,5%
Liquide Return	***15,5%***	***17,5%***	***17,5%***
Wereldwijd Ontwikkelde Markten	12,0%	12,5%	12,5%
Opkomende Markten	3,5%	3,5%	3,5%
Grondstoffen	0,0%	1,5%	1,5%
Illiquide Return	***10,0%***	***8,0%***	***8,0%***
Niet-beursgenoteerd Vastgoed	10,0%	7,5%	7,5%
Infrastructure	0,0%	0,5%	0,5%
Private Equity	0,0%	0,0%	0,0%
Totaal Return Portefeuille	**38,5%**	**38,5%**	**38,5%**

Transitie naar nieuwe fiduciair manager

Na de transitie van de uitvoering van de pensioenadministratie van Syntrus Achmea naar AZL heeft PHJ ook voor het fiduciair management een nieuwe uitvoerder geselecteerd: NN Investment Partners (NNIP). Het eerste half jaar is besteed aan zorgvuldige afstemming met NNIP over de diensten en daarbij is met behulp van specialist Houthoff een vernieuwd contract ontwikkeld dat met NNIP is overeengekomen.

De transitie vanuit Achmea IM heeft per 1 juli 2018 plaatsgevonden en dit is goed verlopen.

Transitie van nominale matching portefeuille

Na zorgvuldige analyse bleek het verstandig om ook de nominale matching portefeuille te laten beheren door NNIP. Deze transitie heeft in nauwe samenwerking met Achmea IM in de loop van juli 2018 plaatsgevonden waarbij de rente afdekking steeds behouden gebleven is.

De overige beleggingen zijn bij Achmea IM (en door haar geadviseerde vermogensbeheerders) gehandhaafd.

Investment cases

In het tweede half jaar is een start gemaakt met het schrijven van investment cases. In investment cases wordt per beleggingscategorie vastgelegd wat de eigenschappen zijn en dan vooral de rendementsverwachtingen en risico's daarbij. Met behulp van deze investment cases stelt PHJ een kader op voor de specifieke beleggingen binnen elke categorie. Binnen deze te ontwikkelen kaders worden dan de huidige beleggingen geëvalueerd en indien wenselijk nieuwe vermogensbeheerders geselecteerd per categorie.

In 2018 is een start gemaakt met de categorie Aandelen.

Manager selectie door Altis

Bij de nieuwe fiduciair manager NNIP is PHJ gaan werken met de specialistische afdeling voor het monitoren en selecteren van vermogensbeheerders Altis. Altis is in het tweede half jaar gestart met het beoordelen van de huidige beleggingsfondsen en is gestart met het adviseren van mogelijke betere alternatieven. Dit zal in 2019 verdere vorm krijgen.

Evaluatie Investment Beliefs

Het bestuur van PHJ heeft in de loop van 2018 de huidige investment beliefs "actief tenzij" tegen het licht gehouden en gewijzigd in "passief tenzij". Deze nieuwe belief vormt een belangrijk nieuwe criterium bij de monitoring en selectie van de beleggingen van PHJ.

3. Portefeuillewaarde

De waarde van de portefeuille en de verdeling van het vermogen over de verschillende hoofdcategorieën aan het einde van het jaar ten opzichte van de situatie aan het begin van het jaar wordt weergegeven in onderstaande tabel:

Bedragen x € 1.000.000	**2018**			**2017**	
	Bedrag	**Percentage**	**Normportefeuille**	**Bedrag**	**Percentage**
Aandelen	81,1	15,0%	16,0%	92,4	17,4%
Vastrentende waarden + duration matching fondsen + liquide middelen	407,3	75,4%	74,5%	394,3	74,6%
Alternatieve beleggingen	9,7	1,8%	2,0%	13,0	2,5%
Vastgoed	42,7	7,9%	7,5%	28,7	5,5%
Totaal	540,8	100%	100%	529,6	100%
Waarde valuta afdekking	nvt			0,7	
Totaal inclusief portefeuilles ter afdekking valutarisico	540,8			530,3	

De portefeuillewaarde is in 2018 toegenomen van € 530,3 naar € 540,8. De afwijkende werkelijke portefeuillewegingen ten opzichte van de normportefeuille vallen binnen de vastgestelde bandbreedtes.

4. Performance 2018

Het portefeuille rendement van PHJ is over 2018 uitgekomen op 0,18%. Veel van de categorieën behaalden een negatief rendement, als gevolg van de geschetste ontwikkelingen op de financiële markten. De volgende tabel toont de verschillende rendementen.

	Portefeuille rendement	**Benchmark rendement**
Totaal	**0.18**	**0.48**
Overlay fondsen AIM (tot juli)	3.05	3.05
Duration Matching Range NNIP + liquiditeiten (vanaf juli)	3.10	3.10
Bedrijfsobligaties	-0.14	-0.44
Hypotheken	1.17	1.60
Inflation Linked	-2.52	-2.63
Staatsobligaties (tot juli 2018)	0.89	1.18
Emerging Market Debt	-5.84	-3.75
High Yield	-4.01	-4.74
Aandelen Wereldwijd	-7.67	-8.67
Aandelen Opkomende Markten	-10.86	-10.26
Grondstoffen	-12.90	-18.29
Infrastructuur	10.79	6.79
Private Equity	-4.36	2.08
Direct Vastgoed	11.90	12.03

De matching portefeuille was tot medio juli grotendeels belegd in de Overlay fondsen van Achmea Investment Management (AIM). Vanaf medio juli in de Duration Matching Range fondsen van NN Investment Partners (NNIP). Deze fondsen hebben als doel om het renterisico van PHJ te beheersen door middel van de gewenste strategische rente afdekking vorm te geven. Dit gebeurt op een passieve manier. De rest van de portefeuille is ongewijzigd gebleven en bestaat voornamelijk uit AIM fondsen.

Het totale beleggingsresultaat is achtergebleven bij de samengestelde benchmark (0,18% ten opzichte van 0,48%). In de volgende paragraaf wordt stilgestaan bij de resultaten van categorieën.

Afdekking renterisico
Het renterisico is één van de grootste en belangrijkste risico's op de balans van een pensioenfonds. Het pensioenfonds beheerst dit risico door te beleggen in gespecialiseerde 'overlay' fondsen. Dit zijn fondsen met behulp waarvan renteposities kunnen worden ingenomen die de renterisico's van de pensioenverplichtingen deels afdekken. Het pensioenfonds maakt gebruikt van een strategie waarbij 50% van het renterisico op basis van de (UFR) rekenrente afgedekt wordt. In 2018 is dit beleid niet aangepast. Het fonds heeft wel een transitie doorgevoerd vanuit fondsen van Achmea IM naar de Duration Matching Range fondsen van NNIP.

PHJ hanteert de norm voor de rentehedge van 50% (UFR) op basis van de visie dat er sprake is van een beperkte ruimte voor een verdere rentedaling en wel veel ruimte voor een verdere stijging ("asymmetrisch risico") wordt een belangrijk deel van het economisch risicobudget bewust besteed aan renterisico. De verwachte geleidelijke rentestijging naar een lange termijn evenwichtsniveau (van ongeveer 3.6%) zit zowel verwerkt in de ALM studie 2108 van AZL als in de lange termijn verwachtingen van NNIP.

De afdekking van de rente is steeds effectief geweest. Dit is steeds gerapporteerd door Achmea IM en vanaf het tweede half jaar door NNIP en AZL.

Afdekking valutarisico
Het pensioenfonds belegt in verschillende beleggingen die in buitenlandse valuta's genoteerd zijn. Hierdoor loopt het pensioenfonds valutarisico. Dit is het risico dat de buitenlandse valuta's dalen en de beleggingen omgerekend in euro in waarde dalen. Belangrijke buitenlandse valuta's waarin belegd wordt, zijn: de Amerikaanse dollar, Japanse yen en Britse pond. Het valutarisico van deze valuta's wordt binnen de wereldwijde aandelenportefeuille voor 75% afgedekt naar de euro. Andere valuta's worden niet afgedekt. Voor de beleggingscategorieën Global High Yield, Emerging Market Debt (in harde valuta) en Infrastructuur, wordt het valutarisico volledig afgedekt binnen de beleggingsinstellingen.

De afdekking van de valuta is steeds effectief geweest. Dit is steeds gerapporteerd door Achmea IM en vanaf het tweede half jaar door NNIP en AZL.

5. Resultaten beleggingsfondsen PHJ

Overlay fondsen AIM en Duration Matching Range NNIP.
De rente afdekking is vormgegeven met specialistische looptijden fondsen. In de eerste helft van het jaar waren dit de Overlay fondsen van AIM en de tweede helft van het jaar de profielfondsen uit de Duration Matching Range van NNIP.

De fondsen zijn steeds (passief) belegd geweest conform de vastgestelde looptijden dan wel profielen van de fondsen. De rendementen zijn derhalve gelijkgesteld aan de benchmarkrendementen. In zowel het eerste half jaar als het twede half jaar hebben deze fondsen voor PHJ een resultaat opgeleverd van ca 3%. In totaal over 2018 daarom ca 6%. Het positieve rendement op deze (staatsgerelateerde) vastrentende waarden is een gevolg van de daling van de rente gedurende 2018.

Hypotheken
Hypotheken hebben door de dalende rente een mager rendement behaald van 1,17% en dit is lager dan de benchmark van 1,60%. Het achterblijven bij de benchmark is een gevolg van het feit dat creditspreads zijn uitgelopen ten opzichte van staatsobligaties welke de benchmark vormen. Het uitlopen van spreads betekent dat de rendementen achterblijven bij rendementen op staatsleningen.

Investment grade bedrijfsobligaties
Het uitlopen van creditspreads heeft ook een belangrijke invloed gehad op bedrijfsobligaties. Om deze reden is het rendement van de benchmark hier zelfs negatief uitgekomen. Het afgelopen jaar heeft de vermogensbeheerder qua risico over het algemeen een neutrale of licht overwogen positie aangehouden. Hiermee is dus geen waarde toegevoegd. Echter, middels titelselectie is wel waarde toegevoegd, met name binnen banken, verzekeraars en energiebedrijven maar ook binnen semi-staat en gedekte obligaties.

In totaal is er een outperformance behaald van 0,3%. De rente is per saldo afgelopen jaar iets gestegen, maar door de lagere spreads rendeerde de benchmark -0,44%. Dankzij de gerealiseerde outperformance bedroeg het portefeuillerendement: -0,14%.

High Yield

Bedrijfsobligaties met een lage kredietwaardigheid (High Yield) hadden voor het eerste sinds 2015 een negatief rendement. Het totaalrendement van de wereldwijde index bedroeg -4,74%. De eerste drie kwartalen was de markt vrij vlak, maar in het vierde kwartaal veranderde dit door eerder genoemde marktontwikkelingen.

De rentevergoeding is in het vierde kwartaal sterk gestegen, maar ligt nog steeds onder het langjarig-gemiddelde. Vooral in het vierde kwartaal pakte de defensieve aanpak van de beheerder goed uit. Dankzij de gerealiseerde outperformance van 0,7% bedroeg het absolute rendement -4,01%.

EMD HC generiek:

Schuldpapier uit opkomende landen in harde valuta (EMD HC) had een slecht jaar. Het totaalrendement van deze categorie was -7% (gehedged naar euro). De stijgende Amerikaanse rente had een belangrijke negatieve bijdrage aan het rendement. Daarnaast zagen opkomende landen door de hogere Amerikaanse rente hun financieringslasten in dollars toenemen. De risico-opslag steeg hierdoor met ruim 100 basispunten. Het afgedekte rendement in euro is een stuk lager dan het rendement in Amerikaanse dollars doordat de euro onder druk stond ten opzichte van de Amerikaanse dollar. De onrust in Italië en het afnemende economische momentum in de eurozone droegen hier voor een belangrijk deel aan bij. Maar ook het verschil in monetair beleid tussen de Verenigde Staten en de eurozone ondersteunde de Amerikaanse dollar. Unhedged in EUR zou het rendement 0,6% zijn geweest.

Schuldpapier uit opkomende landen in lokale valuta (EMD LC) stond halverwege het jaar sterk onder druk door de eerder genoemde economische en financiële problemen in Turkije en Argentinië. Later in het jaar volgde herstel. Deze obligaties lieten in euro's een daling van 1,5% zien. Dit beperkte verlies werd veroorzaakt door de waardedaling van de valuta's van opkomende markten ten opzichte van de euro. Vooral de Turkse lira stond onder druk. De laatste maanden was herstel zichtbaar, waardoor een gedeelte van het opgelopen verlies is goedgemaakt. Uiteindelijk verloren de valuta's circa 5% van hun waarde ten opzichte van de euro.

Het rendement op de beleggingen in obligaties uit opkomende landen is -5,84%. Ten opzichte van de benchmark is een underperformance behaald van -2,0%.

Wereldwijd Inflatiegerelateerde Obligaties

De gemiddelde reële rente van de benchmark is in 2018 met ongeveer 30 basispunten gestegen van -0,78% naar -0,47%. Dit had een negatief effect op het absolute rendement. De portefeuille rendeerde beter dan de benchmark. De actieve posities droegen positief bij aan het portefeuille rendement zoals de onderweging van Italië en de onderweging van de Amerikaanse inflatie.

Zoals aangegeven steeg de rente in de eerste periode van 2018. De centrale banken draaien langzamerhand het expansieve monetaire beleid terug en de economie ontwikkelde zich verder. Dit beeld draaide in het vierde kwartaal, waarin de nominale rente daalde en de reële rente licht steeg. Door de daling van de olieprijzen steeg de break-even inflatie .

De inflatieverwachtingen namen af door een scherpe daling van de olieprijs. Trump zette Saoedi Arabië onder druk om de olieproductie hoog te houden. Ook heeft hij een aantal landen toestemming gegeven, om olie uit Iran te importeren ondanks de opgelegde handelsrestricties. Daarnaast blijken er hoge olievoorraden te zijn.

Het rendement op inflatiegerelateerde obligaties was -2,52%. De benchmark behaalde een rendement van -2,63%, waarmee een outperformance van -0,1% is behaald.

Aandelen wereldwijd
Wereldwijde aandelenmarkten hadden een slecht jaar. De afbouw van het ruime monetaire beleid en het afnemende economische momentum drukten op het sentiment. Ondanks de sterk opgelopen bedrijfswinsten werden de winstvooruitzichten juist neerwaarts bijgesteld. Alle regio's eindigden in de min. Op sectorniveau waren er nog wel positieve rendementen. Vooral de meer defensieve sectoren als Nutsbedrijven en Gezondheidszorg deden het relatief goed, in tegenstelling tot de meer cyclische sectoren. Dit is ook terug te zien in de rendementen van de factoren. Zo deden de defensievere factoren Lage Volatiliteit en Kwaliteit het minder slecht dan de brede aandelenindex. De factor Momentum deed het zelfs het minst slecht, ondanks diverse trendbreuken gedurende het jaar.

De wereldwijde aandelenportefeuille heeft in 2018 een rendement behaald van -7,67%. De benchmark haalde een rendement van -8,67%, 1% beter dus. Opkomende markten hadden het nog zwaarder, zoals in de terugblik is beschreven. Het rendement van dit deel van de portefeuille kwam op -10,86% ten opzichte van de benchmark -10,26% en daarmee 0,6% achterbijvend.

Alternatieve beleggingen
De private equity markt wist zich afgelopen jaar goed staande te houden, ondanks de vertraging van de economische groei, hoge waarderingen en lopende macro-economische en geopolitieke zorgen. De beleggingen in de portefeuille behaalden over 2018 een rendement van -4,36% en blijft daarmee wel ruimschoots achter bij haar benchmark (2,08%) De reden hiervan is dat ter referentie (benchmark) een 3 jaarsgemiddelde van de ontwikkeling van de aandelenmarkten (ontwikkelde markten) wordt genomen. Om deze reden kunnen de jaarlijkse afwijkingen groot zijn.

2018 was een heel goed jaar voor infrastructuur als beleggingscategorie, onder meer door de lage-rente omgeving waardoor de interesse voor infrastructuur groeiende is geweest. De toegenomen interesse in de beleggingscategorie heeft wel geleid tot verdere daling van aanvangsrendementen in 2018. Infrastructuur behoudt een aantrekkelijke premie bieden bovenop de risicovrije rentes.

Het infrastructuurfonds heeft in 2018 een rendement van 10,79% behaald, ruim boven dat van haar benchmark (6,79%).

Het jaar 2018 begon goed voor grondstoffen, want er werd over de eerste negen maanden van het jaar een rendement van bijna 8% behaald. In het vierde kwartaal gingen de grondstofprijzen mee in het negatieve marktsentiment, waardoor er ongeveer 25% verloren is gegaan. Uiteindelijk sloot de benchmark het jaar 18% lager af dan het niveau waarop het jaar begon. Het fonds deed het beter dan de benchmark en wist het verlies te beperken tot minder dan 13%. Helaas is dit nog steeds een groot verlies.

De belangrijkste drivers van performance in 2018 waren ruwe olie en aardgas. De oliemarkten leken in 2018 op weg te zijn naar verdere verkrapping. De Organisatie van olie-exporterende landen (OPEC) beperkte de olieproductie in 2017 en schroefde deze beperkingen aan het begin van 2018 verder op. Een groot gedeelte van deze productiebeperking werd echter teniet gedaan door een productiestijging van Amerikaanse schalieolie. In de zomer begon OPEC ook langzaam meer olie te produceren. Tegen het einde van het jaar kondigde de Amerikaanse president nieuwe sancties tegen Iran aan. Aan bondgenoot Saudi-Arabië was gevraagd om de olieproductie op te schroeven om het wegvallen van Iran op te vangen. Saudi-Arabië heeft dit ook gedaan. Vlak voor het ingaan van de sancties gaf de Amerikaanse president echter een ontheffing aan de belangrijkste importeurs van Iraanse olie, waardoor de productieverhoging van Saudi-Arabië niet ter vervanging van Iraanse olie was, maar juist bovenop de Iraanse productie kwam. De olieprijzen daalden hierna sterk. Als reactie hierop besloot OPEC begin december de productie te beperken, maar dit was niet voldoende om een negatief rendement te voorkomen.

6. Vooruitzichten 2019

6.1. Economie
Het economische klimaat zal in 2019 waarschijnlijk worden gedreven door een tweestrijd tussen enerzijds relatief goede economische fundamenten en anderzijds toenemende politieke risico's. Overheidsuitgaven en productiviteitsgroei kunnen een positief effect hebben; politieke risico's (Brexit, 'gele hesjes' in Frankrijk) kunnen voor veel onrust zorgen.

Verwacht wordt dat er sprake zal zijn van verdere convergentie in de ontwikkelde markten. De eenmalig gunstige belastingeffecten in de VS zullen verdwijnen en de Europese en Japanse economieën zullen, gesteund door een solide binnenlandse groei en een gunstig monetair klimaat, verder kunnen herstellen. De verschillen tussen opkomende landen kunnen juist toenemen.

De Fed sloot 2018 af met een renteverhoging van 25 basispunten en verwacht wordt dat in 2019 nog twee verhogingen zullen volgen. De ECB beëindigde eind 2018 officieel haar opkoopprogramma voor obligaties; beperkte renteverhogingen zijn in 2019 niet uitgesloten.

6.2. Financiële markten

Aandelen
Na het voor aandelen desastreuze laatste kwartaal van 2018 wordt, gedreven door de wereldwijde winstgroei, voor 2019 uitgegaan van een gematigd positief aandelenrendement. Hogere lonen kunnen de winstmarges onder druk zetten en de productiviteitsgroei blijft dus belangrijk. Het aantal faillissementen zal beperkt blijven.

Obligaties
Verwacht wordt dat in 2019 het monetaire beleid wereldwijd verder zal worden genormaliseerd. Hierdoor kunnen de rentes op veilige staatsobligaties eveneens verder normaliseren en dat kan zorgen voor opwaartse druk op de obligatierentes.
De kans op politieke onzekerheid blijft aanwezig, er zullen periodes zijn waarin de rentes zullen dalen.

Vastgoed
Verwacht wordt dat vastgoed zal profiteren van een stijgende belangstelling bij beleggers. De opkomst van e-commerce en een verdere verschuiving naar flexwerken kan de vraag naar kantoorruimte drukken.

Grondstoffen
Verwacht wordt dat grondstoffen in 2019 kunnen profiteren van positieve vraagontwikkeling. Olieprijzen kunnen, mede ingegeven door OPEC – afspraken over productiebeperking verder stabiliseren.

7. **Z-score 2018 en performancetoets 2019**

De z-score laat het verschil zien tussen het werkelijke rendement van de portefeuille en het rendement van de benchmark. Een positief getal betekent dat de beleggingen van PHJ het beter deden dan de markt. Een negatief getal betekent dat de beleggingen het juist slechter deden. Ook de kosten tellen mee in de berekening. Pensioenfondsen berekenen elk jaar een z-score. Ook doen ze elk jaar een performancetoets. Deze toets geeft de z-score over een periode van vijf jaar. Als de uitkomst van de performancetoets negatief is (lager uitvalt dan 0), kan een deelnemer binnen het verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfonds een verzoek indienen tot vrijstelling van deelname.

De z-score in 2018 is -0,17. De performancetoets is 1,54 inclusief de te hanteren toevoeging van 1,28.

8. **Maatschappelijk verantwoord ondernemen**

Beleid
In de Investment Beliefs heeft het fonds de volgende overtuiging opgenomen:

- Wij wensen verantwoord beleggingsbeleid toe te passen in de gehele portefeuille, het is onze overtuiging dat dit kan zonder significant verlies van rendement.
- Naast een goed pensioenresultaat hebben wij ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid. We zijn ervan overtuigd dat verantwoord beleggen bijdraagt aan een goed risico- rendementsprofiel.

Een duurzaam beleggingsbeleid richt zich op het betrekken van afwegingen op het vlak van milieu, sociale omstandigheden en (ondernemings)bestuur in de beleggingsbeslissingen, aanvullend op de gebruikelijke financiële aspecten.

Door deze elementen te betrekken in de keuzes voor beleggingen worden neerwaartse risico's gereduceerd. Negatief gedrag van ondernemingen en overheden op een van deze immateriële factoren leidt immers tot materiële risico's in de portefeuille en daarmee voor het fonds. Het overtreden van veiligheidsvoorschriften voor medewerkers, het hanteren van een onzuivere governance structuur en het niet naleven van milieuregelgeving zijn activiteiten die wellicht op korte termijn financieel gewin opleveren, maar op langere termijn aanzienlijke schade kunnen veroorzaken. Dit leidt daarmee tot een financieel risico, maar tevens tot een reputatierisico voor het pensioenfonds. Het fonds wenst niet geassocieerd te worden met bedrijven die zich niet aan elementaire uitgangspunten rondom milieu, sociale omstandigheden en ondernemingsbestuur houden.

Naast de bovengenoemde risico's ziet het bestuur van PHJ ook kansen bij het beleggen in duurzame beleggingscategorieën. Deze kunnen op langere termijn de potentie hebben om vanwege hun focus juist bovengemiddeld te presteren.

De doelstelling van PHJ is om een verantwoord beleid voeren, waarin ook de deelnemers zich kunnen herkennen. Het fonds wil transparant zijn over het gevoerde beleid, en over de effecten van dit beleid (voor zover direct zichtbaar).

PHJ ziet duurzaam beleggen als een integraal onderdeel van het beleggingsproces. Dat betekent dat verantwoord beleggen wordt meegewogen in elke investeringsbeslissing. Bij de selectie en monitoring van vermogensbeheerders wordt integratie van materiële ESG-risico's en kansen meegewogen. Hiervoor worden de volgende criteria gehanteerd:

- Betrokkenheid bij verantwoord beleggen.
- Integratie van ESG-factoren in beleggingsproces en onderzoek.
- Bewijs van ESG-integratie met heldere en concrete voorbeelden.
- Bewijs van stembeleid en een dialoogprogramma.
- Uitsluitingsbeleid op basis van ESG-factoren.

Daarnaast dienen de beleggingsfondsen– conform het wettelijk verbod - bedrijven uit te sluiten die betrokken zijn bij de productie van, of handel in, controversiële wapens, zoals massavernietigingswapens en wapens met een aanzienlijk risico op (burger)slachtoffers tijdens en/of na afloop van een militair conflict.

Uitvoering

PHJ belegt momenteel in meerdere Achmea IM Beleggingsfondsen. Het verantwoord beleggingsbeleid voor de beleggingsfondsen van Achmea IM bestaat uit het aangaan van de dialoog (engagement) met ondernemingen, het uitoefenen van invloed via stemrechten, het integreren van duurzaamheidsinformatie (ESG-informatie) in het beleggingsproces (ESG-integratie) en het uitsluiten van ondernemingen en landen. Het beleid is toegepast op de volgende institutionele beleggingsfondsen waarin PHJ participeert:

- Achmea IM Wereldwijd Aandelen Fonds
- Achmea IM Wereldwijd High Yield Fonds
- Achmea IM Euro Investment Grade Credits Fonds

Als uitgangspunt voor het verantwoord beleggingsbeleid van deze fondsen worden de principes van de Global Compact van de Verenigde Naties gehanteerd. Deze tien principes zijn gerelateerd aan de thema's mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie en vinden hun oorsprong in internationaal breed geaccepteerde verdragen zoals de Universele Verklaring inzake de Rechten van de Mens en de conventies van de International Labour Organisation. Daarnaast legt Achmea IM extra aandacht op een vijftal thema's te weten: mensenrechten, arbeidsnormen, natuur & milieu, gezondheid en klimaatverandering.

Bijgaand overzicht geeft aan welke instrumenten van toepassing zijn op de eerder genoemde Achmea IM beleggingsfondsen.

Beleggingsfonds	Stemmen	Dialoog	ESG-integratie	Uitsluiten Controversiële wapens	Uitsluiten Schenders Global Compact	Uitsluiten Landen
Achmea IM Wereldwijd Aandelen Fonds	✓	✓	✓	✓	✓	N/A
Achmea IM Wereldwijd High Yield Fonds	N/A	-	✓	✓	✓	N/A
Achmea IM Euro Investment Grade Credits Fonds	N/A	-	✓	✓	✓	N/A

Ook voor de overige beleggingen in portefeuille wordt in 2019 het duurzaam beleggingsbeleid verder ingevuld.

FINANCIELE PARAGRAAF

Inleiding

Het pensioenfonds wil aan zijn in paragraaf C (Karakteristieken van het fonds) omschreven doelstelling voldoen. Het is daarom belangrijk dat het pensioenfonds over voldoende middelen beschikt om (toekomstige) uitkeringen te kunnen betalen. Het bestuur gebruikt hiervoor de beleidsinstrumenten premiebeleid, toeslagenbeleid en beleggingsbeleid.
In deze paragraaf komen deze instrumenten aan de orde. Na het premie- en toeslagenbeleid geeft het bestuur inzicht in de voorzieningen en reserves.

Premie

Het pensioenfonds kent een drietal premies: de gedempte premie, de kostendekkende premie en de feitelijke premie.

Gedempte premie

De gedempte kostendekkende premie is gelijk aan de som van:

- de koopsom benodigd voor inkoop van de pensioenen in het geldende kalenderjaar;
- de risicopremie voor het niet-ingekochte deel van partner- en wezenpensioen;
- de risicopremie in verband met premievrijstelling en toekenning van arbeidsongeschiktheidspensioen;
- de opslag voor het in stand houden van het vereiste eigen vermogen;
- de opslag voor uitvoeringskosten;
- indien nodig aanvullende premies in het kader van een herstelplan.

De gedempte premie in 2018 bedraagt € 21.162 (in 2017: € 19.274).

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie in 2018 bedraagt € 24.583 (in 2017: € 24.501). De kostendekkende premie geeft de marktwaarde weer van de aangroei van de onvoorwaardelijke pensioenaanspraken. Onderdeel van de kostendekkende premie is de technische koopsom, deze is in 2018 gebaseerd op de rentetermijnstructuur van ultimo 2017.

Feitelijke premie

De premie voor de houtverwerkende industrie en voor de jachtbouw bedraagt in 2018 24,70% van de pensioengrondslag. Daarnaast geldt voor de HVI een premie van 1,5% voor de VPL-/overgangsregeling. De werkgeversbijdrage beide sectoren is 12,35%, de werknemers betalen een eigen bijdrage van 12,35%. De gehele premie wordt volledig geïnd bij de werkgever. In 2018 bedroeg de feitelijke premie (exclusief premie overgangsregeling) € 21.546 (in 2017: € 20.156). De feitelijke premie was daarmee hoger dan de gedempte premie.

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

	2018	2017
Premie exclusief kosten premievrijstelling en risico	17.087	16.893
Benodigd voor kosten (conform J605)	2.746	2.726
Benodigd voor arbeidsongeschiktheid	638	496
Premie risicoherverzekering	1.075	41
Totaal	**21.546**	**20.156**

Toeslag

Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre een toeslag kan worden verleend op de pensioenaanspraken van (gewezen) deelnemers en de pensioenrechten van pensioengerechtigden. Het bestuur dient hierbij rekening te houden met de beschikbare middelen.

Het bestuur hanteert de volgende staffel als leidraad voor toeslagverlening:

- Indien het eigen vermogen zodanig is dat daarmee alle toekomstige toeslagen op basis van de ambitie volledig kunnen worden gerealiseerd, wordt een volledige toeslag verleend;
- Indien het eigen vermogen kleiner of gelijk is aan 10% van de voorziening pensioenverplichtingen wordt geen toeslag verleend;
- Indien het eigen vermogen groter is dan 10% van de voorziening pensioenverplichtingen, doch kleiner is dan het eigen vermogen dat nodig is om de volledige ambitie te kunnen realiseren, wordt de toeslag naar rato verleend, onder voorwaarde dat de pro rata toeslag ten minste 0,5% bedraagt.

RISICOPARAGRAAF

Het Financieel Toetsingskader ("FTK") voor pensioenfondsen is een onderdeel van de Pensioenwet. De regelgeving van het FTK werkt de economische risico´s voor pensioenfondsen verbonden aan onder meer aandelen, valuta's en rente uit. Het vertaalt deze naar vereiste reserveposities en dekkingsgraden. Hiermee worden pensioenfondsen gedwongen te overwegen welk totaal risiconiveau ze kunnen of willen accepteren. Het pensioenfonds zet, binnen de kaders van het geformuleerde risicobeleid, in op maximalisatie van het rendement op het vermogen.

Het pensioenfonds hanteert een integrale risicomanagementaanpak, die is vastgelegd in het beleid IRM en die uitgaat van onderstaande principes.

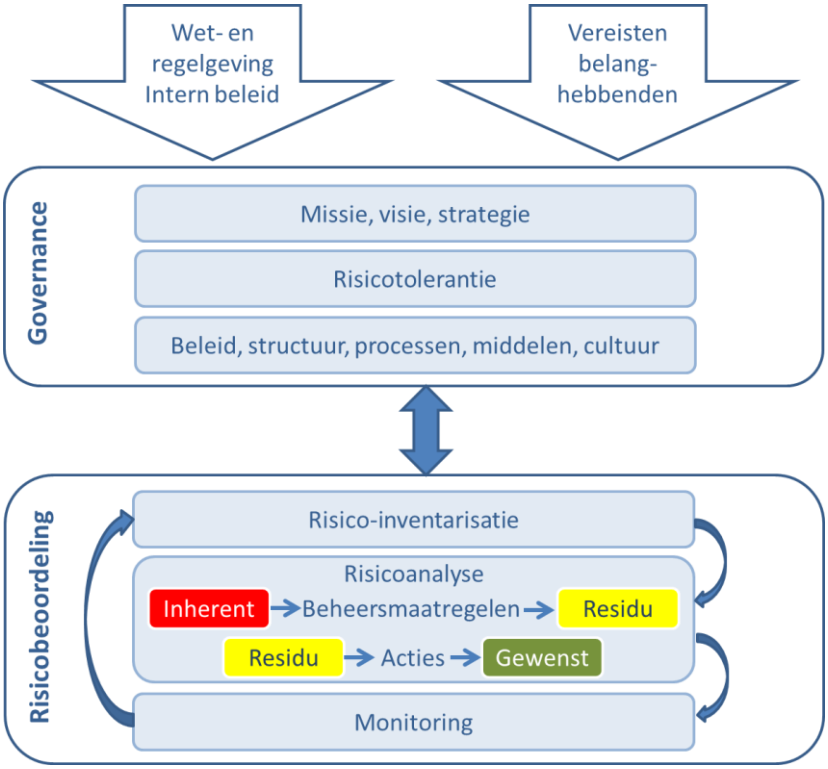

1 Governance

Het bestuur is verantwoordelijk voor het realiseren van de doelstellingen van het fonds, volgend vanuit de missie, visie, strategie van het fonds. Het bestuur bepaalt de koers van het fonds en weegt de factoren af die de koers positief of negatief beïnvloeden. Het bestuur wordt bij het streven om de doelstellingen van het fonds te bereiken, met onzekerheden geconfronteerd. Voor het bestuur is het van belang om vast te stellen welke mate van onzekerheid als acceptabel wordt beschouwd (de risicotolerantie). Integraal risicomanagement stelt het bestuur in staat om op een efficiënte en effectieve wijze om te gaan met onzekerheid en de hieraan verbonden risico's en kansen en het beleid, de structuur, de processen en middelen en de cultuur daarop af te stemmen.

Het bestuur heeft de mogelijke risico's van het fonds in kaart gebracht en bepaald hoe het bestuur met deze risico's om wil gaan. Op basis van een actueel en volledig beeld van alle relevante risico's kan het bestuur gepaste beheersmaatregelen nemen en is het bestuur in control.

Voor de beheersing van de risico's die betrekking hebben op de uitvoering van de pensioenregeling en de werkzaamheden van het fonds, is aansluiting gezocht bij de toezichtkaders van DNB. DNB hanteert daarbij een aanpak van risicoanalyse en risicomitigatie in haar toezicht, genaamd FOCUS!. FOCUS! bouwt voort op de Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode (FIRM), de methodiek die sinds 2005 bij DNB in gebruik is.

FIRM onderscheidt de volgende hoofdrisicocategorieën:

- Matching-/renterisico;
- Marktrisico;
- Kredietrisico;
- Verzekeringstechnisch risico;
- Omgevingsrisico;
- Operationeel risico;
- Uitbestedingsrisico;
- IT-risico;
- Integriteitrisico;
- Juridisch risico.

De eerste vier categorieën zijn financieel van aard, de overige zijn niet-financieel. De hoofdcategorieën zijn verder onder te verdelen naar deelrisico's.

Risico's worden kwalitatief (aan de hand van vooraf vastgestelde referentieschalen) beoordeeld op basis van de waarschijnlijkheid van het optreden van het risico en de impact daarvan op het behalen van de doelstellingen. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen het bruto risico, het netto risico en de risicotolerantie.

Het bruto risico is het risico zonder rekening te houden met eventuele beheersmaatregelen die het bestuur treft om de waarschijnlijkheid en/of impact te beperken. Het bruto risico is afhankelijk van de context waarbinnen het fonds opereert en de doelstellingen.
Ten aanzien van het bruto risico zijn vanuit de risicobereidheid van het fonds vier mogelijke reacties:

- het risico accepteren;
- het risico reduceren door het nemen van aanvullende beheersmaatregelen;
- het risico vermijden door de activiteiten die geraakt worden door het risico te staken;
- het risico overdragen door de activiteiten die door het risico geraakt worden (deels) uit te besteden.

Het netto risico is het risico dat overblijft nadat is gereageerd op de bruto risico's. Indien het netto risico vanuit de risicobereidheid (nog) niet acceptabel is, worden aanvullende acties gedefinieerd om tot de risicotolerantie te komen.

Risico-inschattingen, beheersmaatregelen en acties kunnen wijzigen naar aanleiding van interne en externe ontwikkelingen, maar ook door nieuwe inzichten. Integraal risicomanagement is daardoor een continu proces van inrichten, uitvoeren, rapporteren en bijsturen. Het bestuur maakt hierbij gebruik van een jaarplan IRM. Startpunt van het jaarplan is de jaarlijkse evaluatie van de bestaande risicoanalyses. Tijdens deze evaluatie komen de aandachtspunten naar voren, die onderdeel uit (moeten) maken van het jaarplan.
De aandachtspunten kunnen ontleend zijn aan:

- de dan geldende status van de risicoanalyses;
- actuele ontwikkelingen binnen of buiten het pensioenfonds;
- een noodzakelijke periodieke herijking van een (hoofd)risico;
- onderzoeken van binnen of buiten het pensioenfonds.

De eindverantwoordelijkheid voor de inrichting, aanpassing en bijsturing van de verschillende risico's ligt bij het bestuur.
In de voorbereiding hebben de bestaande bestuurscommissies een adviserende rol op een aantal specifiek aan de betreffende commissie toegewezen risicogebieden. De gedachtegang hierachter is dat risico's het best beoordeeld kunnen worden door de bestuurscommissies, waarvan de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden het dichtst liggen tegen de betreffende risicocategorieën.
Verder is de risicocommissie verantwoordelijk gemaakt voor de bewaking van het integrale risicomanagement van het pensioenfonds, en adviseert hierover aan het bestuur. De risicocommissie bewaakt onder andere de opvolging van acties en de voortgang van de in het jaarplan benoemde activiteiten.
Processen en middelen, die worden gebruikt binnen het risicomanagementproces, kunnen gedelegeerd worden aan diverse externe partijen. Deze partijen rapporteren daarover aan de diverse bestuurscommissies of rechtstreeks aan het bestuur. Ondanks dat bepaalde

activiteiten zijn gedelegeerd of uitbesteed, blijft het bestuur van het pensioenfonds verantwoordelijk voor de beheersmaatregelen met betrekking tot de risico's die samenhangen met de uitvoering door deze partijen.

2 Risicobeoordeling

Onderstaand zijn de risico-inschattingen, beheersmaatregelen en acties opgenomen van de risicocategorieën die door het fonds worden onderscheiden.

De drie belangrijkste netto risico's zijn:

1) Ondernemingsklimaat (onderdeel omgevingsrisico): het risico als gevolg van veranderingen in de omgeving op het gebied van economie, beursklimaat, loon- en/of koopkrachtontwikkeling, maatschappij, politiek en/of technologie.
2) Rente (onderdeel matching-/renterisico): het risico dat rentefluctuaties - als gevolg van ontoereikende afstemming tussen rentegevoelige activa en passiva (inclusief off-balanceposten) op het gebied van renteloopijden en rentevoet - leiden tot ongewenste effecten op balans en resultaat.
3) Verplichtstelling (onderdeel juridisch risico): het risico dat werkgevers en/of werknemers niet zijn aangesloten en/of aangemeld bij het pensioenfonds, terwijl dit op grond van de verplichtstellingsbeschikking wel het geval zou moeten zijn (geen premie, wel recht).

Ten aanzien van ondernemingsklimaat geldt dat zowel de kans als de impact van het risico, gegeven de financiële positie van het fonds en de politiek maatschappelijke discussie over een nieuw pensioenstelsel, als aanzienlijk zijn ingeschat; dit risico heeft de potentie om binnen een jaar op te treden en heeft een uitstralingseffect naar de gehele pensioensector met een mogelijk aanzienlijke daling van deelnemerstevredenheid als gevolg.
Voor renterisico wordt de kans als aanzienlijk ingeschat (potentieel optreden binnen een jaar). Door de beheersmaatregelen die het fonds heeft getroffen, wordt de impact beperkt (maximale daling dekkingsgraad met 5%-punt).
De verplichtstelling heeft in 2018 en 2019 bijzondere aandacht, gegeven de aanzienlijke kans van potentieel optreden binnen een jaar. De impact is beperkt tot gevolgen voor het fonds zelf en heeft naar verwachting een beperkte daling van deelnemerstevredenheid tot gevolg, die is te herstellen. Het handhavingsbeleid is verder uitgewerkt, waarbij onder andere de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de pensioenuitvoerder duidelijk zijn vastgelegd, inclusief de mate van periodiciteit van de verschillende rapportages. Na implementatie hiervan is de verwachting dat de kans kan worden teruggebracht naar beperkt.

Matching-/renterisico

Een pensioenfonds loopt renterisico doordat de waarde van de verplichtingen van het fonds anders op renteveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen.
Het renterisico is het risico als gevolg van het niet gematcht zijn van activa en passiva (inclusief off-balanceposten) dan wel inkomsten en uitgaven in termen van rentevoet, rentetypische looptijden, basisvaluta, liquiditeit typische looptijden en gevoeligheid voor ontwikkeling in prijspeil.

Dit risico is nader onderverdeeld in rente, valuta, liquiditeit en inflatie. Deze risico's zijn met name extern gedreven.
De risico-inschattingen per 31 december 2018 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
Rente	4	x	4	3	x	2	2	x	2
Valuta	2	x	2	1	x	1	1	x	1
Liquiditeit	1	x	1	1	x	1	1	x	1
Inflatie	2	x	2	2	x	2	2	x	2

In 2018 is het matching-/renterisico integraal herijkt, mede als gevolg van de wisseling van de vermogensbeheerdienstverlening van Achmea Investment Management naar NN Investment Partners (NN IP).

Het fonds kiest bewust om een gedeelte van het renterisico niet af te dekken om herstelcapaciteit te behouden. Het pensioenfonds maakt gebruikt van een strategie waarbij 50% van het renterisico op basis van de (UFR) rekenrente afgedekt wordt. De renteafdekking wordt maandelijks gerapporteerd aan het bestuur. De netto impact van renteveranderingen op de dekkingsgraad worden in kwartaal- en risicorapportages inzichtelijk gemaakt. Als onderdeel van de kwartaalrapportage vermogensbeheer wordt daarnaast de effectiviteit van de renteafdekking weergegeven en besproken in de beleggingsadviescommissie en daarna in het bestuur.
Het grootste gedeelte van de beleggingsportefeuille is belegd in euro's genoteerde waarden. De vreemde valuta-exposure van de beleggingscategorieën Aandelen, High Yield en Obligaties Opkomende Markten HC wordt binnen de fondsen gedeeltelijk afgedekt naar Euro's. Het liquiditeitsrisico wordt bewaakt met behulp van een maandelijkse liquiditeit in stress toets. Onderdeel van de toets is de eventuele cashbehoefte vanuit EMIR. Het inflatierisico wordt voor een deel afgedekt door middel van het beleggen in producten die een natuurlijke inflatiebescherming in zich herbergen. Met enige regelmaat wordt beoordeeld of het wenselijk is extra inflatiebescherming in de beleggingsportefeuille aan te brengen.

Ten aanzien van het deelrisico "rente" is de netto kans nog niet op het tolerantieniveau. Om dat niveau te bereiken wordt in 2019 nader onderzoek gedaan naar een mogelijke invulling van het dynamisch afdekkingsbeleid. Verder zullen ook in 2019 de mogelijke gevolgen van Brexit voor het beleggingsbeleid in kaart worden gebracht om hierop zo goed mogelijk te kunnen anticiperen. Tot slot zullen de kosten voor valuta-afdekking in 2019 worden geanalyseerd.

Marktrisico
Het marktrisico is het risico ten gevolge van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een handelsportefeuille.

Dit risico is nader onderverdeeld in prijsvolatiliteit, marktliquiditeit en concentratie en correlatie. Deze risico's zijn met name extern gedreven.
De risico-inschattingen per 31 december 2018 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
Prijsvolatiliteit	3	x	3	2	x	2	2	x	2
Marktliquiditeit	2	x	2	1	x	1	1	x	1
Concentratie en correlatie	2	x	2	1	x	1	1	x	1

In 2018 is het marktrisico integraal herijkt, mede als gevolg van de wisseling van de vermogensbeheerdienstverlening van Achmea Investment Management naar NN Investment Partners (NN IP).

Het fonds kiest voor spreiding in de beleggingsportefeuille qua risicoprofiel van de achterliggende beleggingen in relatie tot de verplichtingen van het fonds. Beleggen in risicovollere producten wordt bewust gedaan in de veronderstelling dat daar een hoger rendement tegenover staat. De strategische mix volgt uit een ALM-studie, die minimaal één keer in de drie jaar wordt uitgevoerd. De nadere tactische invulling vindt plaats in het jaarlijkse beleggingsplan, dat vervolgens gedurende het jaar continu wordt gemonitord. In het beleggingsmandaat zitten restricties ten aanzien van ratings, concentratie en asset categorie. Hierover wordt per kwartaal gerapporteerd. Het fonds heeft gedetailleerde beleggingsrichtlijnen opgesteld voor de fiduciair manager; de fiduciair manager bewaakt deze richtlijnen (mandaatcompliance). Elk kwartaal wordt in een rapportage door de fiduciair manager het volgende vastgelegd:

- de ontwikkeling van de geschatte dekkingsgraad gedurende het kwartaal;
- de behaalde rendementen in het kwartaal en vanaf de vorige jaarultimo per beleggingscategorie, inclusief de eventuele derivatenportefeuilles;
- de realisatie van het gevoerde beleggingsbeleid van de operationeel vermogensbeheerders.

Daarnaast wordt door de fiduciair manager op maandbasis een portefeuilleoverzicht inclusief rendementsoverzicht verstrekt.
Verder verstrekt de fiduciair manager op kwartaalbasis een risicorapportage, waarin de belangrijkste marktrisico's zijn weergegeven.

In 2019 zal DNB een risicogebaseerd on-site onderzoek bij het fonds uitvoeren over de onderwerpen financiële opzet, het (strategisch) beleggingsbeleid, de beheersing van de beleggingsportefeuille en/of de besluitvormingsprocessen (governance) binnen het fonds. Verder zullen ook in 2019 de mogelijke gevolgen van Brexit voor het beleggingsbeleid in kaart worden gebracht om hierop zo goed mogelijk te kunnen anticiperen.

Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico dat een kredietnemer zijn afgesproken betalingen niet nakomt of dat de kredietwaardigheid van een kredietnemer afneemt, waardoor de kredietverstrekker financiële schade oploopt.

De risico-inschatting per 31 december 2018 luidt:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
Krediet	3	x	2	2	x	1	2	x	1

In 2018 is het kredietrisico integraal herijkt, mede als gevolg van de wisseling van de vermogensbeheerdienstverlening van Achmea Investment Management naar NN Investment Partners (NN IP).

Het fonds let scherp op kredietwaardigheid en liquiditeit. Binnen de beleggingsportefeuilles worden limieten opgenomen op kredietwaardigheidratings van beleggingen in instrumenten, landen en/of sectoren. Bij het aangaan van nieuwe derivatentransacties wordt de tegenpartij getoetst op kredietwaardigheid, bestaande exposure en aan de hand van de gehanteerde watchlist. Het pensioenfonds doet geen discretionaire rente-afdekking. Maximale posities en vereiste soorten dekking komen tot uiting in de DMR fondsen (Duration Matching Range). Die wisselen dagelijks onderpand uit met tegenpartijen. Over de onderpandposities en de kwaliteit daarvan wordt gerapporteerd. Door het stellen van onderpand en het spreiden over meerdere tegenpartijen wordt het verlies bij een faillissement van één van deze partijen beperkt.

Ook in 2019 zullen de mogelijke gevolgen van Brexit voor het beleggingsbeleid in kaart worden gebracht om hierop zo goed mogelijk te kunnen anticiperen.

Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen.

Dit risico is nader onderverdeeld in sterfte/langleven, arbeidsongeschiktheid en concentratie en correlatie. Deze risico's zijn met name extern gedreven.

De risico-inschattingen per 31 december 2018 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
Sterfte	4	x	4	2	x	1	2	x	1
Arbeidsongeschiktheid	3	x	3	2	x	2	2	x	2
Concentratie en correlatie	1	x	1	1	x	1	1	x	1

In 2018 is het verzekeringstechnisch risico integraal herijkt. Tevens zijn de gevolgen van de nieuwe prognosetafels vanuit het Actuarieel Genootschap in kaart gebracht.

De belangrijkste risico's voor het fonds zijn de levensverwachting en arbeidsongeschiktheid. Het verzekeringstechnisch risico wordt bewaakt aan de hand van de jaarlijkse actuariële analyses van het fonds en landelijke publicaties inzake levensverwachting en arbeidsongeschiktheid. Het fonds houdt een IBNR-voorziening aan. Het risico bij overlijden en arbeidsongeschiktheid is herverzekerd.

Omgevingsrisico

Het omgevingsrisico is het risico als gevolg van buiten het pensioenfonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Dit risico is nader onderverdeeld in concurrentie, afhankelijkheid, reputatie en ondernemingsklimaat. Deze risico's zijn met name extern gedreven.

De risico-inschattingen per 31 december 2018 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
Concurrentie	4	x	4	2	x	2	2	x	2
Afhankelijkheid	4	x	3	2	x	2	2	x	2
Reputatie	3	x	4	1	x	2	1	x	2
Ondernemingsklimaat	4	x	4	3	x	3	3	x	3

De risicotolerantie "aanzienlijk" wordt ingegeven door het feit dat het risico in hoge mate afhankelijk is van externe niet direct door het fonds te beïnvloeden factoren, waarvan het verder reduceren onevenredige aanvullende inspanningen van het fonds vereist.

In 2018 is het omgevingsrisico integraal herijkt.

Dit risico is voor het fonds zelf het minst direct te beïnvloeden. Om die reden volgt het fonds ontwikkelingen in de nabije omgeving van het fonds op de voet. Dit betreft met name ontwikkelingen bij aangesloten werkgevers, media-aandacht voor pensioen in algemene zin en media-aandacht voor het fonds in het bijzonder. Communicatie en engagement zijn belangrijke instrumenten voor het fonds in de beheersing van het omgevingsrisico. Het fonds is verplicht gesteld. De berekening van de Z-score en de performancetoets wordt jaarlijks gemonitord door de beleggingsadviescommissie en gecertificeerd door de accountant.. Het fonds beschikt over een communicatiebeleidsplan, van waaruit jaarlijks een jaarplan wordt afgeleid. Daarnaast heeft het fonds een transparantiedocument en een crisis- en communicatienoodplan. Tevens bewaakt het fonds haar onafhankelijkheid bij beleidsbeslissingen en ziet erop toe dat deze beleidsbeslissingen vrij van belangenverstrengeling worden genomen. Het fonds beschikt tot slot over een beleid verantwoord beleggen. Dit beleid bestaat uit engagement (aangaan van dialoog met ondernemingen), corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en tot slot uitsluitingsbeleid.

In 2019 zullen de verplichtingen vanuit de Nederlandse wet- en regelgeving ingevolge de IORP II richtlijn worden geïmplementeerd, waaronder het geven van invulling aan het beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen en op het gebied van deelnemercommunicatie. Daarnaast zal in 2019 aandacht uitgaan naar de implementatie van de Uniforme RekenMethodiek (URM) in de deelnemercommunicatie.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat samenhangt met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting of procesuitvoering.

Dit risico is nader onderverdeeld in (pre)acceptatie/transactie, uitkering/betaling/settlement, informatie, productontwikkeling, kosten, personeel en fraudegevoeligheid. Deze risico's zijn met name intern gedreven.

De risico-inschattingen per 31 december 2018 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
(pre)acceptatie / transactie	3	x	3	1	x	1	1	x	1
Inrichting betalingsproces	3	x	3	2	x	1	2	x	1
Informatie	3	x	3	1	x	1	1	x	1

Productontwikkeling	3	x	3	1	x	1	1	x	1
Kosten	3	x	4	2	x	2	2	x	2
Personeel	3	x	3	1	x	1	1	x	1
Fraudegevoeligheid	3	x	4	2	x	2	2	x	2

Het bestuur stelt hoge kwaliteitseisen op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts van zowel het pensioenfonds als de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn. De belangrijkste onderdelen van operationeel risico, die de bestuursorganen betreft zijn informatie (ter ondersteuning van adequate managementbeslissingen), kosten en geschiktheid (kennis, ervaring, competenties en gedrag). Het bestuur heeft uit haar midden diverse adviescommissies ingesteld. Deze commissies worden ondersteund door externe adviseurs. Verantwoording over het gevoerde beleid wordt afgelegd aan het verantwoordingsorgaan. Om de kosten te bewaken wordt jaarlijks een begroting opgesteld. Elk kwartaal vindt een beoordeling plaats of de kosten binnen de begroting blijven. Afwijkingen van de begroting zijn slechts mogelijk indien onderbouwd en door het bestuur geaccordeerd. Het fonds beschikt over een geschiktheidsplan inclusief opleidingsplan. Jaarlijks evalueert het bestuur het eigen functioneren.
De kwaliteitseisen met betrekking tot de organisaties, waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed, vallen onder uitbestedingsrisico. Het fonds beschikt over een uitbestedingsbeleid, waarin het proces rondom nieuwe en bestaande uitbestedingen is vastgelegd alsmede de eisen die daarbij aan een uitvoerder worden gesteld.

In 2018 zijn met de pensioenuitvoerder concrete afspraken gemaakt over de uitvoering van handhaving van de verplichtstelling (waaronder DGA- en looncontroles). Daarnaast is een nieuw opvolgingsplan vastgesteld.

Uitbestedingsrisico
Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel, worden geschaad.

Dit risico is per externe uitvoerder nader onderverdeeld in continuïteit bedrijfsvoering, integriteit, kwaliteit dienstverlening en IT. Deze risico's zijn met name extern gedreven.
De risico-inschattingen per 31 december 2018 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
NN IP*									
Continuïteit	-	x	-	-	x	-	-	x	-
Integriteit	-	x	-	-	x	-	-	x	-
Kwaliteit	-	x	-	-	x	-	-	x	-
IT	-	x	-	-	x	-	-	x	-
AZL									
Continuïteit	4	x	4	1	x	1	1	x	1
Integriteit	3	x	3	1	x	1	1	x	1
Kwaliteit	3	x	3	1	x	1	1	x	1
IT	-	x	-	-	x	-	-	x	-

* I.v.m. de transitie is dit nog niet gedaan.

In 2018 is speciale aandacht uitgegaan naar de monitoring van mogelijke continuïteits-, integriteits- of kwaliteitsissues gedurende de periode van overgang van de pensioenadministratie van Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar AZL. Als onderdeel hiervan is in 2018 is een integrale uitbestedingsrisicoanalyse van AZL uitgevoerd. Eind 2018 is het uitbestedingsbeleid geactualiseerd, waarbij onder andere aandacht is geschonken aan beheersmaatregelen aangaande voorwetenschap bij externe uitvoerders.

In 2019 zal als gevolg van wisseling van de vermogensbeheerdienstverlening van Achmea Investment Management naar NN Investment Partners (NN IP) een integrale uitbestedingsrisicoanalyse van NN IP plaatsvinden. Daarnaast zal voor zowel AZL als NN IP het IT-risico als deelrisico van het uitbestedingsrisico nader in kaart worden gebracht. In het kader van AVG zijn in 2018 verwerkersovereenkomsten gesloten met alle uitbestedingspartijen.

Het uitbestedingsrisico vormt een zeer belangrijk aandachtsgebied voor het fonds. Zowel het pensioenbeheer als het vermogensbeheer is uitbesteed. Dit risico vormt als het ware de keerzijde van met name het operationeel risico, het IT-risico en het integriteitsrisico van het fonds zelf. Het fonds verwacht van de externe uitvoerders een minimaal aan dat van het pensioenfonds gelijkwaardig niveau van beheersing van integriteitsrisico's. Het fonds beheerst operationele risico's zoveel mogelijk door eisen te stellen aan zijn dienstverleners. Daarbij kan worden gedacht aan regels aangaande de continuïteit, integriteit en kwaliteit van de door de externe dienstverleners te leveren werkzaamheden en van de bij deze dienstverleners werkzame personen. Het fonds laat zich regelmatig informeren over de wijze waarop de externe uitvoerders deze risico's beheersen. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van diverse maand-, kwartaal- en/of jaarrapportages van de externe uitvoerders, zoals DVO-rapportages, beleggingsrapportages, rapportages niet-financiële risico's en ISAE 3402. Daarnaast voert het fonds jaarlijks evaluatiegesprekken met de externe uitvoerders en wordt de financiële gezondheid van de externe uitvoerders beoordeeld.

IT-risico

Het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.

Dit risico is nader onderverdeeld in strategie en beleid, beveiliging en beheersbaarheid en continuïteit. Deze deelrisico's zijn in kaart gebracht voor het bestuur en de bestuursorganen. Deze risico's zijn met name intern gedreven.
Voor pensioenbeheer en vermogensbeheer is IT-risico als afzonderlijk onderdeel van het uitbestedingsrisico opgenomen.
De risico-inschattingen per 31 december 2018 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
Strategie en beleid	4	x	2	3	x	1	2	x	1
Beveiliging	4	x	2	3	x	1	2	x	1
beheersbaarheid en continuïteit	4	x	2	3	x	1	2	x	1

De kans van de netto risico's is nog niet op het tolerantieniveau. Om dat niveau te bereiken wordt in 2019 de gedragscode aangepast op het gebruik van IT-middelen ten behoeve van het fonds en worden bestuurs(orgaan)leden geattendeerd op deze verplichtingen in de gedragscode.

Door de volledige uitbesteding van het pensioen- en vermogensbeheer beschikt het fonds niet over een eigen IT-infrastructuur. Voor het fonds zelf beperkt dit risico zich tot de hardware en software die leden van het bestuur en van de bestuursorganen gebruiken voor het uitoefenen van hun functie. Het fonds laat in de gedragscode opnemen dat zij verwacht dat de bestuurs(orgaan)leden voor het gebruik van de IT-middelen, die zij voor het uitoefenen van hun functie gebruiken, voldoen aan de normen die vandaag de dag aan de beheersbaarheid, continuïteit en beveiliging van IT worden gesteld.

In het kader van AVG zijn in 2018 duidelijke afspraken gemaakt met uitbestedingspartijen over opslag en verzending van vertrouwelijke bestuursinformatie.

Integriteitrisico

Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van het pensioenfonds dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van het pensioenfonds in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het pensioenfonds opgestelde normen.

Dit risico is nader onderverdeeld in benadeling derden, voorwetenschap, witwassen, terrorismefinanciering en onoorbaar handelen. Deze risico's zijn met name intern gedreven.
De risico-inschattingen per 31 december 2018 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
benadeling derden	3	x	3	1	x	1	1	x	1
Voorwetenschap	4	x	4	1	x	1	1	x	1
Witwassen	2	x	2	1	x	1	1	x	1
Terrorismefinanciering	2	x	2	1	x	1	1	x	1
onoorbaar handelen	2	x	2	1	x	1	1	x	1

Integer handelen is binnen het fonds verankerd in de totale compliance-structuur. Alle betrokkenen bij het fonds, zowel intern als extern, worden geacht te voldoen aan het geheel van interne en externe wet- en regelgeving, dat op het fonds van toepassing is. Bij bestuursbesluiten wordt altijd in ogenschouw genomen of er voldoende rekening is gehouden met evenwichtige belangenbehartiging en of er sprake is van mogelijke integriteitsissues. Het fonds beschikt onder andere over een gedragscode, een incidenten- en klokkenluidersregeling, een klachten- en geschillenprocedure en een geschillencommissie. Een externe compliance officer ziet toe op naleving van de gedragscode en klokkenluidersregeling en brengt hierover verslag uit aan het bestuur. De bij de gedragscode behorende nalevingsverklaring wordt jaarlijks door de bestuursleden ondertekend. Tevens inventariseert het fonds jaarlijks de (neven)functies. Het fonds volgt de wet- en regelgeving rondom witwassen en terrorismefinanciering en toetst bij wijzigingen in wet- en regelgeving de opvolging daarvan door de externe uitvoerders.

Juridisch risico

Het juridisch risico is het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van de rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

Dit risico is nader onderverdeeld in wet- en regelgeving, naleving, aansprakelijkheid, afdwingbaarheid contracten en verplichtstelling. Deze risico's zijn met name intern gedreven.
De risico-inschattingen per 31 december 2018 per deelrisico luiden:

Risicocategorie	**Bruto (kans x impact)**			**Netto (kans x impact)**			**Tolerantie (kans x impact)**		
	(4 = hoog; 3 = aanzienlijk; 2 = beperkt; 1 = laag)								
wet- en regelgeving	4	x	4	2	x	2	2	x	2
Naleving	1	x	4	1	x	1	1	x	1
Aansprakelijkheid	3	x	3	2	x	2	2	x	2
afdwingbaarheid contracten	4	x	4	2	x	2	2	x	2
verplichtstelling	3	x	4	3	x	2	2	x	2

Ten aanzien van het deelrisico "verplichtstelling" is de netto kans nog niet op het tolerantieniveau. Om dat niveau te bereiken wordt in 2019 nader onderzoek gedaan naar de juistheid en volledigheid van het aangesloten werkgeversbestand.

In 2018 is een risicoanalyse op het deelrisico "verplichtstelling" uitgevoerd. Naar aanleiding hiervan is het handhavingsbeleid verder uitgewerkt, waarbij onder andere de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de pensioenuitvoerder duidelijk zijn vastgelegd, inclusief de mate van periodiciteit van de verschillende rapportages.

Het fonds maakt bij de opstelling van alle voor het fonds relevante juridische documenten gebruik van de diensten van daarin gespecialiseerde partijen. Veranderingen in wet- en regelgeving, op terreinen die direct dan wel indirect pensioenen raken, worden besproken en waar nodig wordt actie ondernomen. Het bestuur blijft op de hoogte van wijzigingen in wet- en regelgeving door het volgen van themabijeenkomsten, media, vakliteratuur en nieuwsbrieven op het gebied van pensioen- en vermogensbeheer.

VERWACHT EN GEPLAND VOOR 2019

Stuurgroep Toekomst

In Q4 2018 heeft het bestuur een stuurgroep Toekomst aangesteld. De stuurgroep Toekomst zal zich bezighouden met het onderzoek in 2019 en hierover advies uitbrengt aan het bestuur. De stuurgroep zal daarbij de door het bestuur eerder vastgestelde uitgangspunten nemen, welke gebruikt zijn in de transitiegesprekken in 2016. De stuurgroep zal in 2019 periodiek het bestuur, de CAO-partijen en de fondsorganen over haar werkzaamheden en het proces informeren.

IORP II

In januari 2019 is de Europese Richtlijn IORP II in werking getreden. Als gevolg van de implementatie van deze wetgeving heeft het bestuur in november 2018 een besluit genomen over de invulling van de drie sleutelfuncties (de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie). De interne auditfunctie wordt door de (waarnemend) voorzitter van de BAC bekleed en de risicobeheerfunctie door de voorzitter van de Risicocommissie. De actuariële functie wordt uitbesteed aan de certificerend actuaris Willis Towers Watson. De uitvoerende werkzaamheden zullen worden belegd binnen het fonds of worden uitbesteed aan een externe partij. Daarnaast past het fonds in het kader van de implementatie van IORP II in 2019 diverse fondsdocumenten aan. In 2019 zal het bestuur ook aandacht besteden aan de verdere uitwerking van het integraal risicomanagementbeleid en het beleid in overeenstemming brengen met de IORP II wetgeving.

Nieuw pensioenstelsel

De overheid en de pensioensector werken al jarenlang hard aan een nieuw pensioenstelsel. Het kabinet verwacht dat de wetgeving in 2020 gereed is en het nieuwe pensioenstelsel vervolgens geïmplementeerd kan worden. Hoewel een algemene tijdslijn nog ontbreekt, zal het bestuur in 2019, met het oog op een mogelijke implementatie, de ontwikkelingen nauwgezet monitoren en waar nodig voorbereidingen treffen om de impact van de overgang naar een nieuw pensioenstelsel in kaart brengen.

VASTSTELLING VAN HET BESTUURSVERSLAG DOOR HET BESTUUR

Het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw heeft het Bestuursverslag 2018 vastgesteld in de vergadering van 12 juni 2019.

Amsterdam, 28 juni 2019
Namens het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw,

---	---
De heer J.J. van den Heuvel	De heer H. Roeten
Voorzitter	Secretaris

Jaarrekening

Balans per 31 december

Na bestemming van het saldo van baten en lasten

Bedragen x € 1.000		2018 €	2017 €
Activa			
Beleggingen voor risico pensioenfonds			
Vastgoedbeleggingen	1	43.545	29.041
Aandelen	1	81.789	93.353
Vastrentende waarden	1	395.503	383.478
Derivaten	1	-	16.041
Overige beleggingen	1	19.939	17.245
		540.776	539.158
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		24	24
Vorderingen en overlopende activa			
Overige vorderingen	2	5.104	4.252
Overige Activa			
Liquide middelen	3	2.911	1.331
Totaal activa		**548.815**	**544.765**

Bedragen x € 1.000		2018 €	2017 €
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves			
Stichtingskapitaal	4	0	0
Premiebestemmingsreserve	4	1.001	-
Algemene reserve	4	-3.967	15.108
		-2.966	**15.108**
Technische voorzieningen			
Voorziening pensioenverplichtingen	5	549.748	519.826
Overige schulden en overlopende passiva			
Crediteuren	6	255	–
Overige kortlopende schulden	7	1.778	9.831
		2.033	9.831
Totaal passiva		**548.815**	**544.765**

Staat van baten en lasten

Bedragen x € 1.000		2018 €	2017 €
Baten			
Premiebijdragen voor risico fonds (van werkgevers en Werknemers)	9	22.144	26.425
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	10	454	14.624
Overige baten	11	5	13
		22.603	**41.062**
Lasten			
Pensioenuitkeringen	12	7.709	7.578
Pensioenuitvoeringskosten	13	1.997	2.840
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen			
Pensioenopbouw		18.861	19.050
Indexering en overige toeslagen		-	-3
Rentetoevoeging		-1.337	-1.118
Onttrekking voor pensioenuitkeringen		-7.438	-7.066
Onttrekking voor pensioenuitkeringen afkoop		-236	-416
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-587	54
Wijziging marktrente		26.055	-7.905
Wijziging actuariële uitgangspunten		-6.605	-
Dotatie voor pensioenuitvoeringskosten		-266	412
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling		-	6.100
Overig mutatie voorziening pensioenverplichtingen		1.475	-1.434
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen	14	29.922	7.674
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen		-	6
Saldo overdracht van rechten voor risico fonds	15	1.026	-178
Overige lasten	16	23	43
		40.677	**17.963**
Saldo van baten en lasten		**-18.074**	**23.099**
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Algemene reserve		-19.074	23.099
Premiebestemmingsreserve		1.000	-
Saldo van baten en lasten		**-18.074**	**23.099**

Kasstroomoverzicht

(x.€1.000)
Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2018	2017
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen risico fonds (incl. VPL)	22.983	21.035
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	432	151
Betaalde pensioenuitkeringen	-7.709	-7.573
Betaalde waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	-1.458	-72
Betaalde pensioenuitvoeringskosten en bankkosten	-2.600	-2.452
Overige baten en lasten	-18	-
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	**11.630**	**11.089**
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	555.998	102.552
Aankopen van beleggingen	-568.072	-115.532
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	2.067	2.854
Saldo overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten	308	308
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-351	-876
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	**-10.050**	**-10.694**
Mutatie liquide middelen	**1.580**	**395**

Samenstelling geldmiddelen	**2018**	**2017**
Liquide middelen aan het begin van het boekjaar	1.331	936
Netto kasstroom	1.580	395
Liquide middelen aan het eind van het boekjaar	**2.911**	**1.331**

ALGEMENE TOELICHTING

Activiteiten

Het doel van de Bedrijfstakpensioenfonds Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 41145265, statutair gevestigd te Rijnzathe 12 De Meern (hierna het 'fonds') is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers.

Algemeen - overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ610), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in euro's.
De presentatie van alle bedragen vindt plaats in duizenden euro's. Het bestuur heeft op 12 juni 2019 de jaarrekening opgemaakt.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar, met uitzondering van de toegepaste schattingswijziging (zie onderstaand onder "schattingswijziging 2018").

Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich een oordeel en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Schattingswijziging 2018
In 2018 heeft een schattingswijziging voor de berekening van de technische voorziening plaatsgevonden. Het bestuur heeft in de vergadering 16 oktober 2018 besloten per 31 december 2018 over te gaan naar de sterftetafel AG 2018. De overige grondslagen blijven ongewijzigd. Het effect van deze wijziging bedraagt € 6.605 ten gunste van het resultaat.

Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Beleggingen voor risico pensioenfonds

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen, e.d. worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Waardering bij eerste opname
Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde plus eventuele direct toerekenbare transactiekosten. De reële waarde is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen die tot een transactie bereid en die onafhankelijk van elkaar zijn. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de transacties niet in het kader van executie of liquidatie worden uitgevoerd.
Na eerste opname worden vastgoedbeleggingen, aandelen, vastrentende waarden, derivaten en overige beleggingen als volgt gewaardeerd:

Vastgoedbeleggingen
De niet beursgenoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Aandelen, indirecte vastgoedbeleggingsfondsen en overige beleggingen
De niet beursgenoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Vastrentende waarden
Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Overige beleggingen
Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde en betreffen beleggingsdebiteuren, beleggingscrediteuren en liquide middelen.

Herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. Bij de waardering worden de herverzekerde uitkeringen contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur, onder toepassing van de actuariële grondslagen van het fonds.

Bij de waardering van de vorderingen wordt rekening gehouden met de kredietwaardigheid van de herverzekeraar (afslag voor kredietrisico).

Vorderingen en overlopende activa

Overige activa en vorderingen en overlopende activa worden bij eerste opname gewaardeerd op reële waarde. Na eerste opname worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen
Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het fonds en risico deelnemers en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.
In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel ToetsingsKader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek.

Premiebestemmingsreserve
Voor werkgevers en werknemers in de bedrijfstak voor de Houtverwerkende Industrie wordt de premie die tot en met 31 december 2017 voor de financiering van de overgangsregeling werd betaald, voor de jaren 2018 tot en met 2020 toegevoegd aan de premiebestemmingsreserve HVI. Deze premie is gelijk aan 1,5% van de in de basisregeling geldende pensioengrondslag. Met ingang van 2018 kan de premie voor de basisregeling voor de aangesloten ondernemingen in de Houtverwerkende Industrie mede uit deze premiebestemmingsreserve worden gefinancierd.
CAO partijen in de Houtverwerkende Industrie besluiten jaarlijks over eventuele aanwending voor de financiering van de basisregeling. Aan de premiebestemmingsreserve wordt jaarlijks het behaalde rendement van het pensioenfonds exclusief de rente-overlay toegevoegd.
Een eventueel aanwezig saldo in de premiebestemmingsreserve HVI zal overigens aangewend moeten worden om een vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten te voorkomen dan wel te beperken.

Technische voorzieningen voor risico fonds

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de VPV is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van *ex ante*-condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

De VPV is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

<u>Rekenrente</u>
De verdiscontering van de uitkeringenstroom vindt plaats op basis van de ‘swap’-rentecurve van de door de De Nederlandsche Bank N.V. voorgeschreven rentetermijnstructuur.

<u>Sterfte</u>
Voor het ouderdoms- en nabestaanden pensioen: prognosetafel AG2018, (2017: AG2016) rekening houdend met leeftijd- en inkomensafhankelijks correctiefactoren op basis van de correctietabel inkomensgroep “Laag midden/Midden”(mercer-model 2016).

<u>Wezenpensioen</u>
Het wezenpensioen wordt afgeleid van het bereikbare partnerpensioen. Een ingegaan wezenpensioen wordt gereserveerd op het leven van de wees, waarbij bij een leeftijd tot 21 jaar de resterende duur tot 21 jaar in aanmerking wordt genomen en bij een leeftijd boven 21 jaar de resterende duur tot 27 jaar. Voor het uitgesteld wezenpensioen is een opslag van 5% gehanteerd op de technische voorziening van het nog niet ingegaan partnerpensioen tot de pensioenrichtleeftijd.

<u>Partnerpensioen</u>
Voor het opgebouwd partnerpensioen wordt tot de pensioenleeftijd het systeem van onbepaalde partner gehanteerd. Hierbij wordt als gehuwdheidsfrequentie rekening gehouden met de volgens de AG frequenties GBM/GBV 85-90 vermenigvuldigd met 0,8 met 1 vanaf pensioenleeftijd 65 jaar. Na de pensioendatum wordt de voorziening voor het nabestaandenpensioen bepaald op basis van het werkelijk leeftijdsverschil en werkelijk geslacht.

<u>Voorzieningen WAO-hiaat, IBNR PVI</u>
Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers en ingegaan AOP is uitgegaan van een revalidatiekans van 10% conform ABTN.

Er wordt tevens een voorziening aangehouden voor nog niet gemelde schadegevallen voor voortgezette pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid (IBNR PVI). Deze is gelijk aan 2x de jaaropslag over de premie voor arbeidsongeschiktheidsrisico ofwel 6% van de feitelijke premiegrondslag in het verslagjaar.

Administratievoorziening
Het fonds hanteert een kostenvoorziening ter dekking van toekomstige uitvoeringskosten. Het niveau van de voorziening dient voldoende te zijn in zowel de situatie van continuïteit, als ook in een situatie van discontinuïteit (beëindiging pensioenopbouw). In 2016 is hiertoe een onderzoek uitgevoerd. Uit dit onderzoek is gebleken dat een kostenvoorziening van 3,7% van de netto technische voorziening voldoende toereikend is in beide situaties.

Niet opgevraagd pensioen
De berekening vindt plaats gedurende een periode van maximaal 5 jaar. Dat houdt in dat vanaf de pensioenrichtleeftijd er gedurende vijf jaar een voorziening wordt aangehouden. Indien de deelnemer of nabestaande zich niet binnen de vijf jaar meldt, valt de reservering vrij ten gunste van het fonds. Indien een deelnemer zich na 5 jaar meldt, zal er alsnog een voorziening getroffen worden voor de deelnemer. In verband met de kans dat een pensioengerechtigde zich alsnog meldt wordt de berekende voorziening nog gecorrigeerd met de factor 30%.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste opname gewaardeerd op reële waarde. Na eerste opname worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum de totale activa minus de schulden (zijnde totale activa -/- premiebestemmingsreserve -/- overige schulden en overlopende passiva) te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

GRONDSLAGEN VOOR BEPALING RESULTAAT

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen voor risico fonds (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.
De premiebaten in het boekjaar zijn gebaseerd op definitieve loonsomopgaven van de werkgevers.
Onder premiebijdragen risico fonds is separaat opgenomen (t/m 2017) de hoogte van de inkoopsom(men) inzake ingekochte pensioenaanspraken uit hoofde van VPL.

Beleggingsresultaten

Algemeen
De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten
Onder Directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden (muv vastrentende waarde beleggingsfondsen) verstaan de renteopbrengst (ontvangen coupon, verminderd met de gekochte rente en vermeerderd met de verkochte rente en de mutatie opgelopen rente gedurende boekjaar) verminderd met de kosten;
bij de zakelijke waarden wordt, voor wat betreft de aandelen en beleggingsfondsen verstaan het bruto dividend voor aftrek van dividendbelasting, verminderd met de kosten. De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten
Onder Indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:
Gerealiseerde en niet-gerealiseerde koers- & valutaverschillen van beleggingsfondsen.

Zowel de gerealiseerde als de niet-gerealiseerde koers- en valutakoersresultaten van beleggingen worden als waardeverandering in de staat van baten en lasten verantwoord.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. De kosten vermogensbeheer in de jaarrekening bestaan uit externe kosten. De toegerekende interne kosten komen ten laste van het rendement van de beleggingen.

Aan- en verkoopkosten

Aan- en verkoopkosten van beleggingen worden opgenomen in de kostprijs respectievelijk in mindering gebracht op de verkoopopbrengst van de betreffende beleggingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Indexering en overige toeslagen

Per 1 januari 2018 is er geen toeslagverlening geweest. Per 1 januari 2019 is er eveneens geen toeslag verleend.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen
Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorzieningen betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Dotatie voor pensioenuitvoeringskosten
In 2018 is 3,7% (2017: 3,7%) van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt in 2018 3,7% (2017: 3,7%) van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Inkoop uit hoofde van VPL-regeling

De inkoop van aanspraken vond plaats op basis van de grondslagen voor de kostendekkende premie gebaseerd op de rentetermijnstructuur van 31 december van het voorgaande inkoopjaar, inclusief een opslag gelijk aan de dekkingsgraad per ultimo van het daaraan voorafgaande jaar. CAO-partijen in de houtverwerkende Industrie hebben besloten deze overgangsregeling per 31 december 2017 te beëindigen.

Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld overeenkomstig de directe methode. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioen- en beleggingsactiviteiten.

Toelichting op de balans

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

De beleggingen voor risico pensioenfonds zijn als volgt samengesteld:

Stand

Bedragen x € 1.000	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende Waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 31 december 2016	25.706	96.269	349.501	14.595	19.049	505.120
Aankopen / verstrekkingen	1.150	10.149	82.341	-	21.892	115.532
Verkopen / aflossingen	-	-22.110	-53.869	-1.483	-25.090	-102.552
Overige mutaties	846	-	8.431	-9.658	73	-308
Waardemutaties	1.339	9.045	-2.926	3.701	1.321	12.480
Stand per 31 december 2017	29.041	93.353	383.478	7.155	17.245	530.272
Overdracht / her-classificatie	-	-	6.368	-6.368	-	-
Aankopen	12.172	52.124	315.927	160.400	27.451	568.074
Verkopen	-628	- 56.240	- 313.302	-161.570	-24.258	-555.998
Overige mutaties*)	-133	-	-414	-	237	-310
Waardemutaties	3.093	-7.448	3.446	383	-736	-1.262
31 december 2018	43.545	81.789	395.503	-	19.939	540.776

*) de overige mutaties betreffen mutaties in beleggingsdebiteuren en liquide middelen

Als gevolg van de transitie zijn de aan- en verkopen fors hoger in vergelijking met vorig jaar.
Derivaten zitten nu opgenomen in de afzonderlijke fondsen en worden niet meer apart gepresenteerd.

Per 31 december 2018 en 2017 zijn er geen directe beleggingen in de premiesponsor.

Securities lending
Alleen het Blackrock emerging index fonds maakt gebruik van securities lending. Deze opbrengsten komen deels toe aan het fonds en maken deel uit van de waardering van dit beleggingsfonds. Het aan het fonds toewijsbare resultaat hiervan (als onderdeel van de getoonde beleggingsperformance) is niet nauwkeurig vast te stellen.

Level-classificatie van de beleggingen

2017 Bedragen x € 1.000	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende Waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
niveau 1: genoteerde marktprijs	977	-	876	-	46	1.899
niveau 2: onafhankelijke taxatie	-	-	-	-	-	-
niveau 3: netto contante waarde	-	-	36.398	7.155	-	43.553
niveau 4: andere methode	28.064	93.353	346.204	-	17.199	484.820
Stand per 31 december 2017	29.041	93.353	383.478	7.155	17.245	530.272

Level-classificatie van de beleggingen

2018 Bedragen x € 1.000	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende Waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
niveau 1: genoteerde marktprijs	-	-	-	-	-	-
niveau 2: onafhankelijke taxatie	-	-	-	-	-	-
niveau 3: netto contante waarde	-	-	36.706	-	-	36.706
niveau 4: andere methode	43.545	81.789	358.797	-	19.939	504.070
Stand per 31 december 2018	43.545	81.789	395.503	-	19.939	540.776

Onderpand met betrekking tot derivaten

De derivaten zitten nu opgenomen in de afzonderlijke fondsen en worden niet meer apart gepresenteerd.

Voor de beleggingen opgenomen in niveau één is de reële waarde afgeleid van ter beurze genoteerde marktprijzen waarbij geldt dat sprake is van voldoende liquiditeit op de markt waar het financiële instrument verhandeld wordt. De boekwaarden van derivaten (niveau 3) zijn in het geheel afgeleid van netto-contante-waarde berekeningen op basis van waarneembare marktdata ten aanzien van rentecurves. De actuele waarde van participaties in beleggingsfondsen (zowel aandelen als vastrentende waarden) is bepaald op basis van de nettovermogenswaarde zoals gepubliceerd door de fondsbeheerder (niveau 4: andere methode). Bij de vastgoedbeleggingen in niveau 4 wordt bij de vaststelling van de waarde gebruik gemaakt van taxatierapporten.

Vastgoedbeleggingen

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Indirect vastgoed	42.701	28.064
Beleggingsdebiteuren	844	977
Stand per 31 december	43.545	29.041

Aandelen

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Aandelenbeleggingsfondsen	81.097	92.357
Venture Capital (Private Equity)	692	996
Stand per 31 december	81.789	93.353

Vastrentende waarden

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Obligatie beleggingsfondsen	395.042	382.602
Beleggingsdebiteuren	461	876
Stand per 31 december	395.503	383.478

Derivaten

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Stand per 31 december *)	-	7.155
Specificatie naar soort:		
Positieve waarde	-	16.041
Negatieve waarde	-	-8.886
Liquide middelen/beleggingscrediteuren	-	-
	-	7.155

**) De derivaten zitten nu opgenomen in de afzonderlijke fondsen en worden niet meer apart gepresenteerd*

Overige beleggingen

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Specificatie naar soort:		
Infrastructuur	2.180	2.956
Geldmarktfondsen	10.685	5.178
Commodities (grondstoffen, edele metalen)	6.791	9.065
Liquide middelen	283	346
Beleggingscrediteuren	-	-300
Stand per 31 december	19.939	17.245

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Verloopoverzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen:	2018 €	2017 €
Stand per 1 januari	24	30
Mutatie	-	-6
Stand per 31 december	24	24

Het herverzekeringsdeel technische voorzieningen heeft betrekking op Uitkeringen uit een herverzekeringscontract waarvoor thans geen Premie meer wordt betaald.

2. Overige vorderingen

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Vordering op werkgevers	3.173	3.812
Nog te factureren premies aan werkgevers	1.931	432
Herverzekeringen	-	8
Overige vorderingen per 31 december	5.104	4.252

Nadere specificatie “vordering op werkgevers”:

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Werkgevers	3.251	3.890
Voorziening dubieuze debiteuren	-78	-78
	3.173	3.812

Nadere specificatie "nog te factureren premies aan werkgevers":

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Werkgevers – te factureren premies 2018 en 2017	2.333	432
Voorziening dubieuze vorderingen *)	-402	-
	1.931	432

**) In 2018 is een bedrag van €402 als voorziening genomen vanwege onzekerheid over facturerings- en inningsmogelijkheden voor vorderingen uit 2017.*

3. Liquide middelen

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Liquide middelen – bankrekening bij de ABN AMRO bank	2.911	1.331
Liquide middelen per 31 december	2.911	1.331

Onder liquide middelen worden opgenomen kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder worden opgenomen onder de beleggingscategorie waarop deze betrekking heeft.
Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

4. Stichtingskapitaal en reserves

Bedragen x € 1.000	Stichtings-kapitaal €	Algemene reserve €	Premie-bestemmings-reserve €	Totaal €
Stand per 31 december 2017	0	15.108	-	15.108
Bestemming resultaat	-	-18.074	-	-19.074
Dotatie uit premie	-	-1.000	1.000	-
Rendement	-	-1	1	-
Stand per 31 december 2018	0	**-3.967**	**1.001**	**-2.966**

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling in de statuten opgenomen.
De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.
Het voorstel resultaatbestemming 2018 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

Premiebestemmingsreserve

	31-12-2018		31-12-2017	
		In %		In %
Solvabiliteit	€		€	
Aanwezig vermogen (pensioenvermogen)	545.781	99,3	534.934	102,9
Af: technische voorzieningen	549.748	100,0	519.826	100,0
Eigen vermogen	-3.967	-0,7	15.108	2,9
Af: vereist eigen vermogen	71.609	13,0	77.358	14,9
Vrij vermogen	-75.576	-13,7	-62.250	-12,0
Minimaal vereist eigen vermogen	24.188	4,4	22.709	4,4
Actuele dekkingsgraad		99,3		102,9
Beleidsdekkingsgraad		102,0		101,6

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting Risicobeheer.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

De solvabiliteit van het fonds is niet toereikend. Er is sprake van een dekkingstekort.

Actuele dekkingsgraad

Het verloop van de actuele dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd:

	2018	2017
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	102,9	98,4
Premie	0,1	-0,3
Rendement op beleggingen	0,3	3,1
Verandering van de rentetermijnstructuur	-4,9	1,6
Toeslagverlening	-	-
Overige oorzaken en kruiseffecten	0,6	0,1
Dekkingsgraad per 31 december	99,3	102,9

Herstelplan

Omdat het fonds eind 2017 een reservetekort had, heeft het fonds in 2018 een nieuw herstelplan opgesteld en dit op 3 april 2018 bij DNB ingediend. Per brief van 18 mei 2018 heeft DNB laten weten in te stemmen met het herstelplan. Uit het herstelplan blijkt dat het herstel van het fonds ruim binnen de wettelijk gestelde termijn van tien jaar kan worden gerealiseerd. In het herstelplan zijn geen aanvullende maatregelen opgenomen.

In geval van een tekort ten opzichte van het Vereist Eigen Vermogen (VEV) moeten pensioenfondsen jaarlijks door middel van een nieuw herstelplan aantonen dat het mogelijk is in een periode van maximaal tien jaar te herstellen tot een beleidsdekkingsgraad gelijk aan het vereist vermogen van het fonds. Het MVEV bedroeg per 31 december 2018 113,0%. Hiermee ligt de beleidsdekkingsgraad van PHJ onder de vereiste dekkingsgraad en is er sprake van een dekkingstekort. Omdat de financiële

positie van het fonds eind 2018 (ten opzichte van eind 2017) is verslechterd, heeft het fonds het herstelplan in het voorjaar van 2019 geactualiseerd en is begin april 2019 het herstelplan opnieuw ingediend bij DNB en DNB heeft hiermee ingestemd in mei 2019.

In 2018 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van het herstelplan als volgt ontwikkeld:

	Werkelijk 2018 %	Herstelplan 2018 %
Dekkingsgraad per 1 januari	102,9	102,9
Premie	0,4	-0,2
Rendement op beleggingen	0,3	1,1
Verandering van de rentetermijnstructuur	-4,9	-5,2
Toeslagverlening	-	-
Overige oorzaken en kruiseffecten	0,3	0,7
Dekkingsgraad per 31 december	99,3	99,3

Het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) bedraagt per 31 december 2018 € 24.188 (4,4%). Het vereist eigen vermogen (VEV) bedraagt per 31 december 2018 € 71.609 (13,0%).

Het VEV per 31 december 2018 is als volgt samengesteld:

Buffers	Bedragen (x € 1.000)	Percentage %
S1 Renterisico	24.830	3,0
S2 Risico zakelijke waarden	37.165	5,4
S3 Valutarisico	18.304	0,9
S4 Grondstoffenrisico	3.262	0,0
S5 Kredietrisico	20.787	2,6
S6 Verzekeringstechnisch risico	20.357	1,1
S7 Liquiditeitsrisico	0	0
S8 Concentratierisico	0	0
S9 Operationeel risico	0	0
S10 Actief beheerrisico	3.760	0,0
Diversificatie effect	-56.856	
Totaal	**71.609**	**13,0**
Aanwezig vermogen	**-3.967**	
Surplus / tekort (-)	**-75.576**	

Onderstaande is een toelichting van de risicofactoren in de VEV opgenomen:

Renterisico (S1): Het effect van de meest ongunstige wijzigingen van de rentetermijnstructuur volgens door DNB voorgeschreven stijgings- en dalingsfactoren.

Risico zakelijke waarden (S2): Het effect van een daling van de waarde van de beleggingen in beursgenoteerde aandelen ontwikkelde markten en indirect vastgoed met 30%, in aandelen opkomende

markten met 40%, in private equity met 40% en indirect vastgoed met 15%.

Valutarisico (S3): Het effect van een daling van valutakoersen ontwikkelde markten ten opzichte van de euro met 20% met een onderlinge correlatie van 0,50 en een daling van valutakoersen opkomende markten ten opzichte van de euro met 35% met een onderlinge correlatie van 0,75%.

Grondstoffenrisico (S4): Het effect van een daling van de beleggingen in grondstoffen (commodities) met 35%. Het pensioenfonds heeft geen grondstoffen.

Kredietrisico (S5): Het effect van een daling van de rentemarge (creditspread) op basis van door DNB voorgeschreven (absolute) schokken (afhankelijk van rating). De mate van stijging van de kredietopslag is per ratingklasse verschillend en bedraagt:

Ratingklasse	Stijging Kredietopslag
AAA of equivalent	+60 basispunten
AA of equivalent	+80 basispunten
A of equivalent	+130 basispunten
BBB of equivalent	+180 basispunten
BB, lager of geen rating	+530 basispunten

Verzekeringstechnisch risico (S6): Het vereiste vermogen voor verzekeringstechnische risico's wordt bepaald door het procesrisico, de onzekerheid in de sterftetrend (TSO) en de negatieve stochastische afwijkingen (NSA). Hierbij hanteert het pensioenfonds de methode uit de handreiking van DNB.

Liquiditeitsrisico (S7): Wordt verondersteld gelijk te zijn aan 0% en in de berekening buiten beschouwing gelaten.

Concentratierisico (S8): Wordt verondersteld gelijk te zijn aan 0% en in de berekening buiten beschouwing gelaten.

Operationeel risico (S9): Wordt verondersteld gelijk te zijn aan 0% en in de berekening buiten beschouwing gelaten.

Actief beheer risico (S10): Het VEV voor actief beheer wordt bepaald als het maximum verlies door actief beheer dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% zal optreden. Het risicoscenario voor actief beheer is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing, waarbij de tracking error tevens groter is dan 1%. Daarnaast dienen de kosten meegenomen te worden in de berekening door middel van de TER (total expense ratio). Het risico wordt berekend door het 97,5% betrouwbaarheidsinterval van de ex-ante tracking error te bepalen, over de periode van één jaar.

5. Technische voorzieningen

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 1,738% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het loon volgens de Wet financiering sociale verzekeringen tot maximaal een bedrag van € 54.614 (2017: €53.701) verminderd met de franchise van € 15.025 (2017: €14.777). De franchise wordt jaarlijks vastgesteld. Tevens bestaat er recht op partner- en wezenpensioen. Deelname aan de regeling is mogelijk vanaf de leeftijd van 20 jaar. Jaarlijks beslist het bestuur van het pensioenfonds over de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kan de pensioenregeling worden gekwalificeerd als een uitkeringsovereenkomst.

Toeslagverlening

De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Er bestaat echter geen recht op toeslagen. De premie bevat geen expliciete opslag ten behoeve van het toeslagbeleid. Bovendien wordt er door het pensioenfonds geen reserve aangehouden om in de toekomst toeslagen te kunnen verlenen.

Met betrekking tot de mate van de feitelijke toekenning hanteert het bestuur de onderstaande beleidsstaffel als leidraad. Deze staffel geldt slechts als uitgangspunt; bij de jaarlijkse besluitvorming zal het bestuur andere relevante economische omstandigheden (zoals economische vooruitzichten en verwachte bestandsontwikkeling) in ogenschouw nemen.

De inhoud van de beleidsstaffel luidt als volgt:

- Indien het eigen vermogen zodanig is dat daarmee alle toekomstige toeslagen op basis van de ambitie volledig kunnen worden gerealiseerd, wordt een volledige toeslag verleend;
- Indien het eigen vermogen kleiner of gelijk is aan 10% van de voorziening pensioenverplichtingen wordt geen toeslag verleend;
- Indien het eigen vermogen groter is dan 10% van de voorziening pensioenverplichtingen, doch kleiner is dan het eigen vermogen dat nodig is om de volledige ambitie te kunnen realiseren, wordt de toeslag naar rato verleend, onder voorwaarde dat de pro rata toeslag ten minste 0,5% bedraagt.

Door toekenning van een toeslag mag de dekkingsgraad niet zo ver dalen dat er sprake is van een reservetekort (te weinig vermogen om te voldoen aan het vereist eigen vermogen). Daarnaast geldt dat als het pensioenfonds een periode van herstel zit, de dekkingsgraad na toekenning van een toeslag moet stijgen ten opzichte van het voorgaande jaar.
Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2018 geen toeslag te verlenen. Per 1 januari 2019 is er ook geen toeslag verleend.
De technische voorzieningen zijn naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

	2018		2017	
Bedragen x € 1.000	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieve deelnemers	262.621	5.434	239.037	5.054
Pensioengerechtigden	116.127	3.614	112.455	2.889
Gewezen deelnemers (‘slapers’)	171.000	11.466	148.627	10.815
Overige	-	289	1.203	253
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	-	-	18.504	-
Stand per 31 december	**549.748**	**20.803**	**519.826**	**19.011**

Per 31 december 2018 bedraagt de modified duration van de totale verplichting 22,14.

6. Crediteuren

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Crediteuren	255	-
Crediteuren per 31 december	255	**-**

7. Overige kortlopende schulden

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Negatieve waarde derivaten	-	8.886
Pensioenpremies (vooruitgefactureerd)	1.721	30
Belastingen en premies sociale verzekeringen	-	147
Administratiekosten	4	154
Transitiekosten	-	360
Vermogensbeheerkosten	-	166
Accountantskosten	14	42
Bestuurskosten	34	-
Actuariskosten	-	33
Overige schulden	2	13
Overige kortlopende schulden per 31 december	**1.778**	**9.831**

Alle schulden hebben een resterende looptijd korter dan één jaar.

8. Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het fonds, haar bestuurders, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders, voor zover zij bestuurder zijn in het fonds.

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de pensioenuitvoeringskosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.
Het huidige bestuur neem geen deel aan de pensioenregeling van het fonds.

Overige transacties met verbonden partijen
Uitvoeringsovereenkomst

De uitvoeringsovereenkomst tussen het fonds en de werkgever met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is niet aangepast.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Per 1 januari 2018 is AZL te Amsterdam de pensioenuitvoerder. Tot aan 2018 was dit Syntrus Achmea Pensioenbeheer.

Het bestuur heeft de uitvoering van het pensioenbeheer uitbesteed aan AZL te Amsterdam met een looptijd van 1 januari 2018 tot en met 31 december 2022. De jaarlijkse vergoeding is gebaseerd op een gedifferentieerd tarief per deelnemer en wordt per begin jaar voorlopig vastgesteld. In 2018 is dit bij benadering €792.000.

Het bestuur heeft de uitvoering van het vermogensbeheer ingaande 16 juli 2018 uitbesteed aan Nationale Nederlanden Investment Partners te Rotterdam met een looptijd van onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van 3 maanden.
De hieraan gerelateerde vergoeding bedraagt circa € 320.000 per jaar.

Tot aan 1 juli 2018 was dit Achmea Investment Management.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds tevens geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2018 dan op grond van dit jaarrapport kan worden verkregen.

Toelichting op de staat van baten en lasten

9. Premiebijdragen voor risico fonds (van werkgevers en werknemers)

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Premiebijdragen	21.280	19.888
Excedent	266	268
Inkoopsom toekenning VPL aanspraken	1.000	262
Inkoop VPL wegens beëindiging regeling	-	6.007
Voorziening dubieuze vorderingen	-402	-
Totale premiebijdragen werkgevers en werknemers (a)	22.144	26.425

De premie voor de houtverwerkende industrie bedraagt 26,2% (2017: 25,9%) van de pensioengrondslag, waarvan 1,5% (2017: 1,5%) voor de overgangsregeling. De werkgeversbijdrage (exclusief overgangsregeling is 13,1%, de werknemers betalen een eigen bijdrage van 13,1%. De premie voor de jachtbouw bedraagt 24,7% (2017: 24,4%) van de pensioengrondslag. De werkgeversbijdrage is 12,35 %, de werknemers betalen een eigen bijdrage van 12,35 %.

Verhogen premie

De doorsneepremie (inclusief deelnemersbijdrage) voor de bedrijfstak voor de Houten en Kunststoffen Jachtbouw alsmede waterrecreatieondersteunende activiteiten en de bedrijfstak voor de Houtverwerkende Industrie is in 2019 voor de basisregeling 25,4% (2018: 24,7%). Voor de excedentregeling in 2019 gelijk aan 28,1% van de geldende pensioengrondslag. In aanvulling is voor de bedrijfstak voor de Houtverwerkende Industrie tot en met 2020 een premie van 1,5% van de pensioengrondslagsom van toepassing die wordt toegevoegd aan de premiebestemmingsreserve HVI. Verhoging van de premie behoort in een (dreigende) crisisituatie tot de mogelijkheden. Echter, het bestuur dient bij deze maatregel met CAO-partijen in overleg te treden als de jaarlijkse premie hoger wordt dan 26,0% en 28,2% van de pensioengrondslag voor respectievelijk de basisregeling en de excedentregeling.

Voor werkgevers en werknemers in de bedrijfstak voor de Houtverwerkende Industrie wordt de premie die tot en met 31 december 2017 voor de financiering van de overgangsregeling werd betaald, voor de jaren 2018 tot en met 2020 toegevoegd aan de premiebestemmingsreserve HVI. Deze premie is gelijk aan 1,5% van de in de basisregeling geldende pensioengrondslag.

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2018	2017
Kostendekkende premie	24.583	24.501
Gedempte kostendekkende premie	21.162	19.274
Feitelijke premie	21.546	20.156

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2018 gepubliceerd door DNB).

Het pensioenfonds hanteert voor de jaarlijkse toetsing van de hoogte van de kostendekkende premie een gedempte kostendekkende premie. Uitgangspunt bij de bepaling van de gedempte premie is het voortschrijdend gemiddelde van de rentetermijnstructuur per 31 december van de laatste 6 kalenderjaren en de rentetermijnstructuur per 31 oktober van het voorafgaande jaar.

De feitelijke premie is in 2018 hoger dan de gedempte kostendekkende premie.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2018	2017
Kosten pensioenopbouw	19.499	19.737
Opslag voor uitvoeringskosten	2.179	1.764
Solvabiliteitsopslag (Vereist Eigen Vermogen)	2.905	3.000
	24.583	24.501

De samenstelling van de gedempte kostendekkende premie is als volgt:

	2018	2017
Kosten pensioenopbouw	16.521	15.200
Opslag voor uitvoeringskosten	2.179	1.764
Solvabiliteitsopslag (Vereist Eigen Vermogen)	2.462	2.310
	21.162	19.274

De kosten pensioenopbouw betreffen de kosten van de jaarinkoop van de pensioenaanspraken inclusief de kosten voor premievrijstelling voor nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. De toeslagverlening is voorwaardelijk en daarom geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten. De solvabiliteitsopslag 2018 wordt berekend door het percentage vereist vermogen per 31 december 2017 te vermenigvuldigen met de kosten pensioenopbouw.

Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen.

10. Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Directe beleggingsopbrengsten	2.067	3.075
Indirecte beleggingsopbrengsten	-1.262	12.480
Kosten van beheer Syntrus Achmea (in 2018 restant kosten)	-351	-711
Af: rendementstoerekening VPL	-	-220
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	**454**	**14.624**

De Beleggingsresultaten risico pensioenfonds zijn als volgt samengesteld:

2018	directe beleggingsopbrengsten		indirecte beleggings-opbrengsten	
	Dividend	Interest	waardeveran-deringen	Totaal
Bedragen x € 1.000	€		€	€
Vastgoedbeleggingen	1.156	-	3.093	4.249
Aandelen	197	-	-7.448	-7.251
Vastrentende waarden	390	324	3.446	4.160
Derivaten	-	-	383	383
Overige beleggingen	-	-	-736	-736
Af : Rendementstoereken ing VPL				0
Totaal	**1.743**	**324**	**-1.262**	**805**

Kosten per beleggingscategorie	Beheers-kosten	Transactie-kosten excl. aan- en verkoopkosten	Totaal
Bedragen x € 1.000	€	€	€
Vastgoed	188	66	254
Aandelen	223	53	276
Vastrentende waarden	866	564	1.430
Overige beleggingen	70	21	91
Kosten overlay beleggingen	44	78	122
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	1.391	782	2.173

De beleggingskosten eigen middelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Bedragen x € 1.000	**2018**	**2017**
	€	€
Beheerkosten	1.391	1.483
Transactiekosten	782	342
Bewaarloon en fiduciair beheer	609	646
Beleggingskosten eigen middelen	**2.782**	**2.471**
Gemiddeld belegd vermogen voor risico pensioenfonds *)	536.438	514.792
Kosten vermogensbeheer als % gemiddeld belegd vermogen	0,26	0,29
Transactiekosten als % gemiddeld beleg vermogen	0,14	0,06
Totale beleggingskosten als % gemiddeld belegd vermogen	0,52	0,48

Vermogensbeheerkosten

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Beheerkosten	1.379	1.440
Fiduciair beheer	489	617
Bewaarloon	35	29
Prestatieafhankelijke vergoeding	12	43
Transactiekosten	782	342
Overige kosten	85	-
Totaal	**2.782**	**2.471**

11. Overige baten

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Diverse baten uit herverzekering	5	6
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	-	7
Totaal overige baten	**5**	**13**

12. Pensioenuitkeringen

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Ouderdomspensioen	5.870	5.481
Nabestaandenpensioen	1.316	1.319
Wezenpensioen	45	47
Arbeidsongeschiktheidspensioen	254	270
Afkopen	224	461
Totaal	**7.709**	**7.578**

13. Pensioenuitvoeringskosten

Bedragen x € 1.000	2018	2017
	€	€
Administratiekosten vergoeding	1.093	1.518
Advieskosten	120	75
Actuariële certificering	13	20
Accountantskosten	39	42
Bestuurskosten	245	250
Contributies en bijdragen	73	61
Transitiekosten	408	862
Overig	6	12
Totaal pensioenuitvoeringskosten	**1.997**	**2.840**
Pensioenuitvoeringskosten per actieve deelnemer/pensioengerechtigde	0,221	0,256
Pensioenuitvoeringskosten per verzekerde (deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden)	0,096	0,149

Bezoldiging (gewezen) bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld en vergoeding voor reis- en verblijfkosten 2018: € 245 (2017: € 250) en overige bestuurskosten 2018: € 10 (2017: € 10). De bestuurskosten in het kader van transitie bedragen € - (2017: € 81), deze zijn onderdeel van de transitiekosten 2018: € 408 (2017: € 862).

In verband met de overgang naar een nieuwe uitvoerder heeft het fonds transitiekosten gemaakt. Deze bestaan uit :
2018: administratiekosten € 296, advieskosten € 33 en bestuurskosten € -
2017: administratiekosten € 525, advieskosten € 256 en bestuurskosten € 81

De accountantskosten zijn onderdeel van de pensioenuitvoeringskosten. Alle accountantskosten kunnen worden toegewezen aan de controle van de jaarrekening en de jaarstaten. De accountantskosten (PWC) 2018 bedragen €39 ten opzichte van €42 in 2017 (KPMG).

Honoraria onafhankelijke accountant Bedragen x € 1.000	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
	€	€	€
2018			
Controle van de jaarrekening	39	-	39
Andere controle werkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	39	-	39

De werkzaamheden werden in 2019 (boekjaar 2018) uitgevoerd door PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. Ten behoeve van boekjaar 2017 was dit KPMG.

Honoraria onafhankelijke accountant Bedragen x € 1.000	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
	€	€	€
2017			
Controle van de jaarrekening	42	-	42
Andere controle werkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	42	-	42

14. Mutatie technische voorzieningen

De mutatie technische voorzieningen wordt berekend door de beginstand van de voorziening van de eindstand af te trekken.

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen	29.922	7.674
Mutatie technische voorzieningen	**29.922**	**7.674**

De wijziging in de technische voorzieningen kan als volgt worden uitgesplitst:

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Bij:		
– Pensioenopbouw	18.861	19.050
– Indexering en overige toeslagen	-	-3
– Rentetoevoeging *)	-1.337	-1.118
– Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-7.438	-7.066
– Onttrekking voor pensioenuitkeringen afkoop	-236	-416
– Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-587	54
Af:		
– Wijziging marktrente	26.055	-7.905
– Wijziging actuariële uitgangspunten	-6.605	-
– Dotatie voor pensioenuitvoeringskosten	-266	412
– Inkoop uit hoofde van VPL-regeling	-	6.100
– Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	1.475	-1.434
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen	**29.922**	**7.674**

*) De rentetoevoeging wordt bepaald door per de wijzigingsdatum de wijziging in de voorziening op te renten naar het einde van het jaar . Het op-renten geschiedt op basis van de 1-jaars swaprente ('swap'-rentecurve van De Nederlandsche Bank N.V. ('Rente Termijn Structuur Financieel Toetsingskader')), die per de balansdatum wordt gehanteerd.

15. Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

Bedragen x € 1.000	2018 Totaal	2017 Totaal
Inkomende waardeoverdrachten	432	151
Uitgaande waardeoverdrachten	1.021	27
Premierestitutie	437	-
Saldo	**1.026**	**178**

16. Overige lasten

Bedragen x € 1.000	2018 €	2017 €
Diversen	23	43
Totaal overige lasten	**23**	**43**

17. Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Risicoparagraaf

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

	31-12-2018	31-12-2017
Het reservetekort op FTK-grondslagen is als volgt:		
Technische voorzieningen	551.950	519.826
Buffers:		
S1 Renterisico	24.830	27.120
S2 Risico zakelijke warden	37.165	35.718
S3 Valutarisico	18.304	13.575
S4 Grondstoffenrisico	3.262	3.135
S5 Kredietrisico	20.787	29.318
S6 Verzekeringstechnisch risico	20.357	20.537
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerrisico	3.760	6.271
Diversificatie effect	-56.856	-58.316
Totaal S (vereiste buffers)	71.609	77.358
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	621.357	597.184
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)	545.781	534.934
Tekort	-75.576	-62.250

Het fonds dekt het renterisico af en voert dit beleid uit door middel van een participatie in het Liability Overlay Fonds (LOF). Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe. Het vereist eigen vermogen op basis van de strategische mix fonds bedraagt 13,0% (2017: 14,9%) van de technische voorziening.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:
- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 - S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico, valutarisico en het grondstoffenrisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het fonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het fonds loopt nader toegelicht.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve met 1 procentpunt. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2018		31-12-2017	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	395.503	3,7	383.478	5,9
Duration van de totale portefeuille (na derivaten)	540.776	13,6	530.272	10,3
Technische voorzieningen	549.748	22,1	519.826	21,8

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van verplichtingen daalt, de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het pensioenfonds is gericht op het verkleinen van de "duration-mismatch". Dit renterisico kan worden verkleind door de rentegevoeligheid van de beleggingen in lijn te brengen met rentegevoeligheid van de verplichtingen. Het fonds dekt het marktrente risico voor 50% af en voert dit beleid uit door middel van een participatie in het Liability Overlay Fonds (LOF).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2018		31-12-2017	
		In %		In %
Resterende looptijd < 1 jaar	10.685	2,6	63.358	16,5
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	-	-	109.503	28,6
Resterende looptijd > 5 jaar	395.042	97.4	210.617	54,9
	405.727	100,0	349.501	100,0

De beleggingsdebiteuren zijn opgenomen onder “resterende looptijd < 1 jaar”.

S2 Risico zakelijke waarden

Het risico zakelijke waarden of prijsrisico is het risico van waardeveranderingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardeveranderingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie

	31-12-2018		31-12-2017	
		In %		In %
Specificatie vastgoedbeleggingen naar aard:				
Participaties in vastgoedmaatschappijen	42.701	98,1	28.064	96,6
Beleggingsdebiteuren	844	1,9	977	3,4
	43.545	100,0	29.041	100,0

	31-12-2018		31-12-2017	
		In %		In %
Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio:				
Europa	42.701	98,1	28.064	96,6
Beleggingsdebiteuren	844	1,9	977	3,4
	43.545	100,0	29.041	100,0

	31-12-2018		31-12-2017	
		In %		In %
Specificatie aandelen naar sector:				
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	12.950	15,8	20.452	21,9
Nijverheid en industrie	25.675	31,4	20.362	21,8
Handel	4.705	5,7	17.240	18,5
Overige dienstverlening	27.349	33,4	27.478	29,4
Diversen	11.110	13,7	7.821	8,4
	81.789	100,0	93.353	100,0

	31-12-2018		31-12-2017	
		In %		In %
Specificatie aandelen naar regio:				
Europa	18.014	22,3	19.205	20,6
Noord-Amerika	37.474	46,2	44.902	48,1
Global	0	0,0	839	0,9
Azië-Pacific	10.714	13,2	8.370	9,0
Emerging Markets	14.340	17,7	18.708	20,0
Australië/Nieuw-Zeeland	0	0,0	1.329	1,4
Overig	556	0,6		
	81.789	100	96.269	100,0

Het pensioenfonds heeft er niet voor gekozen om het prijsrisico middels derivaten (gedeeltelijk) af te dekken.

S3 Valutarisico

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2018 € 135.283(2017: € 107.771). Van dit bedrag is 49% (2017: 38%) afgedekt naar de euro. Het strategische beleid van het pensioenfonds is om het valutarisico van de wereldwijde aandelenportefeuille voor 75% af te dekken naar de euro. Voor de beleggingscategorieën Global High Yield, Emerging Market Debt (in harde valuta) en Infrastructuur, wordt het valutarisico volledig afgedekt binnen de beleggingsinstellingen.

Valutarisico is het risico dat de waarde van een financieel instrument kan fluctueren als gevolg van verandering in valutakoersen. Het overzicht Valutapositie geeft inzicht in de mate waarin de activa en passiva van het fonds in euro dan wel in andere valuta luiden, met inbegrip van de afgeleide financiële instrumenten zoals valutatermijncontracten, die daaraan mede sturing geven.

De valutapositie is, indien van toepassing, inclusief de valutapositie van (het belang van het fonds ultimo verslagperiode in) de onderliggende NN Fondsen. Een onder valutatermijncontracten opgenomen bedrag geeft het netto bedrag van de afgesloten contracten in de betreffende valuta.

Per 31 december 2018 - Valuta verdeling van het vermogen

Oorspronkelijke valuta	Bruto	Valutatermijn-contracten	Netto in €	% van vermogen
EUR	402.324.766	65.808.000	468.132.766	86,7
USD	86.882.875	-57.262.000	29.620.875	5,6
GBP	5.707.900	-5.338.000	369.900	0,2
JPY	5.800.897	-3.208.000	2.592.897	0,6
HKD	5.083.577	-	5.083.577	1,0
ZAR	4.936.906	-	4.936.906	0,9
MXN	3.449.087	-	3.449.087	0,6
BRL	3.420.903	-	3.420.903	0,6
KRW	3.117.420	-	3.117.420	0,6
IDR	2.966.142	-	2.966.142	0,5
RUB	2.892.849	-	2.892.849	0,5
TWD	2.573.362	-	2.573.362	0,5
COP	1.892.759	-	1.892.759	0,4
INR	1.789.965	-	1.789.965	0,3
TRY	1.777.172	-	1.777.172	0,3
PLN	1.638.035	-	1.638.035	0,3
THB	1.585.575	-	1.585.575	0,3
MYR	1.147.758	-	1.147.758	0,2
CHF	804.648	-	804.648	0,1
CAD	695.982	-	695.982	0,1
CZK	444.881	-	444.881	0,1
SGD	375.980	-	375.980	0,1
HUF	324.010	-	324.010	0,1
PEN	236.041	-	236.041	0,0
CLP	229.733	-	229.733	0,0
SEK	223.829	-	223.829	0,0
AUD	206.090	-	206.090	0,0
PHP	205.895	-	205.895	0,0
QAR	192.320	-	192.320	0,0
RON	186.788	-	186.788	0,0
CNY	180.460	-	180.460	0,0
NOK	172.972	-	172.972	0,0
DKK	142.119	-	143.119	0,0
AED	126.183	-	126.183	0,0
NGN	64.561	-	64.561	0,0
EGP	34.669	-	34.669	0,0
PKR	12.590	-	12.590	0,0
Other	-3.071.328	-	-3.071.328	0,0
Totaal beleggingsportefeuille	**540.777.371**	-	**540.777.371**	**100.0**

S4 Grondstoffenrisico

Fondsen die beleggen in grondstoffen lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt. In het standaardmodel is een berekening van de gevoeligheid van het eigen vermogen voor grondstoffen voorgeschreven. Het grondstoffenrisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in grondstoffen van 35%. Er wordt geen onderscheid gemaakt naar verschillende soorten grondstoffen.

S5 Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee "Over The Counter (OTC)"-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.
Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.
Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft ten opzichte van het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds alleen belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het fonds alleen gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten, zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

	31-12-2018		31-12-2017	
		In %		In %
Specificatie vastrentende waarden naar sector:				
Nederlandse overheidsinstellingen	52.166	12,9	49.748	13,0
Buitenlandse overheidsinstellingen	47.136	11,6	192.061	50,1
Financiële instellingen	44.670	11,0	90.590	23,6
Handels- en industriële instellingen	134.373	33,1	31.626	8,3
Andere instellingen	127.383	31,4	18.578	4,8
Beleggingsinstelling	-	-	-	-
Beleggingsdebiteuren		0,0	875	0,2
	405.728	100,0	383.478	100,0

	31-12-2018		31-12-2017	
		In %		In %
Specificatie vastrentende waarden naar regio:				
Mature Markets	332.978	82,1	339.120	88,5
Emerging markets	72.750	17,9	43.483	11,3
Beleggingsdebiteuren		0,2	875	0,2
	405.728	100,0	383.478	100,0

Beleggingen waarvan de uitgevende partij is gevestigd in Azië (exclusief Japan), Latijns Amerika of Rusland worden gerekend tot de regio 'Emerging Markets'. Beleggingen uit de beleggingsportefeuille waarvan van uitgevende partijen in overige landen zijn gevestigd, worden gerekend tot beleggingen in 'Mature markets'.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2018		31-12-2017	
		In %		In %
AAA	117.312	28,9	120.337	31,4
AA	24.319	6,0	99.832	25,9
A	167.302	41,2[3]	31.815	8,3
BBB	39.898	9,8	57.072	14,9
Lager dan BBB	34,983	8,6	43.323	11,4
Geen rating	17.711	4,4	30.224	7,9
Overige beleggingen	4.203	1,0	875	0,2
	405.728	100,0	349.501	100,0

Per 31-12-2018 komt het grootste deel van de beleggingen zonder rating uit het Achmea opkomende markten fonds.

De beleggingen zonder rating betrof in 2017 hoofdzakelijk beleggingen in het Liability Overlay Fund (LOF) € 24.221).

S6 Verzekeringstechnisch risico

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.
Door toepassing van Prognosetafel AG2018 (startjaar 2019) met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Kortlevenrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het fonds is om het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het fonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

S8 Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land en concentratie in soort fonds.

Dit betreft per 31 december 2018 de volgende posten:

	31-12-2018	31-12-2017
Duitsland (staatsobligaties)	0	49.608
Frankrijk (staatsobligaties)	0	31.821
Italië (staatsobligaties)	1.613	12.244
Nederland (staatsobligaties)	52.166	57.104

	31-12-2018	31-12-2017
Vastgoed:		
Achmea Dutch Residential Fund	18.492	
Achmea Dutch Retail Property Fund	4.864	15.725
Achmea Dutch Health Care Property Fund	8.600	
Achmea Dutch Office Fund	90	
CBRE Dutch Residential FGR Fund	3.986	
Altera Vastgoed Woningen	6.669	
Aandelen:		
Achmea IM Wereldwijd Aandelen Fonds	63.433	72.798
Black Rock MSCI Emerging Markets Free B	10.971	13.021
Schroder Emerging Markets Fonds	6.694	
Vastrentende waarden:		
Achmea IM EMU Staatsobligaties Fonds	0	137.286
Achmea Wereld Inflatie Obligaties Fonds	7,964	
Achmea IM Euro Investment Grade Credit Fonds	90.130	90.260
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	36.706	36.398
Achmea IM Wereldwijd High Yield Fonds	23.453	34.035
Achmea IM Opkomende Markten Obligaties Fonds	45.522	32.507
NN (L) Liquid EUR- B Cap	10.686	
Alternatives:		
Interpolis Pensioenen Private Equity	692	
Achmea Grondstoffen Fonds	6.791	
Achmea Infrastructuur Pool	2.180	
Derivaten:		
Achmea IM Collectief Liability Overlay Fonds	0	50.925
NN Duration Matching Fonds (L)	177.101	
NN Duration Matching Fonds (XL)	14.166	

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Met Nationale Nederlanden Investments Partners (ingaande 1 juli 2018) en Syntrus Achmea Pensioenbeheer (t/m 30 juni 2018) is een uitvoeringsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste internebeheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Het systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

S10 Actief beheerrisico

Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van de tracking error. De tracking error meet de mate van afwijking tussen het rendement van een beleggingsportefeuille en het rendement op een benchmarkportefeuille. Een lagere tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van een benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert daarmee een hogere mate van actief risico.
Het VEV voor actief beheer wordt bepaald als het maximale verlies door actief beheer dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% zal optreden. Dit verlies wordt bepaald met behulp van de (ex-ante) tracking error. In de berekening van de impact van actief beheer op het VEV worden ook de betreffende kosten expliciet meegenomen.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Bedrijfstakpensioenfonds Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw heeft de jaarrekening 2018 vastgesteld in de vergadering van 12 juni 2019.

Amsterdam, 28 juni 2019

het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw

J.J. van den Heuvel	H. Roeten
Voorzitter	Secretaris
F.F. Faber	H. Nieuwenhuijse
Bestuurslid	Bestuurslid
P.H. Roos	A.J.M. Ceelaert
Bestuurslid	Bestuurslid
A. Boonen	R.A.M. van Hoesel
Bestuurslid	Bestuurslid

Overige gegevens

1. Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Het voorstel resultaatbestemming 2018 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

2 ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofd van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.335.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 133.500 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;

- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel bezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van de artikelen 131 (minimaal vereist eigen vermogen), 132 (vereist eigen vermogen) en 133 (dekking door waarden).

Met betrekking tot het toeslagbeleid merk ik op dat op basis van de uitkomsten van de haalbaarheidstoets het pensioenfonds op lange termijn weliswaar de ondergrens van haar toeslagambitie lijkt te kunnen waarmaken, maar dat op korte termijn de mogelijkheden om toeslagen te kunnen geven, waarschijnlijk beperkt zullen zijn.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor 4 achtereenvolgende jaareinden.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Amstelveen, 28 juni 2019

drs. R.T. Schilder AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

3 CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw.

Verklaring over de jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat wij hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw te De Meern ('de stichting') gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over 2018; en
- de toelichting met de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

PJ4AH23ZPUPN-225334360-34

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- bestuursverslag;
- overige gegevens;
- bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;

- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 28 juni 2019
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2018 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden.
  Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Bijlage 1 Nevenfuncties bestuurs- en RvT-leden

Hieronder staan de relevante (neven)functies vermeld van de bestuurs- en RvT-leden in 2018:

De heer A.J.M. Ceelaert

- Secretary general FEFPEB, EU federation wooden pallet and packaging Manufacturers
- General manager FEIBP, EU federation Brushware Industry
- Algemeen secretaris Nederlandse Emballage/ en Palletindustrie Vereniging EPV
- Directeur Dutch-Man, Dutch Manufacturing Association

De heer H. Roeten

- Bestuurslid BPF Vlakglas
- Bestuurslid BPF voor de Schoonmaak- en Glazenwassersbedrijf
- Bestuurslid BPF Kappers

De heer F.F. Faber

- Voorzitter Stichting Markering Houten verpakkingen
- Lid RvC Faber Halbertsma Groep
- Adviseur Directie Krepel Beheer B.V.
- Voorzitter Stichting Administratiekantoor M. Bakker
- Directeur Financieel Advies Bureau F.F. Faber B.V.

De heer J.J. van den Heuvel

- Hiswa vereniging, hoofd ledenservice
- Stichting KMVK (Green Key / Blauwe Vlag) (bestuurslid)
- Stichting Beheer Derdengelden HISWA (bestuurslid/secretaris)
- JJvdHeuvel,WatNed (DGA)

De heer A. Boonen

- Pensioenbestuurder FNV
- Bestuurslid Stichting Pensioenfonds APF (AkzoNobel)
- Bestuurslid Pensioenfonds Werk en (Re)Integratie (PWRI)

De heer H. Nieuwenhuijse

- Bestuurslid BPF TrueBlue
- Bestuurslid BPF Reiswerk
- Lifecycle strateeg voor a.s.r. werknemerspensioen (tot 1 juli 2019)

De heer P.H. Roos

- Bestuurder FNV, sector Bouwen en Wonen

De heer R.A.M. van Hoesel

- Voorzitter FEFPEP; de Europese organisatie van fabrikanten van houten verpakkingen.
- Voorzitter Stichting Kringloop Hout
- Voorzitter Stichting Borchwerf II
- Bestuurslid CEI-bois; de Europese organisatie van de houtverwerkende industrie
- Bestuurslid EPV; Emballage- en Pallet VerenigingBestuurslid Stichting Materiaalorganisaties (STIMO)
- Bestuurslid Stichting Markering Houten Verpakkingen (SMHV)
- Lid van de Bosbeheers-commissie Staatsbosbeheer
- Bestuurslid VNO-NCW

De heer J.W.G. van Oostveen

- Plaatsvervangend directeur PFZW
- Lid Raad van Toezicht bij BPFV

De heer R.C. Labadie

- Penningmeester Stichting Hollands Porselein
- Penningmeester en verantwoordelijk voor de beleggingen van Stichting Dinamo Fonds
- Secretaris Stichting Fair Life Foundation

De heer P.R.F. de Koning

- Lid Raad van Toezicht Stichting Dow Pensioenfonds
- Partner TriVu

Bijlage 2 Begrippenlijst

Aandelen- en onroerendgoedrisico
Dit is het koersrisico van beleggingen in de verschillende onroerend goed- en aandelenmarkten.

ABTN (Actuariële en bedrijfstechnische nota)
Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

ALM (Asset Liability Management)
Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

Beleidsdekkingsraad
Beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden over de afgelopen 12 maanden.

Benchmark
Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Concentratierisico
In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt.

Corporate Governance
Goed ondernemerschap; onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt eronder.

Dekkingsgraad
De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Corporate Governance
Goed ondernemerschap; onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt eronder.

Deposito
Tegoed bij een bankinstelling, waarover eerst na verloop van een overeengekomen tijdsduur (maximaal 2 jaar) kan worden beschikt.

Derivaat
Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Bijvoorbeeld: futures, swaps.

Duration
Gewogen gemiddelde looptijd van een lening. Maatstaf om de prijsgevoeligheid van de lening te bepalen voor renteveranderingen.

Franchise
Vrijgesteld bedrag. Over dit deel van het pensioengevend loon worden geen aanspraken opgebouwd.

Geamortiseerde kostprijs
Bedrag waarvoor het financieel actief of de financiële verplichting bij de eerste opname in de balans wordt opgenomen, verminderd met aflossingen op de hoofdsom en verminderd met eventuele afboekingen wegens bijzondere waardeverminderingen of oninbaarheid.

High Yield
Hoogrenderende obligaties, uitgegeven door ondernemingen met een lage kredietwaardigheid.

Inflatierisico
Inflatierisico is het risico dat inflatie de waarde van de beleggingen aantast in termen van koopkracht.

Integriteltsrisico
Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van de instelling dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers of de leiding in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door de instelling opgestelde normen.

IT-risico
Het IT-risico is het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd en ondersteund worden door IT.

Juridisch risico
Het juridisch risico is het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van haar rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

Kredietrisico
Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Landenrisico
Het landenrisico is risico dat buitenlandse debiteuren (waaronder overheden) niet meer aan hun verplichtingen kunnen voldoen als gevolg van macro-economische instabiliteit, problemen in het financiële systeem of politieke omstandigheden.

Liquiditeitsrisico
Dit is het risico dat een belegging niet tijdig tegen een redelijke prijs kan worden geliquideerd.

Marktrisico
Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

nFTK (nieuwe Financieel Toetsingskader)
Stelsel van De Nederlandsche Bank voor in de toekomst te hanteren waarderingsmethoden, geldend vanaf 1 januari 2015.

Omgevingsrisico
Het omgevingsrisico is het risico als gevolg van buiten de instelling of groep komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Operationeel risico
Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke.

Outperformance
Er wordt een beter resultaat behaald dan de benchmark.

Prijsrisico
Prijsrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Reële waarde

Het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen terzake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn. Om aan te sluiten op het toenemende gebruik(ook internationaal) van het begrip reële waarde('fair value') wordt dit begrip gehanteerd.

Rekenrente
Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentedekking
Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.

Renterisico
Renterisico is het risico dat een rentebeweging de financiële situatie van het pensioenfonds negatief beïnvloedt.

Solvabiliteit
Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

Solvabiliteitsrisico
Dit is het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de technische voorzieningen.

STAR (Stichting van de Arbeid)
Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslag
Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Swap
Ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente gedurende een vastgestelde looptijd.

Swaption
Een optie op een swap, waarbij de eigenaar van de swaption het recht heeft, maar niet de verplichting, om een swap tegen vooraf bepaalde voorwaarden af te sluiten op of binnen een bepaalde tijd.

Systeemrisico
Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen.

Tegenpartij- of settlementsrisico
Dit is het risico dat de tegenpartij niet (meer) aan zijn verplichtingen kan voldoen, bijvoorbeeld door liquiditeits- of solvabiliteitsproblemen.

Uitbestedingsrisico
Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden (al dan niet binnen een groep, al dan niet aan de sponsor) uitbestede werkzaamheden, dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel, worden geschaad.

Underperformance
Er wordt een slechter resultaat behaald dan de benchmark.

Valutarisico
Valutarisico is het risico dat wisselkoersschommelingen de waarde van een belegging beïnvloeden.

Vastrentende waarden
Beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheken.

VPV (Voorziening Pensioen Verplichtingen)
De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Vrijstelling
Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Waardeoverdracht
Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Z-score
Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.